DANTE'S DIVINA COMMEDIA

HEL - LOUTERINGS-BERG - PARADIJS

VERTALING DR. H. J. BOEKEN

WERELDBIBLIOTHEEK

DANTE'S PARADIJS

WERELD-BIBLIOTHEEK

ONDER LEIDING VAN L. SIMONS.

UITGEGEVEN DOOR:
DE MAATSCHAPPIJ VOOR GOEDE EN
GOEDKOOPE LECTUUR - AMSTERDAM

DANTE'S PARADIJS

IN PROZA OVERGEBRACHT EN MET INLEIDING EN AANTEEKENINGEN VOORZIEN DOOR

DR. H. J. BOEKEN

VIERDE, HERZIENE DRUK
12e, 13e en 14e DUIZENDTAL

1928

BIJ ONS ZIJN MEDE VERSCHENEN DE BEIDE ANDERE DEELEN VAN DANTE'S DIVINA COMMEDIA, NAMELIJK: DE LOUTERINGSBERG (4e DRUK) EN DE HEL (5e DRUK), BEIDE EVENEENS IN PROZA-VERTALING DR. H. J. BOEKEN.
EEN UITSTEKENDE INLEIDING TOT DE STUDIE VAN DANTE'S GODDELIJKE KOMEDIE IS HET BIJ ONS VERSCHENEN WERKJE VAN PROF. HENRI HAUVETTE GETITELD „DANTE".

DRUKKERIJ EN BINDERIJ VAN DE WERELDBIBLIOTHEEK

INLEIDING TOT DANTE'S PARADIJS

EERSTE GEDEELTE

De Gods-Idee

I

N dit derde deel vindt het geheele Gedicht zijne voltooiing. Het is niet alleen het „einde," dat men hier na lezing van het geheel, bereikt, maar de geheele compositie vindt hier hare bekroning. Eerst van dit einde uit kan men het geheel overzien, begrijpen en waardeeren.

In den laatsten zang van zijn „Paradijs" ziet de dichter God, en laat hij inderdaad den lezer God zien.

Hiermede heeft Dante het hoogste bereikt, wat ooit door dichtkunst, godsdienst of philosophie is beöogd. Hierdoor is Dante's gedicht een blijvend bezit voor de menschheid van alle eeuwen; een blijvend bezit niet alleen van schoonheid, maar ook, maar vooral van waarheid.

II

Terstond moet ik hier te niet doen twee gevolgtrekkingen, welke allicht de lezer zal maken.

Hij zal zeggen: „Goed, Dante geeft ons God te zien. Maar er zijn meer gedichten, die dat doen. Er zijn zelfs tooneelwerken, die God ten tooneele brengen. Om nu niet eens te spreken van de deels sublieme, deels comische scène, die tot voorspel dient van Goethe's Faust — hoevele ernstig gemeende stukken, mysteriespelen noemt men ze, zijn er ons niet overgeleverd uit de Middel-Eeuwen, in welke God, engelen en duivelen ten tooneele komen."

Welnu, met al deze voorstellingen heeft Dante's Gods-gezicht niets te maken.

Ook niet met Milton's voorstelling van den Hemel, met God en de engelen erin.

In Milton's Gedicht, dat overigens één bijna onafgebroken stroom is van muziek en muzikale fantasie, kan ik toch nooit zonder weerzin dat tooneel lezen, waarin ons verhaald wordt hoe God op een troon gezeten met den naast hem zittenden Christus beraadslaagt over den door Lucifer voorbereiden en veroorzaakten zonde-val der menschen.

Nogmaals, met al zulke voorstellingen heeft Dante's Godsgezicht niets te maken.

Waarom niet?

Omdat Dante ons geeft te zien den God i n o n s.

III

De tweede gevolgtrekking, die de lezer allicht maakt en die ik te niet wil doen, is deze.

Hij zal zeggen: „Er zijn wel meer voorstellingen van een leven hiernamaals. Het kan zijn dat die van

Dante bijzonder mooi is. Maar als er wat mocht zijn na den dood, dan is het toch een toestand waar wij, menschen, niets van kunnen weten."

Welnu, hierop antwoord ik: „Dante's voorstelling van het leven na den dood, zij is inderdaad een symbolische voorstelling van onze ziel en daarin geeft zij ons als diepsten grond te zien onze Ikheid, den God-in-ons.

IV

Dus, wanneer ik spreek van de waarheid van Dante's Gedicht, meene men niet dat ik bedoel, dat Dante's voorstelling van het leven hiernamaals, of zijne onsterfelijkheids-leer zoo waar is.

Aan den anderen kant, meene men nu ook niet dat het gedicht daardoor veel van zijn waarde verliest. Immers menigeen, die zoo gaarne versterkt zou willen zijn in zijn geloof of een geloof zou willen krijgen in de onsterfelijkheid, zal zich nu teleurgesteld voelen.

Welnu, dat betreur ik niet. Want wat hebben wij toch aan al die voorstellingen; aan al die bewijzen zelfs, zooals men ons ze wil opdringen, van de onsterfelijkheid, van welke men ten slotte toch niets anders kan zeggen dan: „Ja, heel mooi — als het waar is!"

Behoeven wij immers niet heel iets anders? Die voorstellingen van eene zaligheid, die ons wacht — den fanatieken Mohammedaan mogen zij doodsverachting geven — wij willen ons zelf leeren kennen, wij verlangen een innerlijk geloof. Dat heeft niets te maken met een leven ná den dood. Immers vóór en na, dat geldt alleen voor ons, stervelingen, zooals wij nu zijn. Wij verlangen te weten wat dit leven ons geven kan, wij verlangen den God in ons te kennen, te zien. En dat kennen en zien dàt geeft ons Dante.

V

De kaart, die ik in dit boek[1]) heb laten afdrukken, geeft een plan, zoowel van het Heelal als van den Mensch, niet van het menschelijk lichaam, maar van den Mensch als geestelijk wezen, als ziel èn lichaam.

Dat die kaart, als plan van het Heelal, niet deugt, dat behoef ik u waarlijk niet te zeggen. De voorstelling, volgens welke de aarde het punt zou zijn, waar de planeten, de maan, de zon, de vaste sterren en de kristal-hemel, als om hun mid-punt zouden draaien, is verworpen voor éene, waarin een veel grooter aantal. waargenomen gegevens tot een zoo wonderbaarlijk geheel zijn samengesteld, dat tot nog toe elk nieuw gegeven alleen heeft mogen dienen om het geloof in de juistheid van die voorstelling in plaats van het omver te werpen, te versterken.

VI

Maar deugt die kaart als plan van den mensch?

Het antwoord op deze vraag kan niet zoo terstond en zonder voorbehoud gegeven worden als we de vorige met een „neen" konden beantwoorden. Immers de mensch als geestelijk wezen is niet een zichtbaar iets. We hebben hier dus niet te oordeelen over het plan van een tastbaar iets; maar over het plan van een beeld. En als ge dan vraagt: is dat beeld zóó dat we het onzichtbaar, geestelijk wezen, den mensch, er in kunnen herkennen? Dan antwoord ik volmondig „Ja." We herkennen er den mensch in niet alleen, maar we zien hem erin weerkaatst zóó dat wij hem zelven er beter door leeren kennen.

En daarom was het dat ik sprak van de groote w a a r h e i d van Dante's Gedicht.

---

1) De bedoelde kaart is die van het wereld stelsel volgens Ptolemaeüs.

VII

Wij zien hier dus op dit plan als beeltenis van den mensch zoolang hij met het lichaam verbonden is: de aarde, met de Hel er dwars doorheen en den Louteringsberg; — en als beeltenis van den mensch, van het lichaam ontbonden, al de hemelkringen, ieder genoemd naar één der planeten (waartoe ook de zon en de maan gerekend zijn), één genoemd naar de vaste sterren, dan den kristal-hemel en ten slotte daarboven of daarbuiten den hemel des vuurs of des lichts, de woonplaats van God, het Empyreum.

VIII

Het eerste wat ons opvalt bij het beschouwen van dit plan is de groote ongelijkheid der verdeeling. Van de drie Rijken: Hel, Louteringsberg en Hemel is het derde niet alleen onvergelijkelijk, maar letterlijk oneindig veel grooter. En geen wonder, want het derde is de afbeelding der z i e l, die immers zelve de oneindigheid kan omvatten, dus in haar beeld ook oneindig moet zijn.

IX

Het gedicht zal den lezer door elk der hemelkringen henen tot het hoogste punt, tot God geleiden.

Ik zou dus gevoegelijk ieder zijn eigen weg daarin kunnen laten vinden. Maar daar ik deze inleiding schrijf om den menschen dien nog wat gemakkelijker te maken, wil ik hun gaarne het een en ander mededeelen van wat zij daar ontmoeten zullen. Ik heb den weg reeds ten einde toe afgelegd. Ik zal dus beginnen met het eindpunt, de hoofdstad zoude ik haast zeggen, van dat rijk waar de weg doorhenen voert, met God. Waar die hoofdstad te vinden is op de kaart?

Hier boven in den negenden hemel, dien ik reeds

noemde, den hemel des lichts, in het mid-punt der negen door de engelen gevormde kringen, boven de hemel-roos. De hemel-roos zelve is eigenlijk een wolk, gevormd door de heirschare van heiligen, die den eersten afglans van het goddelijk licht ontvangen. Want God zelf te zien, dat gebeurt Dante en den lezer maar één oogenblik van bijzondere genade. Op de kaart kan men dus alleen zien de kringen van engelen en de zaligen, die in den eersten afglans van het „Grondelooze Licht" zooals Vondel zegt, aan ons zullen verschijnen.

X

Dante's God is een Drievuldig God. (XV)

Hij is een scheppend God; al heeft Hij niet alles geschapen. (XVI)

Hij is geen al-besturend God; wel is Hij de Oorsprong van welken alle leven, alle daad uitgaat. (XVII)

XI

Dante's God is eene Idee, geen Dogma.

XII

Wat is een Idee?

Een idee is een denkbeeld.

Wanneer we niet gewoon waren dit woord te gebruiken zonder aan zijn eigenlijke beteekenis te denken, ware dit woord reeds verklaring genoeg.

Laten wij het dus in zijn eigenlijke beteekenis nemen van een beeld, dat wij bij het denken voor ons geestesoog hebben.

Zonder dat wij er op letten, hebben wij, wanneer wij spreken en denken, het niet over de waargenomen voorwerpen, maar over min of meer blijvende beelden, die wij ons daarvan hebben gevormd.

Wanneer ik zeg: ik houd van appelen, dan bedoelen we niet de appelen, die we wel eens gegeten hebben, noch den appel die voor mij ligt, maar het denkbeeld, de idee „appel."

Plato laat Socrates vragen: „Wat is rechtvaardigheid?" Alle antwoorden op deze vraag gegeven, blijken onvoldoende. Daarom gaat Socrates voor onze verbeelding met woorden een staat opbouwen, den ideaal-staat heeft men hem wel eens genoemd, waarin de rechtvaardigheid heerscht. In dezen staat geeft dus Socrates en krijgen zijne toehoorders den afglans der Idee, Rechtvaardigheid, te zien, haar zelve krijgen zij niet te zien, maar de overtuiging is in hen gewekt of bestendigd dat die Idee bestaat, dat zij haar konden zien, als maar hunne ogen, de oogen des geestes, zuiverder en sterker waren.

In dien zelfden Staat wordt het leven besproken dat de filosofen leiden. Waarin bestaat dit leven? In het aanschouwen der Ideeën, vooral der Ideeën van het Rechtvaardige, het Schoone en der Hoogste Idee, het Goede. En dit Goede is niet iets dat buiten den mensch bestaat; het is de Idee, in ieder mensch aanwezig, bij welker licht hij goed en kwaad onderscheidt, bij welker licht hij dus, als onze persoonlijkheid, kiest, tot zijne daden besluit en dus handelt.

In Plato's Idee van het Goede herkennen wij Dante's Idee van God.

XIII

Ik heb hier van Plato gesproken, niet om te zeggen dat Dante deze voorstelling van Plato heeft overgenomen. Waarschijnlijk heeft Dante Plato niet dan zeer onvolledig gekend.

Plato en Dante echter brengen beiden ons op die hoogte of liever diepte des geestelijken levens, dat bei-

den, zij het ook in verscheiden vorm, ons in ons zelven de zelfde Machten of Rijkdommen — de bronnes des geestelijken levens — doen ontdekken.

XIV

De Idee van het Goede, — God — wordt door alle bewoners van het Paradijs, als een zichtbaar licht, aanschouwd. In al die bewoners wordt die Idee, als een zichtbaar Licht, weerspiegeld.

Dit maakt den grooten Vrede, de Eendracht, die in dit Rijk heerschen; den eigenlijken Paradijsstaat, zoo verscheiden van alle Warrigheid, Tweedracht, en Strijd, die heerschen in het Onder-maansche.

Dante's reis door het Paradijs is een steeds nader komen aan de Gods-Idee. En steeds nader komende en stijgende ziet hij Gods licht van steeds naderbij weerspiegeld in de door hem ontmoete gelukzaligen. Door dat zien en door Beatrice's blik wordt hij al meer en meer bekwaam en gesterkt om de Gods-Idee zelf te aanschouwen.

Het zien dier Idee is niet een strijdloos en werkeloos aanzien, maar een eindelijke victorie, welke hij met de grootste inspanning, na den felsten strijd behaalt, daartoe gesterkt door het gebed en den liefdevollen bijstand van anderen en door het met de grootste toewijding en voorkomendheid aannemen der goddelijke genade.

XV

Dante's God is een Drievuldig God: d. w. z. Dante ziet de Wereld en zijne Ikheid drievuldig, dus ook God, die het einde, het mid-punt, het doel, van beiden is.

Zijn Ikheid drievuldig. Hoe zoude de mensch met zich zelven kunnen overleggen, zich zelven kunnen ondervragen, zoo hij niet twee Ikheden hadde; en hoe

zoude hij ten slotte tot een resultaat komen, zoo er niet een derde ware, die richt en beslist?

De Wereld is drievuldig. Al wat bestaat, bestaat op eene van de drie volgende wijzen: of als stof, of als geest, of als vereeniging van deze beiden. Alle stoffelijke verschijnselen zien wij in drie afmetingen: lang, breed en hoog. Alle gebeurtenissen zien wij in ruimte, tijd en het verband van oorzaak en gevolg. Alle lichamen zien we in vasten, vloeibaren, of dampvormigen toestand.

En meer in onderdeelen beschouwd en beoordeeld naar den aard der bewoners, werd de wereld door Dante gezien als verdeeld in drie groote deelen of Rijken, de Hel, den Louteringsberg, den Hemel of het Paradijs.

Deze drie-deeling kan nog verder worden doorgezet tot zelfs in de drievoudige aaneenschakeling der verzen, de terzinen.

XVI

Dante's God is een scheppend God; toch heeft hij niet alles geschapen.

God schiep de Hemelen, de Engelen, het Aardsche Paradijs, met plant en dier, en Adam (Hemel XIII Lout. XXVIII 115).

Wat is van deze mythische voorstelling de diepere, blijvende zin?

De mensch herkent in alle ding, mensch, plant en dier, en zelfs in de anorganische stof, S o o r t e n. Deze soorten lijken ons alle nabootsingen van, dus gevormd, geschapen, gegroeid naar vaste Typen, of Ideeën (in den zin van gestalten).

Die Ideeën zelve schept of dicht zich de mensch; hij heeft ze nooit met oogen gezien; hij ziet ze met het geestes-oog met meerdere of mindere klaarheid.

Vandaar de Mythe: God schiep ideeën: dus God is de schepper van wat ik hier boven genoemd heb.

Hier ontmoet dus de scheppende, of dichtende mensch den scheppenden God. De mensch ziet in zijne Ikheid den Schepper der Ideeën, de mensch gelooft in de Natuur den Scheppenden God te herkennen (Hemel XIII 52—61).

Gods invloed dringt, als een stralend licht, door al de hemelen tot op de Aarde door, doch verliest veel van zijn kracht door al de beletselen die hij ontmoet. De Natuur brengt dus voort, wel onder Gods invloed, maar naar allerlei toevalligheden.

Het aannemen van die toevalligheden laat dus plaats voor het opsporen van regel in die toevalligheden: de Natuurwetenschap, zonder inmenging van eenig dogma.

XVIII

Dante's God is geen albesturend God.

Dit volgt reeds in hoofdzaak uit het in XVI besprokene.

De gebeurtenissen behooren tot de natuur; hebben dus plaats onder Gods invloed, doch ook met voorbehoud zooals boven gezegd is.

De mensch handelt, naar zijn inzicht: d. w. z. naar de mate van klaarheid, waarmede hij in zich zelven God's licht weerspiegeld ziet; naar zijn vrijen wil dus, naar zijn sterkere of zwakkere begeerte om dat inzicht te volgen en zichzelven ontvankelijk te stellen voor Gods licht en genade, Gods invloed, die als een licht van boven komt.

Van waar komen den mensch zijne vermogens? Van de Sterren.

Zoo kom ik vanzelf tot het tweede Gedeelte der Inleiding, waarin ik zal trachten het den lezer gemakke-

lijker te maken om Dante te volgen op zijne reize van Ster tot Ster, door de Hemelen tot God, of anders gezegd op zijne reis door des menschen ziel van vermogen tot vermogen tot zijne diepste Ikheid.

TWEEDE GEDEELTE

De Hemel-Sferen

I

De afstraling der Gods-Idee over Engelen en Heiligen, door alle hemel-sferen tot op de Aarde, is gelijk aan de uitstraling der Ikheid door alle vermogens en lagen der Ziel tot op het sterfelijk lichaam.

Er zijn dus twee vaste punten in het Heelal en twee in den mensch, aan elkaar over gesteld.

In het Heelal: de Aarde en de Godheid.

In den Mensch: het Lichaam en de Ikheid.

II

In den hemel is de ziel gescheiden van het lichaam, maar zij wacht de hereeniging ermede door de wederopstanding des vleesches.

III

In den hemel gelden niet meer tijd en ruimte. Voor de beelding echter van alles wat in den hemel is en gebeurt, is de indeeling in tijd en ruimte onmisbaar. Vandaar dat alles wordt voorgesteld naar tijd en ruimte gescheiden te zijn.

IV

De negen hemel-sferen bewegen zich om heur midden-punt, de Aarde, met te grooter snelheid al naar mate zij verder van dat middel-punt verwijderd zijn.

De negen engel-kringen, zich bevindend buiten de negen hemel-sferen, in het Empyreum, bewegen zich om hùn middel-punt, God, met te grooter snelheid al naar mate zij dichter bij hùn midden-punt, God zijn.

In die zelfde mate voelen ook beiden, hemel-sferen en engel-kringen, grootere begeerte tot God: dóór die begeerte bewegen zich beiden.

Evenzóó de ziele-vermogens: zij zijn in snellere en krachtiger werkzaamheid, al naarmate zij verder van het lichaam en dichter bij de Ikheid, minder onderworpen aan de driften des lichaams, meer onderworpen aan de bevelen der Ikheid, zijn.

De zielen, die zich in den Hemel aan Dante vertoonen, hebben geen menschelijke gestalte, behalve de Maan, als zijnde de laagste nog niet geheel verhemelde sfeer, èn in het Empyreum, waar de heiligen de gestalte hebben herkregen.

V

De sfeer, die geen sfeer meer, de ruimte, die geen ruimte meer is, die, waarin God zich bevindt, is de hemel des Vuurs, het Empyreum: zij omgeeft naar binnen de negen andere sferen, maar is naar buiten onbegrensd. Zij staat zelve stil, maar doet allen bewegen in begeerte om tot haar te naderen.

Zij staat bij den mensch gelijk aan die laag, welke leeft onder 't onmiddellijk bestuur van, in de onmiddellijke gemeenschap met de Ikheid en de diepste onbewustheid.

VI

In het Empyreum wonen de engelen, die God in negen kringen omkringen en daarònder de heiligen, die als in een amphitheater gezeten, de hemel-roos vormen. De Engelen en Heiligen kunnen echter ook naar andere sferen afdalen. Waarom de éene dit soms

wèl, de andere soms niet doet, in dit vraagstuk màg de mensch zich niet meer verdiepen. Hiermede wordt voorgoed de weg afgesneden aan alle haar-klooverij over den Vrijen Wil, die toch altijd onvruchtbaar is. Geloof de mensch niet aan zijn vrijen wil, dan is alle leven en handelen onmogelijk gemaakt. Zulke haarklooverijen kunnen dus noch Gode, noch aan het Geweten welgevallig zijn.

VII

Aan de binnen-zijde van het Empyreum, d. w. z. dichter bij het middenpunt, de Aarde, beweegt zich de buitenste of negende sfeer, de kristallijnen hemel of Primum-Mobile. Zij is het eerste lichaam dat beweegt, van waar de beweging zich voortplant op de overige sferen. Zij is gansch effen licht zonder onderscheid van deelen; toch is zij als eerst bewogene en bewegende, de wortel van den tijd. Zij gunt het beste uitzicht, naar de diepten omhoog en daarbuiten op de Godheid, naar de diepten omlaag op alle de planeten en op de Aarde zelve.

Onnoodig bijkans te zeggen welke laag der ziel hierin wordt verzinnelijkt: die der eerste bewustwording, ziende in de zelf-lichtende diepten daar binnen, ziende in de verlicht wordende diepten daarbuiten.

VIII

Binnen den hemel van kristallijn is de sfeer der vaste sterren.

Deze sfeer verzinnelijkt de vaste grondslagen van het zieleleven, die de mensch heeft in zijn aard en aanleg en in zijn geloof. De aanleg van elk mensch wordt overal verbeeld door dat teeken van de dierenriem, waarin de Zon bij elks geboorte stond. Zóó komt het dat ook juist de Tweelingen het teeken zijn waarin

Dante, die den 16den Mei geboren was, haar nadert.

Wanneer Dante in deze sfeer is, vertoont zich hem ook het eerst de Godheid onmiddellijk en niet weerkaatst. Hier dalen tot hem af Christus, hoewel slechts als een licht vertoevend achter eene wolk, en Maria als een licht, door den engel Gabriël, die zich vertoont in den vorm van een licht-krans, gekroond.

Hier doet Dante belijdenis van zijn geloof, daarover ondervraagd door Petrus. Hier geeft hij verklaring over de barmhartigheid, ondervraagd door Johannes, over de hoop, ondervraagd door Jacobus.

IX

Tot deze diepste gronden des ziele-levens daalt of stijgt de mensch langs de ladder, die opstijgt van Saturnus.

Saturnus is de planeet der Beschouwing. Zijn kleur is wit en koel. Er wordt niet gezongen. Hierdoor is hij in scherpe tegenstelling met de lagere planeten, waar alles is muziek en lofzang.

X

Tot Saturnus was Dante gestegen uit Jupiter, de sfeer der rechtvaardige heerschers en dus ook van den wèl gerichten wil, die zich uit in het handelen. Zijn kleur houdt het midden tusschen de witheid van Saturnus en de roodheid van den wederom een trap lageren Mars. De zielen — als langgerekte, verstrekkende vogelvluchten — formeeren er tezamen de gestalte van een Adelaar, zinstaal des heiligen Roomschen Rijks.

XI

De planeet Mars heeft de roodheid van bloed. Hier wonen de martelaren en de strijders voor het geloof,

wier lichtende zielen daar een ontzaggelijk kruis vormen.

Als onderdeel van 's menschen ziel genomen, is deze de planeet van den hartstocht, maar ten goede geleid, van de strijdbaarheid en van alle edele driften.

XII

Tot de vurigheid van Mars was Dante opgestegen uit de lichtheid der zon. De zon is de woonplaats van degenen, die zien met helder inzicht in het wezen van God en de wereld: de godgeleerden en kerkvaders. Lichtende rei-dansen worden door dezen uitgevoerd.

Voor de ziel is dit de sfeer van het helder inzicht; zijn de dansen de schoone, zich in- en afwikkelende gedachten-combinaties.

Men lette wèl dat eerst dit inzicht voert tot het vuur en hartstochtelijk geloof van Mars en niet omgekeerd.

XIII

Maar tot alle deze hoogheid, hierboven aangeduid, hoogheid van inzicht, van heiligen hartstocht, van machtigen zich zelven en anderen beheerschenden wil, van hemelsche beschouwing, geraakt men niet zonder door te gaan door het zoete licht van Venus, de avondsterre, die tot minnen troost, de planeet der verliefden. Dat Dante zooveel schoons daarvan te zeggen weet, van haar zelf en hare bewoonsters en bewoners, kan niemand bevreemden, die maar iets van Dante weet.

XIV

Tot Venus kwam hij van Mercurius. Hier staat hem Keizer Justinianus te woord, die hem konde doet over de bestemming, waaraan het Romeinsche Rijk heeft voldaan n.l. door het voltrekken van God's wraak op

den Mensch in Christus voor Adams overtreding; op de Joden voor het kruisigen van Christus; en door het verspreiden van het Christendom. Deze planeet is dus de sfeer van den wèl uit roemzucht maar toch edel handelenden mensch.

XVI

De Maan is de planeet, die het dichtst bij de Aarde is, het meest verwijderd van de Godheid, en ook, zooals de vlekken erop bewijzen, niet overal in staat het licht der Godheid te weerkaatsen.

Zij wordt bewoond door degenen, die niet gansch en al gedaan hebben, wat ze zouden hebben willen doen, indien hunne zielskracht volkomen aan hunne bedoeling hadde beantwoord, getuige de Non, die door geweld gedwongen het klooster en haar gelofte moest in den steek laten en in den echt treden.

Als ziele-sfeer is het dus die der goede bedoelingen, die echter niet gansch en al onder het beheer der Ikheid staande, niet tot volkomen werkelijkheid worden.

XVII

Hoe Dante de kracht tot stijgen schept uit Beatrice's oogen, die op hunne beurt hun kracht scheppen uit het licht der zon, dit wordt ons terstond na den aanhef, in den eersten zang van het Gedicht „het Paradijs" zinrijk verteld.

EERSTE ZANG

1—36. Aanhef van het geheele Gedicht en de aanroeping tot Apollo, om hulp bij deze derde taak, zwaarder dan de twee vorige.
37—142. Opstijging van Dante en Beatrice uit het Aardsche Paradijs hemelwaarts en Beatrice's verklaring van de mogelijkheid en noodzakelijkheid daarvan.

1 De glorie Desgenen, die alles beweegt, dringt door het heelal, en glanst in het éene deel meer, en minder in het andere.
4 In den hemel, die het meest van Zijn licht aanneemt, ben ik geweest, en dingen zag ik, die te herzeggen noch weet noch vermag, wie van daarboven daalt;
7 omdat, naderende tot dat, waarnaar het verlangt, ons verstand zich zóózeer verdiept, dat de heugenis niet achteraan kan gaan.
10 Evenwel hoe groot eenen schat van het heilig rijk ik in mijnen geest kon vergaêren, dat alles zal alsnu stoffe zijn van mijnen zang.

13 O Goede Apollo, tot den laatsten arbeid maak mij van uw vermogen tot een zoodanig vat, als gij eischt om er den beminden lauwer aan te geven.

16 Tot hiertoe was de éene top van den Parnassus mij genoeg, maar nu is het noodig met beide binnen te gaan in de nog overgeschoten renbaan.

19 Kom binnen in mijn borst en blaas gij mij aan, zóó als, toen gij Marsyas trokt uit de scheede zijner ledematen.

22 O Goddelijke deugd, indien gij mij zóóveel [hulpe] verleent, dat ik den afschijn van het zalig rijk, in mijn hoofd geteekend, openbaar make,

25 zult gij mij zien komen tot uw beminden boom en zult ge mij dan mijzelven zien kronen met die looveren, welke de stoffe en gij mij waardig zullen maken.

28 Zóó schaarsche keeren, Vader, wordt daarvan geplukt, om Caesar of dichter ermede te doen triomfeeren (schuld en schande der menschelijke begeerten)

31 dat op de blijde Delfische goden-woonstede het Penëisch loover zwanger moest gaan van blijdschap, wanneer het iemand naar zich doet dorsten.

34 Kleine vonk doet groote vlam volgen: wellicht zal men ná mij met betere stemmen bidden dat Cirrha antwoorde.

37 De lamp der wereld gaat den stervelingen door verscheiden mondingen op; maar door die, welke vier cirkelen verbindt met drie kringen, komt zij òp

40 met den besten loop en met het beste gesternte verbonden, en tempert en stempelt zij het wereldsch was het meest naar hare wijze.

43 Zóódanig eene monding had ginds uchtend en hier

avond gemaakt, en bijkans geheel was daar dat half-rond wit, en het ander deel zwart,

46 wanneer ik Beatrice zag ter slinker zijde gekeerd en kijken in de zon; zóó strak heeft nooit een arend den blik op haar gevest.

49 En zóó als een tweede straal pleegt uit te gaan van den eersten en weer op te rijzen, gelijk een beevaartganger, die huis-waarts keeren wil,

52 zóó van hare handeling, door de oogen ingegoten in mijne verbeelding, vormde zich de mijne, en ik vestte de oogen op de zon boven ons gebruik.

55 Veel is ginds veroorloofd, wat hier niet veroorloofd is aan ons vermogen, dank zij deze plaats, gemaakt tot eigenlijk tehuis voor de menschelijke soort.

58 Ik leed het niet lang, noch zóó kort dat ik haar niet rondom zag fonkelen, als ijzer dat ziedend komt uit het vuur.

61 En plots scheen dag bij dag gevoegd te zijn, als of Hij, die kan, den hemel met eene nieuwe zon hadde getooid.

64 Beatrice stond met de oogen gansch op de eeuwige cirkelen gevest; en ik, met de oogen, die ik afgekeerd had van daarboven, op haar,

67 werd in haren aanblik binnen-in mij zóódanig, als Glaucus werd door het proeven van het kruidjen, dat hem maakte tot lotgenoot der goden van de zee.

70 Het boven-menschelijk-worden konde niet in woorden worden uitgedrukt; daarom volsta het voorbeeld voor hem, voor wien de goddelijke genade deze ondervinding voorbehoudt.

73 Of ik alléénig van mij-zelven dàt deel was, dat ge het laatste schiept, o Liefde, die den Hemel bestuurt, gij weet het, die met Uw licht mij hebt òpgeheven.

76 Wanneer de wisseling, welke Gij eeuwig maakt, doordat Gij door haar wordt begeerd, mijne aandacht op haar had gevestigd, met die harmonie van tonen, die Gij matigt en schift,

79 verscheen mij zoo'n groot deel des Hemels in brand gestoken door de vlam der Zon, dat regen noch rivier ooit maakte zóó uitgebreid meer.

82 De nieuwigheid van den klank en het groote licht ontstaken in mij eene begeerte om hunne oorzaak [te weten], zooals ik nooit met zóó groote scherpte had gevoeld.

85 Waarom zij, die mij zag evengoed als ik [mijzelven], om mijne bewogen ziel tot rust te brengen, vóór ik mijnen mond opende tot vragen, haren mond opende [tot spreken]

88 en begon: „Gij vergrooft u-zelven door den valschen waan, zóó, dat ge niet ziet dat wat ge zoudt zien zoo ge dien hadt afgeschud.

91 Gij zijt niet op aarde, zooals gij gelooft; maar geen bliksem, die zijn eigen woonstede ontvlucht, ging zóó snel [omlaag] als gij omhoog tot daar terugkeert."

94 Zoo ik van den eersten twijfel was ontkleed door de korte woorden in glimlachjes gesproken, was ik nu nog meer in eenen nieuwen twijfel verstrikt;

97 en ik zeide: „Reeds tevreden was ik tot rust gekomen van de groote verwondering; maar nu verwonder ik mij, hoe ik door deze lichte lichamen omhoog stijg."

100 Waarop zij, na eenen vromen zucht, de oogen te mij-waart richtte met die gelijkenis, waarin eene moeder spreekt tot haar verdwaasd zoontje,

103 en zij begon: „Alle dingen hebben eene orde onderling; en die is de gestalte, welke het Heelal doet gelijken aan God.

106 Hierin zien de hooge wezens het spoor van de Eeuwige Kracht, dewelke is het doel, waarnaar de reeds genoemde indeeling (norma) is gemaakt.

109 In de ordening waarvan ik spreke, zijn alle naturen [daarhenen] geneigd, overeenkomstig hare verscheidene bestemmingen, naarmate ze meer of minder nabij zijn aan het Begin;

112 waarom zij zich bewegen naar verscheiden havens door de groote zee van het Zijn, en elke met de haar gegeven drift, die haar draagt.

115 Deze draagt het vuur mane-waarts; deze is de aanjager in het hart der stervelingen; deze noopt de aarde in zich-zelve in éénheid te blijven.

118 Niet slechts de schepselen, die zijn verstoken van verstand, bestookt deze boog met zijne pijlen, maar ook diegenen, die hebben verstand en liefde.

121 De Voorzienigheid, die zóó groote indeeling handhaaft, maakt met Haar licht dien Hemel (het Empyreum) altijd gansch verzadigd, in welken die hemelkring ('t Primum Mobile) rondwentelt, die de grootste snelheid heeft.

124 En nu daarhenen, als tot onze ons toegewezen steê, draagt ons de deugd van die pees, die al wat zij afschiet, stiert naar het blijde doel.

127 Waar is het, dat gelijk vele malen de vorm niet overeenstemt met de bedoeling des kunstenaars, omdat de grondstoffe te doof is om te antworden;

130 aldus wijkt van deze richting wel menigmalen het schepsel af, dat, hoezeer ook dus gestuwd, het vermogen heeft elders heen [den weg] te krommen.

133 En gelijk men vuur uit den hemel kan zien vallen, aldus wordt de oorspronkelijke aandrift aardewaart gewend door verkeerden lust.

136 Gij moet u, zoo ik wèl oordeele, over uw stijgen niet meer verwonderen, dan over een rivier, zoo die van den hoogen berg naar omlaag daalt.
139 Wonder ware het met u, zoo gij van alle letselen bevrijd, omlaag waart blijven zitten, als levend vuur, dat stil op aarde bleef."
142 Voorts wendde zij hemelwaarts het gelaat.

TWEEDE ZANG

Vs. 1—111. Dante komt in den hemel van de Maan, waar Beatrice, afkeurende zijne meening omtrent de vlekken, die zich daarin vertoonen, hem daarvan de ware oorzaak verklaart en hem beschrijft de GANSCHE INDEELING DER HEMELSCHE SFEREN (vs. 112—einde).

1 O gij, die in klein hulkjen, begeerig te luisteren gevolgd zijt achter mijn schip aan, dat, zingende, verder gaat,

4 keert om uwe eigene stranden weder te zien, begeeft u niet in de zee, daar gij wellicht, mij verliezend, verdwaald zoudt achterblijven.

7 Het vaarwater dat ik bevaar, werd nooit bevaren; Minerva blaast en Apollo geleidt mij en nieuwe Muzen wezen mij den grooten en den kleinen Beer.

10 Maar gij, weinigen, die te goeder ure de halzen strektet naar het Brood der Engelen, wes men hier leeft, maar niet verzadigd wordt.

13 gij kunt wel over de hooge zee uw vaartuig rich-

ten, bevarende mijne vore vóór het water weder effen wordt.

16 Die roem-ruchten, die overstaken naar Colchis, verwonderden zich niet zoozeer als gij zult doen, toen zij Jason koeherder zagen geworden.

19 De ingeschapen en aanhoudende dorst naar het God-vormig rijk, droeg ons voort zóó snel als gij den hemel ziet [zich voortbewegen].

22 Beatrice zag omhoog en ik op haar; en wellicht in zóó weinig tijds, als waarin een schicht neerkomt, vliegt, en van het spanpunt wordt losgelaten,

25 zag ik mij dáár gekomen waar wonderlijke zaak mijn gezicht zich trok; waarom zij, voor wie mijne zorge niet verholen kon zijn,

28 te mij-waart gekeerd, even blijde als zij schoon was „keer den geest dankbaar tot God:" zeide zij: „Die ons vereenigd heeft met de eerste sterre."

31 Mij scheen het dat eene wolk ons dekte, eene lichte, dichte ondoordringbare en gepolijste, als diamant, dat de zonne trof.

34 Binnen-in zich nam de eeuwige parel ons op, gelijk water eene lichtstraal in zich opneemt, toch aaneengesloten blijvende.

37 Zoo ik lichaam was, en men hier niet vat, dat éene uitgebreidheid eene andere [in zich] duldde, hetwelk toch wel moet gebeuren, indien het éene lichaam in het andere sluipt,

40 moest dat te meer de begeerte ontsteken om dat Wezen te zien, waarin men ziet hoe onze Natuur en God zich vereenigden.

43 Dáár zal men zien wat wij [als wetenschap] bezitten door het geloof, [als iets dat] niet bewezen [is]; maar het zal door zich zelve bekend

worden, op de wijze der eerste waarheid, die de mensch gelooft.

46 Ik antwoordde: „Vrouwe mijn, zóó toegewijd als ik maar kàn zijn, bedanke ik Hem, die mij van de stoffelijke wereld heeft verwijderd.

49 Maar zeg mij, wat zijn die duistere teekenen van dit lichaam, die daar omlaag op aarde de menschen doen fabelen van Kaïn?"

52 Zij glimlachte maar even, en voorts: „Zoo de meening," zeide zij tot mij: „der stervelingen dwaalt, daar waar de zinnen niet als een sleutel [de waarheid] ontsluiten,

55 moesten u voorzeker de schichten der verwondering niet treffen, want gij ziet dat de rede, wanneer zij achter de zinnen aangaat, [altijd] de vleugelen gekortwiekt heeft.

58 Maar zeg mij dat, wat gij uit u-zelven er van denkt." En ik: „Te oordeelen naar het onderscheid dat hierboven ervan te zien is, geloof ik, dat de ijle en dichte lichamen het doen."

61 En zij: „Zekerlijk zult gij zien, dat uw gelooven ten zeerste is ondergedompeld in de leugen, zoo ge goed luistert naar de bewijs-voering, die ik zal houden er tegen-in.

64 De achtste sfeer (die der Vaste Sterren) vertoont u vele lichten, welke naar hoedanigheid en naar hoeveelheid kunnen worden waargenomen [te zijn] van verscheiden aangezichten.

67 Zoo het ijle en dichte dat groote verschil maakte, zoude één enkele deugd in allen zijn, meer of min verdeeld en naar evenredigheid.

70 Verscheiden deugden voegt het dat vruchten zijn van [verscheiden] formeele beginselen en deze zouden, uitgezeid één, volgens uwe redeneering te niet gedaan zijn.

73 Ook, zoo het ijle van dit duistere de oorzaak ware, waarnaar gij vraagt, dan zoude òf op sommige plaatsen deze planeet dóór en dóór ontdaan zijn van hare materie;

76 òf gelijk een [dierlijk] lichaam het vette en magere verdeelt, zoo zou dit lichaam in zijn volumen verscheidenheid van lagen hebben.

79 Indien het eerste het geval ware, dan kwame het aan den dag bij de verduisteringen der zon, door het dóórschijnen van het licht, gelijk dat [geschiedt] wanneer dit in iets anders ijls komt.

82 Dit geschiedt niet; daarom moeten wij de andere mogelijkheid bezien; en zoo het gebeurt, dat ik ook de andere weerlegge, dan blijkt uw bedunken onwaar.

85 Indien het zóó is, dat 't ijle niet dóór en dóor gaat, voegt het dat er een grens zij, van waar af zijn tegendeel (het dichte) het licht niet verder door laat gaan;

88 en dat van daar de straal terugstroomt, gelijk de kleur keert van spiegelglas, hetwelk achter zich lood verborgen houdt.

91 Nu zult ge zeggen, dat de lichtstraal zich daar [op die vlekken] duisterder vertoont dan op andere gedeelten, omdat hij daar van verder terug wordt weerkaatst.

94 Van die instantie kan u de ondervinding bevrijden, zoo ge haar ooit beproeft, welke bronnen pleegt te zijn voor alle de rivieren uwer kunsten.

97 Drie spiegels zult ge nemen, en zet er twee op éénen [zelfden] afstand van u, en de derde, verder weggeplaatst, hervinde uwe oogen tusschen de beide eerste.

100 Met de oogen naar alle deze gekeerd, maak dat

er achter uwen rug [maar boven u] een licht sta, dat de drie spiegelen ontsteke en tot u keere, door alle spiegelen weerkaatst.

103 Hoewel in omvang het verstgeziene licht niet even groot is [als de andere], zult ge toch zien dat het daar even sterk straalt.

106 Maar nu, gelijk door het treffen van de heete stralen, de stof der sneeuw wordt ontbloot van de kleur en de koude die ze eerst had,

109 zóó wil ik uw verstand, van alle dwaling ontbloot, onderrichten met zóó levend licht, dat het in zijnen aanblik voor u flikkeren zal.

112 Binnen-in den hemel der goddelijke vrede (het Empyreum) wentelt een lichaam (het Primum Mobile of Kristal-hemel), in welks vermogen het wezen van al wat die Kristal-hemel omvat (d.i. van de geheele materieele schepping) ligt.

115 De volgende hemel (die der Vaste Sterren), die zoovele oogen heeft, verdeelt dat wezen door verscheidene essentiën (de overige sferen), van hem verscheiden en door hem omvat.

118 De andere cirkelen (sferen) verdeelen in verschillende gradatiën naar hunne doeleinden de verschillende vermogens, en hun zaad, dat zij in zich hebben.

121 Die organen der wereld gaan aldus, gelijk gij alsnu ziet, van trap tot trap [de deugd des hemels voortplantende], welke zij van boven krijgen, en naar onder veroorzaken.

124 Zie goed naar mij hoe ik langs dezen weg van redeneering naar de waarheid, welke gij begeert, zoodat gij voortaan weet alleen de wadde te houden.

127 De beweging en de deugd der heilige hemel-kringen, voegt het dat, gelijk de kunst des hamers

door den timmerman, door geluk-zalige bewegers, wordt bewerkt.

130 En de hemel (die der V. St.) dien zóóvele lichten sieren, neemt over van den diepen geest, die hem voort wentelt, de beeltenis, en maakt zich tot de afstempeling daarvan.

133 En gelijk de ziel binnen-in uw stoffelijk lichaam door verschillende ledematen, die gevormd zijn tot verscheiden vermogens, verdeeld is;

136 aldus verdeelt dat Verstand Zijne veelvuldige goedheid over de sterren, zich wentelende b o v e n (a l l e s) in éénheid.

139 Verscheiden deugd maakt verscheiden wet voor dat kostelijk lichaam, hetwelk ze bezielt en waarin ze, als het leven in u, gebonden is.

142 Naar den blijden aard, waar zij uit voortvloeit, licht de in het lichaam gemengde deugd, gelijk de blijheid door den oogappel haar leven lichtend vertoont.

145 Van dien [aard] komt het wat zich aan verscheidenheid vertoont tusschen licht en licht, niet van het dichte en ijle; de [aard] is het formeerend beginsel dat, overeenkomstig zijne goedheid, voortbrengt het troebele en het heldere.

DERDE ZANG

De Maan

In de Maan worden gezien de zielen dergenen, die te kort schoten in hunne godsdienstige geloften, waarom zij minder mate van glorie hebben dan de andere hemelingen. Aan den dichter vertoont zich Piccarda Donati, door wie eenige vraagpunten worden opgelost aangaande den toestand der gelukzaligen. Daarna verhaalt zij van het geweld haar aangedaan en ook doet ze mededeeling aangaande Keizerin Constantina, die naast haar straalt.

1 Die Zon, die tevoren mij de borst met liefde had
verwarmd, had mij, bewijzende en weerleggende,
den zoeten aanblik van schoone waarheid ontdekt;
4 en ik, om mij-zelven te belijden als te recht ge-
wezen en verzekerd, hief het hoofd zooveel hoo-
ger als voegelijk was, om mij te uiten.
7 Maar mij verscheen een gezicht, dat mij zóózeer
aan zich hield geboeid om het te zien, dat mij
mijner belijdenis niet meer heugde.
10 Gelijk door glas-ruiten doorschijnend en glad,

of wel door klare en stille wateren, niet zóó diep
echter dat de gronden ervan zijn teloor gegaan,
13 van onze gelaatstrekken de spiegelingen zoo zwak
keeren, dat parel op wit voorhoofd niet minder
krachtig komt tot onze oogappelen;
16 zóódanig zag ik meerdere aangezichten bereid
tot spreken; waarom ik geraakte in de tegengestel-
de dwaling van die, welke liefde ontstak tusschen
den man en de bron.
19 Plots, met dat ik genen gewaar werd, ze wanend
gespiegelde gelijkenissen, wendde ik de blikken
om te zien van wie zij waren;
22 en niets zag ik en ik wendde ze weer naar voren,
recht in het oogen-licht mijner zoete geleidster,
die glimlachende brandde in de heilige oogen.
25 „Verwonder u niet omdat ik glimlache," zeide
zij: „na uwe kinderachtige gedachte, nademaal
ook boven op de waarheid uw voet nog geen ver-
trouwen heeft,
28 maar u, zooals hij pleegt, zonder reden doet
keeren. Werkelijke substantiën zijn dat, wat gij
ziet, hier gebonden door in gebreke te blijven
bij hunne gelofte.
31 Daarom spreek tot haar en hoor en geloof, dat
het waarachtig Licht, dat ze aan dat licht zich
doet verzadigen, haar niet de voeten laat weg-
halen."
34 En ik richtte mij tot die schimme, die het meest
begeerig scheen tot spreken en ik begon, bijkans
gelijk een mensch, dien te veel begeerte in ver-
warring brengt:
37 „O wèl-geschapen geest, die bij de stralen van
het eeuwige leven de zoetheid voelt, welke,
niet gesmaakt, nooit wordt verstaan,
40 gevallig zal het mij zijn, zoo gij mij tevreden stelt

[met mededeeling] van uwen naam en van uw lot."

Waarop zij bereidvaardig en met lachende oogen:

43 „Onze barmhartigheid sluit geen deuren voor rechtvaardige begeerte, niet anders dan Die Barmhartigheid, die haar gansche Hof aan zich gelijk wil.

46 Ik was in de wereld een Zuster-Maagd; en indien uwe heugenis mij goed beschouwt zal mijn schooner-zijn mij niet onkenbaar maken;

49 maar ge zult [mij] herkennen dat ik Piccarda ben, die, hier gezet met deze andere gelukzaligen, gelukzalig ben in de traagste der sferen.

52 Onze aandoeningen, die alleen ontvlamd zijn in het geneugt van den heiligen Geest, verheugen zich over Diens schikking, waarnaar zij gerangschikt zijn.

55 En dit oord, dat zóó laag schijnt, is ons dáárom gegeven, omdat onze geloften veronachtzaamd werden en niet gansch vervuld."

58 Waarop ik tot haar: „In den verwonderlijken aanblik van u allen, straalt iet ik en weet niet wat goddelijks, dat u verscheiden maakt van wat gij vroeger waart.

61 Dáárom was ik niet vlug in het u herkennen; maar nu helpt mij dat, wat gij mij zegt, zoodat het mij lichter valt u weer mij te verbeelden.

64 Maar zeg mij: gij, die hier gelukkig zijt, begeert gij eene hoogere plaats, om meer te zien en om u meerdere vrienden te maken?"

67 Met die andere schimmen glimlachte zij eerst een weinig; dàn antwoordde zij mij zóó blijde, dat zij scheen te branden in het eerste liefdevuur:

70 „Broeder, 't vermogen der Barmhartigheid stelt [zóózeer] onzen wil tevreden, dat het ons doet

willen alleen dat wat wij hebben en ons niet naar iet anders doet dorsten.

73 Zoo wij begeerden hooger te zijn, zouden onze begeerten in tweedracht zijn met het willen van Dengene, die ons hier beschikt.

76 Hetwelk gij zien zult dat niet in deze hemel-cirkelen past, zoo het hier noodig is in barmhartigheid te zijn, en gij den aard van die barmhartigheid goed beschouwt;

79 veeleer is het noodwendig-eigen aan dit zalig-zijn, zich te houden binnen den goddelijken wil, omdat onze begeerten zelf daarmee één worden,

82 zoodat de wijze, waarop wij zijn [geschikt] van dorpel tot dorpel door dit koninkrijk, aan het gansche rijk welgevallig is, gelijk ook aan den Koning zelven, die onzen wil zich doet schikken naar den Zijnen.

85 In Zijn wil is onze vrede; die Wil is die zee, tot welke alles zich beweegt, wat Hij schept en wat de natuur maakt."

88 Helder was mij toen hoe elke plaats, waar ook in den hemel, is [een deel van het] Paradijs, ook al regent de genade van het hoogste Goed daar niet neder op ééne wijze.

91 Maar zoo als wel gevalt, zoo ééne spijze ons verzaadt en toch naar een ander de lust ons blijft, zóódat wij om de eene vragen, voor de andere bedanken;

94 zóó deed ik met gebaar en met woord, om te vernemen van haar hoedanig de schering was, tot welker einde de spoel niet was doorgetrokken;

97 „Een volmaakt leven en hooge verdienste, verhemelt een vrouwe hooger op," zeide zij: „naar wier voorschrift in uwe wereld omlaag men zich kleedt en zich sluiert,

100 opdat men tot het sterven konde waken en slapen met dien bruidegom, die elke gelofte aanneemt, welke barmhartigheid hem welgevallig maakt.

103 Om haar te volgen ontvluchtte ik als jonge maagd de wereld, en sloot ik mij in haar gewaad, en beloofde ik het leven van háre orde.

106 Mannen voorts, meer aan het slechte dan aan het goede gewend, haalden mij buiten het zoete klooster; God weet welk leven voorts het mijne was!

109 En die andere lichtglans, die zich aan mijne rechter-zijde vertoont, en ontstoken wordt van al het licht van onze sfeer,

112 verstaat dat, wat ik van mij zeg, als ook van haar gezegd: zuster was zij, en evenzóó werd háár van het hoofd genomen de schaduw der heilige huiven.

115 Maar sinds zij tot de wereld was teruggekeerd, tegen haren wil en tegen goede gewoonte, toch was zij nooit van den sluier des harten ontdaan.

118 Dat is het licht van de groote Constantia, die aan den tweeden heer uit het huis van Schwaben den derden en tegelijk laatsten machthebbende baarde."

121 Zóó sprak zij tot mij, en voorts begon zij: „Ave Maria" zingende; en zingende verdween zij, gelijk in diep water een zwaar ding.

124 Mijn gezicht, dat haar zooverre volgde als mogelijk was, wendde zich, toen het haar was kwijt geraakt, tot het doelwit van mijn grooter verlangen,

127 en richtte zich gansch tot Beatrice; maar die bliksemde zoozeer in mijnen blik, zóódat in het eerst mijn gezicht het niet verdroeg;

130 en dat maakte mij trager om te vragen.

VIERDE ZANG

De Maan (Vervolg)

Twee vragen trekken evenzeer den Dichter: de éêne aangaande de leer van Plato, die verzekert dat iedere ziele keert tot die star, van waar zij was uitgegaan; de tweede, hoe het rechtvaardig is, indien geweld de vrijheid en dus ook de schuld wegneemt, dat zielen, gedwongen om hare gelofte te breken, vermindering van glorie hebben. Beatrice leest in Dante de aanwezigheid van die vragen en hem vóórkomende, geeft zij hem verklaring; hierover tevreden gesteld, vraagt hij haar of geloften, door andere goede werken kunnen worden vergoed.

1 Tusschen twee spijzen even verre verwijderd en evenzeer trekkende, zou een vrij man eerder van honger sterven, dan dat hij de éêne tot de tanden bracht.

4 Zóó zoude een lam stille staan tusschen twee begeerten van wreede wolven, ze beiden evenzeer

vreezende; zóó zoude een hond stille staan tusschen twee herten.

7 Waarom, zoo ik zweeg, op ééne zelfde wijze door mijne beide twijfelen weerhouden, daarvan en gispe ik mij niet, noch prijze ik mij, want het was noodwendig.

10 Ik zweeg, maar mijne begeerte was me op het gelaat geschilderd, en de vrage was daarmede, veel warmer dan met spreken, uitgedrukt.

13 Aldus deed Beatrice, gelijk Daniël deed, Nebucadnezar ontlastend van zijnen toorn, welke hem onrechtvaardiglijk verwoed had gemaakt.

16 En zij zeide: „Ik zie wèl hoe de ééne en de andere begeerte u trekt, zoodat uwe zorge zich-zelve bindt zóó dat zij zich niet kan uiten.

19 Gij redeneert: „Indien de goede wil blijft bestaan, om welke reden besnoeit het geweld van anderen mij de mate van mijn verdienste?"

22 Ook geeft u aanleiding tot twijfelen, de waan dat de zielen tot hunne [eigene] sterren wederkeeren, volgens de uitspraak van Plato.

25 Dit zijn de vragen, die uw willen evenzeer nopen; en daarom zal ik eerst die behandelen, die de meeste gal in zich heeft.

28 Wie van de Serafijnen zich het meest met God veréént, Mozes en Samuel, en welken Johannes gij maar nemen wilt, ook Maria,

31 zij allen hebben niet in anderen hemel hunne zetelen, als die geesten, die zooeven u verschenen, noch hebben zij voor hun zijn aldaar meer of minder jaren.

34 Maar allen vermooien zij den eersten cirkel en zij hebben een leven, waarvan de zoetheid verscheiden is naarmate zij meer of minder den eeuwigen liefdes-adem voelen.

37 Hier vertoonden zij zich, niet omdat deze sfeer hun toegewezen ware, maar om eene verbeelding te maken van die sfeer, welke het minst hoog gerezen is.

40 Aldus te spreken komt overeen met uwen aanleg, omdat die alleen van het zinnelijk waargenomene leert, dat wat hij later waardig wordt met het verstand te begrijpen;

43 daarom daalt de Heilige Schrift af tot uw vermogen, en kent voeten en handen aan God toe, maar bedoelt daarmede iets anders;

46 en de Heilige Kerk stelt u met menschelijken aanblik Gabriël en Michaël voor en den anderen (Rafaël), die Tobias wederom ziende maakte.

49 Dat wat Timaeus over de ziel redeneert is niet gelijk aan dat wat hier gezien wordt, omdat het blijkt, dat hij *meent* wat hij zegt.

52 Hij zegt dat de ziel tot haar [eigene] sterre wederkeert, geloovende, dat die van daar is gevallen, wanneer de natuur haar als *vorm* aan [een lichaam] gaf.

55 En wellicht is zijne meening van anderen aard dan zijne woorden doen hooren, en kan zij eene bedoeling hebben, die niet verdient te worden uitgelachen.

58 Zoo hij bedoelt dat eer en blaam van den invloed wederkeeren tot die cirkels, dan wellicht treft zijn boog eenige waarheid.

61 Dat beginsel, kwalijk begrepen, trok weleer bijna gansch de wereld tot dwaling, zoodat zij zich verliep om die sterren Jupiter, Mercurius en Mars te noemen.

64 De andere twijfel, die u bezighoudt, heeft minder venijn, omdat zijne kwaadwilligheid u niet van mij elders heen zou kunnen leiden.

67 Dat onze gerechtigheid in de oogen der stervelingen ongerecht mocht lijken, is bewijs van trouw en niet van kettersche verdorvenheid.

70 Maar opdat uw doorzicht wel kunne doordringen tot deze waarheid, zal ik u, zooals gij wenscht, tevreden stellen.

73 Zóó er waarlijk geweld is, wanneer datgene wat het lijdt, gansch niet instemt met dat wat het geweld pleegt, dan waren *deze* zielen door dat geweld niet verontschuldigd;

76 daar wil, wanneer die niet wil, niet wordt vernietigd, maar doet, gelijk de natuur van het vuur doet, ook als geweld het duizend keeren naar den grond draait; [dan stijgt het toch altijd]

79 dus,als de wil veel of weinig meegeeft, volgt hij de kracht; en zóó deden genen, hoewel zij konden keeren tot de heilige plaats (het klooster).

82 Zoo hun wil gansch gaaf geweest ware, gelijk St. Laurens standvastig bleef op het rooster en Mucius Scaevola vol hield met zijn hand,

85 dan had die wil haar terug gedreven over den weg daarheen, vanwaar zij getogen waren, zoodra zij vrij waren; maar zóó vaste wil is maar al te schaarsch.

88 En door deze woorden, zoo gij ze opgenomen hebt zooals ge behoort, is de redeneering weerlegd, die u meerdere malen had kunnen vernooien.

91 Maar nu stelt zich u eene andere moeielijkheid voor oogen, waar ge uit uzelven niet zoudt uit komen, eer zoudt ge moede zijn.

94 Ik heb u als zekerheid in den geest gelegd dat eene zalige ziel niet zoude kunnen liegen, omdat zij altijd der Eerste Waarheid nabij is:

97 en toch hebt gij van Piccarda kunnen hooren, dat de liefde tot den sluier Constantia bleef behou-

den; zoodat zij hierin mij schijnt te weerspreken.

100 Vele malen reeds, broeder, gebeurde het dat men om aan gevaar te ontkomen, zijns ondanks deed wat men niet behoorde te doen;

103 gelijk Alcmeon, die, daartoe gebeden van zijnen vader, zijne eigene moeder doodde: om niet te kort te komen in vader-min, verloochende hij de moeder-min.

106 Op dit stuk wil ik, dat ge bedenkt, dat geweld zich mèt het willen vereent, en dezen te zamen zóó handelen, dat het vergrijp niet kan worden verontschuldigd.

109 De wil, wanneer die gansch vrij van dwang is, geeft geen toestemming tot de schade [des gewetens] maar geeft zijn toestemming slechts in zooverre als hij vreest, om, zoo hij zich onttrekt, in grooteren misval te komen.

112 Daarom, wanneer Piccarda het zoo uitdrukt, bedoelt zij het van den wil, die gansch vrij is van dwang, en ik van den anderen, zoodat wij beiden waarheid spreken."

115 Aldus was het golven van den heiligen stroom, welke voortkwam uit de bron, waaraan alle waarheid ontstroomt: dàt bracht in vrede de éene en de andere begeerte.

118 „O beminde van den Eersten Minnaar, o goddelijke," zeide ik daarna: „wier spreken mij overgolft en verwarmt zoozeer dat het mij meer en meer doet leven;

121 mijne ziele-gesteldheid is niet zoo diep, dat zij volstaat om u dank voor eene genade te geven; maar Hij, Die ziet en kan, geve daarop antwoord.

124 Ik zie wel, dat nooit ons verstand verzadigd wordt, zoo de Waarheid het niet verlicht, buiten welke geene waarheid mag weiden gaan.

127 Dáárin legt het zich, gelijk een roofdier in zijn leger, zoodra het die waarheid heeft bereikt; en bereiken kan het die; zoo niet, dan ware alle begeeren ijdel.

130 Door die begeerte wordt, bij wijze van spruit, de twijfel geboren aan den voet van de waarheid en dit is een [voorzorg] der natuur, die ons van heuvel-kling tot -kling doet stijgen tot den top.

133 Deze [instelling] noodt mij, deze vertroost mij, met eerbied, Vrouwe, u te vragen aangaande eene andere waarheid, die mij nog duister is.

136 Ik wil weten of de mensch u, hemelingen, voor mankeeren van geloften aldus met andere goede werken kan voldoen, dat zij niet te licht bevonden worden voor uwe unster."

139 Beatrice bezag mij met zoo goddelijke oogen, vol van liefde-vonken, dat mijn vermogen zich verwonnen gevend, de teugels vierde

142 en ik met de oogen neergeslagen, bijna mijzelven ontviel.

VIJFDE ZANG

Van de Maan tot Mercurius

1—90 De hemelkring van de Maan. 91—139 Aankomst en vertoef in den hemelkring van Mercurius. — Antwoordend op de vraag haar door Dante gedaan redeneert Beatrice over den aard der gelofte; zoowel hoe degene, die haar doet, zich daardoor bindt en hoe de gelofte kan veranderd worden. Daarna zich wendende tot het meest lichte gedeelte des hemels vliegt zij met Dante naar den hoogeren kring, dien van Mercurius, waar een groote menigte zalige geesten zich verdringt rondom den Dichter en een van dezen biedt zich hem aan om al zijn verlangen te voldoen. Dante vraagt hem wie hij is; de geest wordt door het geneugt van hem te antwoorden tot zoo sterk licht verlevendigd, dat gene er den aanblik niet van verdraagt.

1 „Zoo ik voor uw aangezicht vlamme in den brand der liefde, boven de mate, die op aarde wordt gezien, zóó dat ik de kracht van uwe oogen verwinne,
4 dan verwonder u niet, daar dit vóórtkomt uit het

volmaakte zien, dat, al naar het begrijpt, aldus in het begrepene Goed voortschrijdt.

7 Wel zie ik hoe reeds in uw begrip glanst het eeuwige licht, het eenige, dat, gezien, altijd nieuwe liefde ontvonkt;

10 en zoo iets anders u tot liefde verleidt, dan is dat niet dan eenig spoor van dat licht, kwalijk gekend, dat dáár doorschemert.

13 Gij wilt weten of met anderen dienst zóó veel kan worden gegeven tot tegenwicht tegen gemankeerde belofte, dat het de zielen vrijwaart voor botsing [met Gods Gerechtigheid]."

16 Aldus begon Beatrice dezen zang; en (zooals een mensch, die zijn spreken niet afbreekt) vervolgde zij aldus haar heilige rede.

19 „De grootste gave, welke God in zijne mildheid scheppende deed, en het meest overéénkomstig aan Zijne Goedheid, en welke Hij het meest op prijs stelt,

22 was de vrijheid van den Wil, met welke de redelijke wezens, en zij allen, en zij alleen, waren en zijn begiftigd.

25 En zoo gij van hier uitgaande redeneert, zal u blijken de hooge waarde der gelofte, indien zij dèrwijze is gedaan dat God toestemt wanneer gij toestemt;

28 omdat bij het sluiten van den bond tusschen God en den mensch, offerande wordt gedaan van dien schat, welken ik daar noem, en wordt gedaan door eene daad van dien vrijen wil.

31 Dies wat kàn men wedergeven tot vergoeding? Zoo gij meent goed gebruik te [kunnen] maken van wat gij reeds geofferd hebt, zoudt gij ook wel met iets, dat kwalijk verkregen is, een goed werk willen doen.

34 Gij zijt alsnu van het grootste punt onderricht; maar aangezien de Heilige Kerk hierin dispensatie geeft, hetwelk schijnt tegen de waarheid, die ik u heb ontdekt,

37 voegt het u nog een weinig aan te zitten aan den disch, omdat de harde spijze, welke gij tot u hebt genomen, nog eenige hulpe vraagt tot hare verduwing.

40 Open uwen geest voor dat wat ik u heb geopenbaard, en prent het u in, daar te hebben verstaan zonder het onthouden, geen wetenschap maakt.

43 Twee dingen behooren tot het wezen van deze offerande: het éene is dat wat geofferd wordt; het andere is de overeenkomst.

46 Deze laatste wordt nooit kwijtgescholden, dan wanneer zij nagekomen is, en over haar wordt hierboven zoo nauwkeurig gesproken;

49 daarom was er noodzaak voor de Hebreeuwen offerande te brengen ook al mocht wel eene enkele offerande ingewisseld worden, gelijk gij weten moet.

52 De andere, die u als stof is bekend, kan wel zóó zijn, dat men niet faalt, zoo zij voor andere stof wordt ingeruild.

55 Maar niemand ruile den last op zijnen schouder, naar eigen willekeur, zonder het omdraaien van den witten en van den gelen sleutel;

58 en houde elken ruil voor dwaas, zoo de kwijt gescholden zaak niet in de in de plaats gegevene begrepen zij als vier in de zes.

61 Daarom welke zaak ook zooveel weegt door hare waarde, dat zij elke weegschaal nedertrekt, toch kan men haar niet voldoen met welke andere uitgave ook.

64 Laten de stervelingen de gelofte niet licht achten;

weest getrouw, en niet loensch om [geloften] te doen gelijk Jefta was om zijne eerstelinge [te beloven];

67 wien het meer voegde te zeggen: „Ik deed verkeerd," dan, door haar na te komen nog slechter te doen; en even dwaas kunt gij ook bevinden, dat de groote veldheer der Grieken was,

70 waardoor Ifigenia haar eigen schoonheid beweende, en om haar deed weenen dwazen en wijzen, die hoorden spreken van aldus gedanen godsdienst.

73 Weest, Christenen, zwaarwichtiger om u te bewegen, weest niet als een veder voor elken wind, en gelooft niet dat alle water [van den doop] u wascht.

76 Gij hebt het Oude en het Nieuwe Testament, en den Herder der Kerke, die u leidt; dat zij u genoeg voor uw verlossing.

79 Zoo kwade begeerte u iets anders toekrijt, weest dan toch menschen, geen redeloos vee, zóó dat de Jood onder u over u niet lache.

82 Doet niet gelijk het lam, dat de melk van zijne moeder [ongenoten] laat, en simpel en dartel strijdt tegen zijn eigen genot."

85 Aldus Beatrice tot mij, gelijk ik het hier nederschrijf; voorts wendde zij zich, gansch en al begeerte, naar die zijde, waar de wereld het meest levend is (het Zuiden).

88 Haar zwijgen en het veranderen van haar aanschijn, legden het stilzwijgen op aan mijn begeerigen geest, die reeds nieuwe vragen voor zich had,

91 en zóó snel als een pijl, die haar doel treft nog vóór de koorde stil is, zoo snelden wij naar het tweede Rijk.

94 Daar zag ik de Vrouwe mijn zóó blijde, mèt dat zij zich neder zette in het licht van dien hemel, dat nog lichtender daarvan werd die planeet,

97 en zoo dat gestarnte verschoot en lachte, hoe dan werd ik, die uit mijnen aard veranderlijk ben op alle wijzen!

100 Gelijk in een visch-vijver, die kalm is en klaar, de visschen afkomen op dat wat zich hun daarin vertoont, derwijze dat zij 't hun voeder achten;

103 zóó zag ik wel meer dan duizend glanzen op ons afkomen, en in elken liet zich hooren: „Zie wie onze liefde zal doen vermeerderen."

106 En zooals elke schimme tot ons kwam, zag men elke schimme vol van blijdschap, [kenbaar] aan den hellen lichtglans, die van haar uitging.

109 Peins, lezer, zoo dat wat hier zich inzet, niet voortging, hoe nijpend verlangen gij zoudt hebben om meer te weten;

112 dan zult gij aan u-zelven zien, hoe groot mijn verlangen was van genen hunne gesteldheden te hooren, zóó als ze zich aan mijne oogen hadden kenbaar gemaakt.

115 „O, wèl geborene, wien de Genade toestaat de tronen der eeuwige zegepraal te aanschouwen, voor de krijgsdienst wordt vaarwel gezegd;

118 van het licht, dat door den ganschen hemel zich verbreidt, zijn wij ontstoken: en daarom, zoo gij begeert over ons verlicht te worden, verzaad u naar welgevallen."

121 Aldus werd door één van die vrome geesten tot mij gezegd: en door Beatrice: „Spreek, spreek gerust en vertrouw ze, zooals gij goden zoudt vertrouwen."

124 „Wel zie ik hoe ge u nestelt in uw eigen licht en

dat gij dat door uwe oogen laat uitgaan, waardoor die flikkeren, al naar gij lacht;

127 maar niet weet ik, wie gij zijt, noch waarom, waardige ziel, gij den rang hebt van dien hemelkring, welke voor de stervelingen omsluierd wordt door eens anders stralen."

130 Dit zeide ik gericht tot dat licht, dat eerst tot mij had gesproken, waardoor het nog veel lichtender werd dan het was geweest.

133 Zooals de zon, die zich-zelve onzichtbaar maakt door te veel licht, wanneer de warmte de tempering, door dikke dampen gemaakt, heeft afgeknaagd;

136 aldus door de groote blijdschap, verborg de heilige gestalte zich voor mij in haar licht-straal, en aldus gansch en al verholen, sprak zij op de wijze als de volgende zang u zingt.

ZESDE ZANG

In den tweeden Hemelkring, dien van Mercurius

De ziele die zich reeds aan Dante aangeboden had om zijn verlangen te bevredigen, doet zich kennen als Keizer Justinianus. Hij doet het verhaal van den Romeinschen Adelaar en openbaart diens goddelijke rechten. Hij vertelt dat in den hemel van Mercurius de zielen dergenen zijn, die zich beijverd hebben tot het verkrijgen van een onsterfelijken naam en verhaalt van dien Romeo, die seneschalk was aan het hof van Ramond Berlinghieri, graaf van Provence.

1 „Sinds Constantijn den adelaar keerde tegen den loop des hemels, welken hij volgde, gaande achter dengene, die Lavinia tot vrouw nam,

4 hield de vogel van Jupiter honderd en honderd en meerdere jaren zich op in het uiterste van Europa, dicht bij de bergen, van welke hij het eerst uitging;

7 en onder de schaduw zijner heilige vlerken be-
stierde hij de wereld, overgaande van de eene in
de andere hand, en aldus kwam hij op de mijne.
10 Caesar was ik, en ik ben Justinianus, die, door
den wil der eerste Liefde, die ik nu gevoel, uit
de wetten wegnam wat daarin te veel en ijdel
was;
13 en voor ik mij op dien arbeid had toegelegd, ge-
loofde ik, dat er ééne natuur in Christus was en
niet meer, en met dat geloof was ik tevreden.
16 Maar de gebenedijde Agapitus, die hoogste her-
der was, richtte mij met zijne woorden tot het zui-
verste geloof.
19 Ik geloofde hem en de gronden van zijn geloof,
ik zie ze nu helder, gelijk gij ziet dat bij elke te-
genspraak de ééne bewering of valsch of waar is.
22 Zoodra ik dus ging in overeenstemming met de
Kerk, behaagde het God mij te bezielen tot het
hooge werk en gansch gaf ik mij daaraan.
25 En mijnen Belisarius beval ik de wapenen; en de
rechterhand des Hemels was zóózeer met hem,
dat dit me een teeken was dat ik me vredig mocht
houden.
28 Hiermee besluit mijn antwoord op uwe eerste
vraag; maar de aard daarvan noopt mij nog
voort te gaan;
31 opdat gij ziet met hoe weinig recht tegen het ge-
heiligd teeken te werk gaat, zóó wie hem zich
toeëigent als wie tegen hem zich kant.
34 Zie hoe groote deugd hem den eerbied waardig
heeft gemaakt; en die begon zich te toonen sinds
de ure dat Pallas sneefde om hem heerschappij
te geven.
37 Gij weet dat hij te Alba zijn woonplaats maakte
gedurende drie honderd jaren en meer nog, tot

dien tijd, dat de drie Horatii en de drie Curiacii om hem streden.

40 Gij weet wat hij van den roof der Sabijnsche maagden tot Lucretia's smart door zeven koningen deed, de omwonende volken verwinnende.

43 Gij weet wat hij deed, door de uitmuntende Romeinen gedragen tegen Brennus, tegen Pyrrhus, en tegen de andere vorsten en bonden;

46 vandaar dat Torquatus en Quintius, die naar zijn verwaarloosde haren genoemd werd, en de Decii en Fabii den roem kregen, dien ik gaarne eer.

49 Hij wierp ter aarde den trots der Arabieren, die Hannibal volgende, die rotswanden der Alpen overtrokken, vanwaar gij, Po, nederdaalt.

52 Onder hem triomfeerden als jongelingen Scipio en Pompeius, en bitter bleek hij dien heuvel, onder welken gij werdt geboren.

55 Voorts, nabij den tijd toen de Hemel de gansche wereld wilde bekeeren tot zijne vredige levenswijze, nam Julius Caesar, naar Rome's wil, hem op:

58 en dat wat hij deed van den Varus naar den Rijn de Isar zag dat en de Arar, en de Seine zag dat, en iedere vallei die den Rhône voedt.

61 Dat, wat hij deed, toen hij uitging van Ravenna en den Rubicon overschreed, was van zulk eene vlucht, dat tong noch pen hem konden volgen.

64 Naar Spanje keerde hij den tocht, voorts naar Dyracchium, en Pharsalus trof hij dermate, dat men bij den heeten Nijl de weder-pijn ervan voelde.

67 Antandros en den Simoïs, vanwaar hij uitgevlogen was, zag hij weder en de stede waar Hector ligt, en tot onheil van Ptolemaeus vloog hij er weder op.

70 Vandaar streek hij bliksemende neder op Juba; voorts richtte hij zich naar het land, van u westwaarts gelegen, waar hij Pompeius' trompet vernam.

73 Vandaar wat hij deed met den tweeden vaandrig, daarvan blaft Brutus tezamen met Cassius in de Hel en Modena en Perusia voelden er de pijn van.

76 Ook weent er nog om de droeve Cleopatra, die vluchtend hem te voren, den plotselingen en gruwelijken dood zich van de adder liet geven.

79 Met hem snelde hij tot de kust der Roode Zee; met hem bracht hij de wereld tot zoo grooten vrede, dat Janus' tempel gesloten werd.

82 Maar dat wat het teeken, dat mij spreken doet, vroeger had gedaan en voorts bestemd was te doen door het sterfelijk Rijk, dat hem onderworpen is,

85 wordt in voorkomen weinig en zonder luister, [vergeleken bij wat het deed] wanneer men het met helder oog en zuiveren drang ziet in de hand van den derden Caesar,

88 daar de levende Gerechtigheid, die mij bezielt, hem toestond, in de hand van dengene, dien ik noemde, den roem van de wraak te volvoeren van zijnen toorn.

91 Nu verwonder u over dàt wat ik u zeg in tegenwicht tegen het vorige: dat hij met Titus snelde om wraak te nemen over de wrake der oude zonde.

94 En wanneer de Longobardische tand de Heilige Kerke beet, kwam Karel de Groote onder zijne vleugelen overwinnende, haar te hulp.

97 Alsnu kunt gij oordeelen over degenen, die ik hierboven beschuldigde, en van hunne feilen, die oorzaak zijn van uwe rampen.

100 De één stelt de goud-gele leliën tegenover den Rijks-standaard, en de andere eigent hem zijner partij toe, zoo dat het zwaarder wordt te zien welke 't meeste faalt.

103 Mogen de Ghibelijnen hunne treken uitspelen onder een ander veldteeken; want hij dient hem altijd slecht, die gerechtigheid en hem van elkander scheidt:

106 en moge de nieuwe Karel met zijne Guelfen hem niet nederslaan, maar de klauwen vreezen, die krachtigeren leeuw de huid openreten.

109 Vele malen reeds weenden de zonen om de schuld van hunnen vader, en laat hij niet gelooven, dat God de partij des adelaars verlate voor zijne leliën.

112 Deze kleine star wordt bevolkt met de goede geesten, die dadenrijk zijn geweest opdat eer en faam hun gewerd;

115 en wanneer de begeerten hier opstijgen, van den rechten weg aldus afwijkende, voegt het dat de stralen der ware liefde minder krachtig omhoog stijgen.

118 Maar bij het meten van onze belooningen aan onze verdiensten, is het een deel van onze blijdschap, dat wij ze noch meer noch minder zien [dan onze verdiensten].

121 Daardoor verzoet de levende Gerechtigheid in ons de stemming aldus, dat zij nooit tot eenige slechtheid kan afdwalen.

124 Verscheiden stemmen maken zoeten zang; aldus maken verscheiden zetelen in ons leven zoete harmonie tusschen deze hemelkringen.

127 En binnen in deze parel, waarop wij hier zijn, licht het licht van Romeo, wiens groote en schoone werkzaamheid slecht beloond werd.

130 Maar de Provençalen, die tegen hem handelden, hebben niet gelachen, en daarom vergaat het hem slecht, die eens anders welvaart tot zijn eigen schade rekent.

133 Ramond Berlinghieri had vier dochteren en elke werd koningin en dit deed hem Romeo, een nederig pelgrim.

136 En toch noopten hem de nijdige woorden om rekenschap te vragen van dezen gerechte, die zijn goed van tien tot twaalf had doen aangroeien.

139 Daarom ging hij weg van hem, oud en arm; en zoo de wereld wist het hart, dat hij had, toen hij ging zijn levensonderhoud bedelende, korst voor korst, — al prijst zij hem hoog —, nog meer zou zij hem prijzen."

ZEVENDE ZANG

De Hemelkring van Mercurius

Door eenige woorden van Justinianus rijzen in den geest van den Dichter nieuwe punten van twijfel: hoe de kruisiging van Jezus Christus rechtvaardig was, en hoe daarna de wraak rechtvaardig was, die God erover nam op de Joden; vervolgens, waarom God die buitengewone manier had uitgelezen tot herstel van het menschelijk geslacht. Beatrice overtuigt hem met diepzinnige redeneering van het één en het ander en toont hem zoowel de reden van de onsterfelijkheid der ziel als van de eindelijke wederopstanding.

1 „Gegroet, heilige Heer der heirscharen, die door Uwen luister overschijnt de gelukzalige vuren van deze heerschappijen."

4 Aldus, naar de beweging van zijnen eigenen zang ronddraaiende, scheen mij deze substantie te zingen, boven welke dubbel licht in tweeën oprijst.

7 En dezen en de anderen bewogen zich naar zij-
nen dans, en, zooals allersnelste vonken, sluier-
den zij zich voor mij plots door hunne verwij-
dering.
10 Ik twijfelde en zeide: „Zeg haar, zeg haar," in
mij-zelven zeide ik het: „Zeg haar, zeg het mij-
ner Vrouwe, die mij den dorst stilt met de zoete
droppelen,"
13 maar die eerbiedigheid, die mij ganschelijk over-
heert, altijd hij het hooren van B. of van I. C. E.,
deed mij het hoofd neigen als de mensch, die
inslaapt.
16 Maar kort gedoogde Beatrice mij aldus te zijn en
begon, mij overstralende met zulk eenen lach, dat
zij [zelfs] in het vuur den mensch gelukkig zou
maken.
19 „Volgens mijn onfeilbaar inzicht, hebt gij in uwe
gedachten gezet, hoe rechtvaardige wrake recht-
vaardig gestraft werd;
22 maar ik zal u den twijfel schielijk oplossen, en
gij, hoor, daar mijne woorden u het geschenk zul-
len doen van eene wichtige uitspraak.
25 Door geen toom te dulden, welke voor zijn best-
wil aan zijn willen was opgelegd, (d. w. z. door
ongehoorzaamheid) heeft die mensch, die niet
geboren werd, (Adam) zich zelven verdoemende,
zijn gansche kroost verdoemd;
28 waardoor het menschelijk geslacht gedurende vele
eeuwen krank nederlag in groote dwaling; tot dat
het Gods Woord behaagde neder te dalen
31 waar Het de [menschelijke] natuur, die zich van
haren Maker had verwijderd, met zich in zijn per-
soon vereenigde, alleen door de Daad van Zijn
eeuwige liefde.
34 Nu richt de oogen [van uwen geest] op mijne

redeneering: deze natuur, met haren Maker vereenigd, was, gelijk zij geschapen was, rein en goed;

37 maar toch door haar eigen schuld werd zij verbannen uit het Paradijs, omdat zij zich afkeerde van den weg der Waarheid en des Levens.

40 De straffe dus, welke het kruis voltrok, zoo zij wordt gemeten naar de [door Christus] aangenomen natuur, dan heeft nooit ééne zóó rechtvaardig getroffen:

43 en evenzoo was nooit eenige straffe zoo onrechtvaardig, wanneer men ziet naar den persoon, die leed, in wien zulk eene natuur was aangenomen.

46 Daarom van één handeling zijn verscheiden gevolgen uitgegaan: dat aan God en aan de Joden één [en dezelfde] dood behaagde: wegens dezen [dood] beefde de aarde, en opende zich de hemel.

49 Voortaan moet het u niet te sterk schijnen, wanneer er gezegd wordt dat gerechte wraak later gewroken werd door een rechtvaardig Hof.

52 Maar nu zie ik uwen geest, [daar hij gaan wil] van gedachte in gedachte, in eenen strik vast gehouden, waaruit met groote begeerte het bevrijden wordt verwacht.

55 Gij zegt: „Wel onderscheid ik dat wat ik hoor, maar waaròm God voor onze verlossing juist deze manier heeft gewild, dat is mij verborgen."

58 Dit besluit, broeder, blijft gansch verholen voor de oogen van ieder, wiens verstand niet in de vlam der liefde tot vollen wasdom is gebracht.

61 Omdat naar dit punt veel wordt gekeken, maar weinig onderscheiden, zal ik naar waarheid zeggen waarom deze wijze de waardigste was.

64 Gods Goedheid die uit zich bant allen nijd, fonkelt in haren brand aldus, dat zij de eeuwige schoonheden ontvouwt.

67 Dat wat van haar onmiddellijk ontspringt, heeft nooit meer een einde, omdat Haar merkteeken, als Zij het stempelt, niet meer vergaat.

70 Dat wat van Haar onmiddellijk nederregent is gansch en al vrij, omdat het niet onderworpen is aan den invloed der nieuwe dingen.

73 Dit alles is haar meer [dan alle andere dingen] gelijkend, en behaagt haar daarom meer; daar de heilige brand, welke alle ding overstraalt, in dat wat haar het meest gelijkt, het meest levend is.

76 Met alle deze gaven is het menschelijk schepsel het meest bevoorrecht, en, zoo eene ontbreekt, is het voegelijk dat het van zijnen adeldom wordt ontzet.

79 Alleen de zonde is wat het ontadelt, en het ongelijk maakt aan het hoogste goed, omdat het weinig door Diens licht wordt verlicht;

82 en het komt nooit tot zijne waardigheid terug, zoo het niet tegen zijn kwaden lust met gerechte boetedoening herstelt het verlies door de schuld veroorzaakt.

85 Zoo werd uwe natuur, wanneer zij in haar geheel in haar zaad [Adam] zondigde, uit gene waardigheden, gelijk uit het Paradijs ontzet;

88 en zij kon nooit hersteld worden, als gij wel scherp toekijkt, op eenige wijze, zoo zij niet passeert langs één van deze wegen:

91 òf, dat God alleen uit eigen heuschheid haar vergeven hadde, of dat de mensch uit zich zelven voor zijne dwaasheid hadde geboet.

94 Vestig slechts het oog binnen den afgrond van

den eeuwigen raad, zoo nauw mogelijk lettend op mijn spreken.

97 Nooit kon de mensch, in zijne onvolmaaktheid daaraan voldoen, omdat hij niet door voortaan te gehoorzamen, zóóverre omlaag kan gaan in nederigheid

100 als hij in ongehoorzaamheid gemeend had omhoog te kunnen gaan; en dit is de reden waarom den mensch de mogelijkheid was afgesneden om door zichzelven [zijne schuld] te kunnen voldoen.

103 Daarom stond het aan God om langs zijne wegen den mensch te herstellen tot zijn schuldloos leven, ik zeg langs éénen weg of wel langs twee.

106 Maar gelijk de daad, van dengene, die iets doet, te meer welgevallig is, als zij meer bewijst de goedheid van het hart, waaruit zij gekomen is;

109 vond de goddelijke Goedheid, die der wereld Haar zegel opdrukt, het goed u langs alle hare wegen op te heffen

112 en tusschen den laatst-verstreken nacht en den eerst geboren dag is nooit eenige zoo hooge en prachtige handeling langs den eenen of den anderen weg volbracht of zal volbracht worden;

115 waarom God meer mild was door zich zelven te geven om den mensch in staat te stellen zich op te heffen, dan indien Hij hun alleen door zichzelven had vergeven.

118 En al de andere wijzen waren te kort schietend voor de Rechtvaardigheid, zoo Gods zoon zich niet vernederd hadde om vleesch te worden.

121 Alsnu, om goed elk verlangen van u te voldoen, keer ik terug om u te verlichten op één punt, opdat gij daar zóó ziet als ik zie.

124 Gij zegt: „Ik zie de lucht, ik zie vuur, het water

en de aarde en alle hunne mengingen, tot verderf komen en weinig tijd duren;

127 en toch waren deze dingen schepselen; waarin, indien dat wat ik gezegd heb, waar is geweest, zij vrij hadden moeten zijn van bederf.

130 De engelen, broeder, en het reine land, in het welk gij zijt, van hen kan men zeggen dat zij geschapen zijn, zóóals zij zijn, in hun ongerepten staat,

133 maar de elementen, die gij genoemd hebt, en die dingen, die daaruit gemaakt worden, zijn geformeerd door een geschapene kracht.

136 Geschapen was de grondstoffe, welke zij hebben; geschapen was de hen (de elementen) formeerende kracht in die sterren, die rond die elementen gaan.

139 De straal en de beweging dier heilige lichten (de sterren) trekt de ziel van elk redeloos (dier) en van de planten uit die grondstof, die daartoe uitteraard de mogelijkheid heeft.

142 Maar de hoogste Goedheid blaast onmiddellijk u het leven in, en doet dat leven op haar verlieven, zóó dat het voortaan altijd Haar begeert.

145 En hieruit kunt gij nog uwe wederopstanding beredeneeren, als gij bedenkt hoe het menschelijke vleesch toen werd geschapen, toen beide de eerste ouderen werden geschapen.

ACHTSTE ZANG

De Derde Hemelkring: Venus

De Dichter stijgt op tot de planeet Venus, welke den derden Hemel verheerlijkt, en ziet de glorie dergenen, die weleer waren overgegeven aan den hartstocht der liefde. Karel Martel vertoont zich aan hem, die gispende den gierigen aard van zijnen broeder Robert, zoo tegengesteld aan dien van hunnen vader, op 's Dichters verzoek verklaart wat de oorzaak is van dat ontaarden der zonen van de vaderlijke deugd en hoe groote voorzienigheid de Natuur in hare verordeningen heeft en hoe dwaas de menschen zijn, die hare aanwijzingen niet opvolgen.

1 De wereld, nog niet van het gevaar voor haren ondergang verlost, placht te gelooven dat de schoone Cypris, op den derden bij-cirkel rondwentelend, razende liefde uitstraalde;
4 waarom de oude volkeren in de oude dwaling niet slechts haar eere brachten van offerande en gebed,
7 maar ook Diana en Cupido eerden zij, gene als

hare moeder, dezen als haren zoon, en zeiden dat deze bij Dido op den schoot had gezeten;

10 en aan haar, van wie ik in dezen zang aanhef, ontleenden zij den naam van die star, die op de zon verlieft en haar volgt nu aan het achter- dan aan het voor-hoofd.

13 Ik bemerkte het niet dat wij tot haar opstegen, maar dat wij erin waren dat deed mij wel-zeker gelooven de Vrouwe mijn, die ik nog schooner zag worden;

16 en gelijk in een vlam een vonk wordt gezien, en gelijk in een stem eene stemme wordt onderscheiden, wanneer de éene aanhoudt en de andere komt en gaat;

19 zóó zag ik in dat licht andere lichten, zich in het rond bewegen, meer of minder snel al naar de mate, geloove ik, van de diepte van hunnen blik in de eeuwige waarheid.

22 Nooit daalden uit koude wolk zichtbare of onzichtbare winden zóó schielijk neder, of zij zouden toch nog belemmerd en traag geschenen hebben

25 aan dengene, die die goddelijke lichten tot ons had zien komen, aflatende van die wenteling, welke te voren begonnen was te midden van de hooge Serafijnen.

28 En binnen in degenen, die het voorst zich vertoonden, klonk het Hosanna op zulke eene wijze dat ik voortaan nooit meer zonder begeerte was om dat weder te hooren.

31 Daarop begaf zich één dichter bij ons, en begon alleen: „Wij allen zijn bereid tot uw behagen, opdat gij door ons u verheugt.

34 Wij wentelen ons in éene zelfde wenteling en éenen zelfden dorst met de hemelsche grooten

(vorsten) van welken gij in de wereld reeds gezegd hebt:

37 „Gij, die den derden hemel, hem besturende, voortbeweegt" en wij zijn zóó vol van liefde dat, om u te behagen, niet minder zoet ons is eene pooze van rust.

40 Nadat mijne oogen in eerbiedenis zich mijner Vrouwe hadden aangeboden, en deze ze bevredigd en vertrouwend op haar had gemaakt,

43 richtten zij zich weder tot het licht, dat zóó bereidvaardig zijn hulpe had beloofd, en: „Ei lieve, wie zijt ge?" luidde mijne stemme van groote liefde doordrongen.

46 O hoeveel grooter en lichter zag ik het worden door nieuwe vroolijkheid, die, wanneer ik sprak, aanwies bij hare vroolijkheid!

49 Aldus lichter geworden, zeide het: „De wereld had mij korten tijd bij zich beneden; en zoo het langer ware geweest, zoude er veel kwaad zijn, dat niet zoude zijn.

52 Mijne blijdschap houdt mij voor u verholen, daar die rond mij straalt en mij verbergt als een zijworm in zijne zijde gewikkeld.

55 Zeer bemindet gij mij en gij hadt wel reden daartoe: want, ware ik omlaag gebleven, dan hadde ik u van mijne liefde meer dan de bladeren vertoond.

58 Die linkeroever, die door den Rhône wordt bespoeld, nadat die met de Sorgue is vereenigd, wachtte mij te zijner tijd tot zijnen heer;

61 en die hoek van Ausonia, die bezet is met de burchten van Bari, van Gaëta en van Crotona, daar waar Tronto en Verde in zee uitloopen.

64 Reeds blonk mij op het voorhoofd de kroon van dat land, dat de Donau bespoelt, wanneer die de Duitsche oevers verlaat:

67 en het schoone Trinacria, dat tusschen Pachynum en Pelorum aan die golf, die van den oostwind het meest wordt aangezocht, zich in nevelen hult,

70 niet door Tyfoëus, maar door de opborrelende zwavel, zoude nog zijne koningen hebben verwacht, mijne zonen en afstammelingen van Karel en Rudolf van Habsburg,

73 zoo niet slecht beheer, dat altijd de onderworpen volken in het hart steekt, Palermo hadde genoopt te roepen: „Laat sterven elken Franschman";

76 en zoo mijn broeder dat hadde voorzien, hadde hij reeds lang zich ontdaan van de begeerige armoede van Catalonië, opdat die hem geen schade deed,

79 daar waarlijk voor hem of voor ieder ander noodig is, toe te zien dat bij zijn reeds beladen schip nog niet meer lading worde gevoegd.

82 Zijn aard, zelf karig maar van milde afstamming, hadde zulke dienaren van noode gehad, die er niet op doelen om eigen have te vermeerderen."

85 „Omdat ik geloof dat de hooge blijdschap, welke uw spreken mij ingiet, heer mijn, daar, waar alle goed eindigt en begint,

88 door u gezien wordt, gelijk ik haar zie, (en voel in mij-zelven) dáárom is zij mij te aangenamer; en ook dit houde ik dierbaar, dat gij, wat ik zeg, onderscheidt, het weerspiegeld ziende in God.

91 Blijde hebt gij mij gemaakt, en zoo ook maak mij verhelderd, daar gij, al sprekende, mij hebt gebracht tot twijfelen, hoe van zoet zaad bittere [vrucht] kan komen."

94 Dit zeide ik tot hem: en hij tot mij: „Zoo ik u eene waarheid zal kunnen toonen, zult gij naar dat wat gij vraagt, het aangezicht houden, gelijk gij er nu den rug heen houdt gekeerd.

97 Het Goede, dat het gansche Rijk, in hetwelk gij opstijgt, doet wentelen en dies tevreden zijn, doet zijne Voorzienigheid de drijfkracht zijn in die grootsche lichamen;

100 en niet slechts in het bestaan dier naturen wordt voorzien door den Geest, die in zich zelven volmaakt is, maar ook in hun behoud en wel-zijn.

103 Daarom komt elke pijl, die deze boog afschiet, neder op het beöogde doel, gelijk een schicht gemikt op zijn wit.

106 Zoo dat niet ware, zoude de hemel, dien gij bereist, derwijze zijne gewrochten voortbrengen dat zij geene kunstwerken, maar ruïnes waren;

109 en dat kan niet zijn, indien de geesten, die deze sterren voortbewegen, niet kreupel zijn en kreupel de Eerste Geest, die ze dan niet als volmaakten geschapen had.

112 Wilt gij dat deze waarheid voor u nog witter worde?" En ik: „Dat behoeft niet verder, daar ik zie dat het onmogelijk is dat de natuur, in dat wat noodig is, moede wordt en te kort schiet."

115 Waarop hij nog weder: „Nu zeg mij, zoude het slechter zijn voor den mensch op aarde, zoo hij geen burger [eener maatschappij] ware?"
„Ja," antwoordde ik: „en hier vraag ik geen reden."

118 „En kan dat zijn, zoo men omlaag niet leeft, verscheidenlijk naar verscheiden plichten? Neen, zoo uw Meester, Aristoteles, daar juist schrijft."

121 Zóó kwam hij, de slotsommen trekkende, tot hier; voorts besloot hij: „Dus voegt het dat verscheiden zijn de wortelen van uwe verscheidene uitkomsten.

124 Waardoor de éene wordt geboren een Solon, de ander een Xerxes, een ander Melchisedech, en

een ander als degene die, door de lucht vliegende
zijnen zoon verloor (Daedalus).
127 De ronddrijvende natuur [de kracht der sterren]
die is als de stempel voor het menschelijk was,
oefent goed hare kracht uit, maar maakt geen
onderscheid tusschen het éene en het andere te-
huis.
130 Dit is het wat Ezau doet verschillen van het zaad
van Jacob, en waardoor Romulus kwam van zoo
lagen vader, dat men hem rekent voor een zoon
van Mars.
133 De natuur der kinderen zoude altijd gelijken weg
gaan als de ouders, zoo niet de goddelijke voor-
zienigheid daarin voorzag en ze wijzigde.
136 Nu is wat achter u was, u te voren; maar opdat
gij wetet dat ik lust in u hebbe, wil ik dat nog
eene zinsnede u den geest bekleede.
139 Altijd wanneer iemands aanleg een lot vindt, met
hem in strijd, vergaat het hem slecht, gelijk elk
ander zaad, dat buiten zijn geschikte plaats is ge-
142 vallen, en zoo de wereld daar omlaag haar aan-
dacht schonk op den grondslag door de natuur ge-
legd, dan zoude zij, haar volgende, haar volk in
goeden staat hebben.
145 Maar gij keert tot den godsdienst zoo éénen, die
geboren was, om zich het zwaard aan te gorden,
en maakt koning van zoo éénen, die een man is
van het woord;
148 en zoo geraakt uw spoor buiten den rechten weg."

NEGENDE ZANG

In denzelfden hemel van Venus komt Cunizza, de zuster van Ezzelino da Romano, Dante tegemoet; zij voorspelt hem de rampen welke der Mark Trevigi en den Paduanen boven het hoofd hangen en de schande van eenen verraderlijken bisschop. Voorts vertoont zich hem Folchetto van Marseille, die meer dan iemand in liefde ontbrand was; door dezen wordt hem gewezen het gelukzalig licht, waarin Rachab uit Jericho woont, zij die bevorderde Jozua's verovering van dat heilig land, dat geheel vergeten wordt door het Romeinsche Hof, gansch in beslag genomen door wereldsche zorgen.

1 Nadat Karel, uw vader, o schoone Clementia, mij deze ophelderingen had gegeven, verhaalde hij mij de verongelijkingen, die zijn zaad moest ondervinden;

4 maar hij zeide: „Zwijg en laat de jaren rollen"; zoodat ik er niet meer van kan zeggen dan dat welverdiend geween [der gestraften] uwe schade zal volgen."

7 En reeds was de ziel van dat heilig licht terugge-

keerd tot de Zon, die het steeds weer aanvult, gelijk tot dát goed, dat voor alle ding voldoende is.

10 O bedrogene zielen, goddelooze schepselen, die van zulk een goed de harten afkeert, uwe gedachten op ijdelheden richtende.

13 En zie een ander van deze licht-glansen haastte zich te mij-waart, en door licht van zich naar buiten te laten uitstralen gaf hij te kennen dat hij wilde mij ten gevalle zijn.

16 De oogen van Beatrice, die op mij gevestigd waren, zooals den vorigen keer, maakten mij verzekerd van dierbare inwilliging in mijne begeerte.

19 „Ai mij, bevredig spoedig mijn verlangen, gelukzalige geest," zeide ik: „en doe mij gewis zijn dat ik in u kan weerkaatsen dat wat ik denk."

22 Waarom dat licht, dat mij nog nieuw was, van uit zijne diepte ,waaruit het tevoren zong, vervolgde, gelijk degene, die vreugde heeft om wèl te doen.

25 „In dat deel van het verdorven Italisch land, dat gelegen is tusschen Rialto en de bronnen van de Brenta en van de Piava,

28 verheft zich een heuvel, en niet zeer hoog rijst hij, vanwaar weleer nederdaalde een fakkel, die groote schade toebracht aan de landstreek.

31 Van éénen wortel werden ik en hij geboren; Cunizzawerd ik genoemd, en hier licht ik omdat het licht van deze starre mij verwon.

34 Maar blijde vergeve ik mijzelve de oorzaak van mijn lot, en treure niet, hetwelk den gemeenen man bij u wellicht wat kras mocht dunken.

37 Van deze lichtende en lieve blijdschap van onzen hemel, welke mij het naast bij is, verbleef groote faam, en, eer zij sterve,

40 zal dit [dertien] honderdste jaar zich nog vervijfvuldigen.
Zie toch eens of de mensch zich niet moet doen uitmunten, als het eerste leven d à n een tweede achter laat!

43 En zóó denkt niet de schare van heden, welke de Tagliamento en de Etsch omsluiten, en wie, al is zij geslagen, toch niets rouwt.

46 Maar dra zal het gebeuren dat Padua het water zal rood verwen, dat Vicenza bespoelt, omdat haar volk hardnekkig zijn plicht weigert.

49 En daar waar [de rivieren] Sile en Cagnano samenkomen, heerscht zoodanig één en gaat met het hoofd omhoog, dat reeds om hem te vangen het net gesponnen wordt.

52 Nog zal Feltro den streek beweenen van zijnen onvromen herder, welke zóó schandelijk was dat men voor erger niet in den kerker van Malta komt.

55 Al te ruim zoude het vat zijn dat het bloed van Ferrara kon bevatten, en moede werd hij, die het woog, ons voor ons,

58 het bloed, dat die hoofsche priester zal vergieten, om zich goed partijganger (des pausen) te toonen; en zulke giften zullen blijken te zijn overeenkomstig de levenswijze van het land.

61 Boven zijn spiegelen, gij noemt ze Tronen, vanwaar tot ons wederlicht de gerechtigheid doende God, zóódat dit spreken blijkt goed te zijn."

64 Hier zweeg zij en deed ze mij zien dat zij tot iets anders gericht was, daar zij zich weder had begeven in de rondwenteling, waarin zij te voren was.

67 De andere blijdschap, die mij reeds bekend was, werd in mijn aangezicht eene overschoone zaak,

als een fijne robijn, waar de zon in kaatst.

70 Door blijde te zijn krijgt men daarboven eenen lichtglans, gelijk hier eenen lach; maar daar omlaag in de Hel verdonkert de schimme zich van buiten, in de zelfde mate als het gemoed treurig is.

73 „God ziet alles, en uw zien dringt in Hem binnen," zeide ik: „gelukzalige geest, zóó dat geen enkele wensch voor u donker kan zijn.

76 Maar uwe stemme, die den Hemel gestadig vermeit met den zang van die vrome vuren (de Serafijnen) die zich van zes vleugelen eenen wijden mantel maken,

79 waarom voldoet zij niet aan mijne begeerten? Ik zoude niet meer uwe vraag afwachten, indien ik in u ware, gelijk gij in mij zijt."

82 „Het grootste dal, waarin het water zich uitspreidt," begonnen alstoen zijne woorden: „behalve die zee, welke alle land omgordt,

85 tusschen van elkaar afkeerige kusten, gaat zooverre der zonne tegemoet, dat deze een middagcirkel maakt waar zij te voren eenen gezicht-einder placht te maken.

88 Van dat dal was ik kustbewoner, tusschen den Ebro en de Macra, die door den kortsten weg het land van Genua scheidt van Toscane.

91 Bijna met éénen ondergang en éénen opgang ligt Bugia en dat land, van waar ik was en die weleer zijn haven heet van bloed maakte.

94 Folco noemde mij dat volk, aan het welk mijn naam bekend was, en deze hemel (van Venus) voelt mijnen invloed, gelijk ik den zijnen voelde;

97 want niet méér brandde Dido, de dochter van Belus, tekort doende aan Sichëus en aan Creüse, dan ik, zoolang het mijner jeugd paste;

100 noch die Rhodopea, die bedrogen werd door Demophoön; noch Hercules, wanneer hij Iöle diep in het harte droeg.

103 Hier rouwt hen des niet, maar zij lachen erom, — niet om de schuld, welke zij zich niet herinneren, maar om de goddelijke wijsheid, die de liefde aldus instelde en in hare gevolgen voorziet.

106 Hier aanschouwt men de liefde in de kunst, die zóó groote schepping siert, en hier ontwaart men die goedheid, waardoor de wereld omhoog die van omlaag [naar hàren invloed] doet draaien.

109 Maar opdat gij uwe verlangens gansch vervuld medeneemt, die welke in deze sfeer bij u zijn opgekomen, voegt het mij nog verder voort te gaan.

112 Gij wilt weten wie is in dit licht, dat hier dicht bij mij zoodanig fonkelt, als een zonnestraal in louter water.

115 Nu weet dat daarbinnen Rachab haren vrede geniet; en, in onze orde opgenomen, drukt zij haar stempel op de hoogste trede ervan.

118 Door dezen hemel, waarin de top uitloopt der schaduw, welke uwe wereld maakt, werd zij opgenomen, eerder dan eenige andere ziel, bij Christus' triumf.

121 Wel voegde het Hem, dat Hij haar in eenigen hemel liet als palm der hooge overwinning, die Hij behaalde met de éene en de andere handpalm;

124 daar zij begunstigde den eersten roem van Jozua, in het Heilig Land behaald, waarvan de heugenis den Paus maar weinig schijnt te raken.

127 Uwe Stad, die eene stichting is van dengene, die het eerst zijnen Maker den rug toedraaide, en wiens nijd zóózeer is beweend,

130 brengt voor en verspreidt dien vermaledijden florijn, die de runderen en de lammeren heeft doen verdwalen, omdat hij van den herder eenen wolf heeft gemaakt.

133 Om hem, den florijn, zijn het Evangelie en de groote leeraren verlaten; en alleen in de Decretalen wordt zóózeer gestudeerd als blijkt uit de randen van hunne bladen.

136 Daarop houden Paus en Kardinalen hunne aandacht gericht; hunne gedachten gaan niet naar Nazareth, daar waar Gabriël de vleugelen had uitgespreid,

139 maar het Vaticaan en de overige uitverkoren deelen van Rome, die het graf werden voor de geloofshelden, die Petrus volgden, zullen weldra verlost worden van het overspel."

TIENDE ZANG

De Zon

Na de wonderbaarlijke kunst en de voorzienigheid van God in de schepping geprezen te hebben, verhaalt de Dichter hoe hij ontwaart dat hij, zonder het bemerkt te hebben, opgestegen is tot de zon, waar de zielen verblijven, die geleerd zijn in de Godheid. Twaalf geesten, meer lichtend dan de planeten, komen een kring rondom hem vormen, en één van hen, die zich bekend maakt als den heiligen Thomas van Aquino, onthult den naam van zijne gezellen.

1 Ziende op zijnen Zoon, met de Liefde, welke de Eén en de Ander eeuwiglijk van zich doen uitgaan, heeft de eerste en onuitsprekelijke Macht
4 al wat door den geest of voor het oog rondwentelt, gemaakt met zóó groot een orde, dat wie die ziet, niet kan zijn zonder daarvan te genieten.
7 Hef dus, o lezer, met mij het gezicht naar de hooge raderen naar dien kant, waar de éene beweging tegen de andere stoot,

10 en begin daar u te verlieven in die kunst van dien Meester, die binnen in zich haar zoo liefheeft, dat Hij nooit van haar Zijn oog afwendt.

13 Zie hoe vandaar de schuinsche cirkel zich verwijdert, welke de planeten draagt, om te voldoen aan de wereld, die om ze roept;

16 en zoo hun weg niet scheef ware, zoude veel deugd in den hemel vergeefsch zijn, en bijna alle vermogen hier beneden dood;

19 en zoo de afwijking van de rechte lijn meer of minder groot ware, dan ware omlaag en omhoog veel van de wereld-orde gebrekkig.

22 Nu vertoef, o lezer, op uwe bank, nà-denkende dat wat u voorgeproefd wordt, zoo gij zéér blijde wilt zijn vóór gij vermoeid zijt.

25 Ik heb de spijs u vóórgezet; nu spijzig u zelf; daar alle mijne zorg tot zich trekt die stoffe, waarvan ik tot schrijver ben gemaakt.

28 De grootste dienaar der natuur, die met de kracht des hemels de wereld doordringt en met zijn licht den tijd der wereld afmeet,

31 met dat deel (van den dieren-riem) verbonden, waarvan hierboven gesproken is, wentelde door die spiraal-lijnen, in welke hij iederen dag vroeger zich vertoont;

34 en ik was met hem; maar het stijgen bemerkte ik niet, evenmin als de mensch te voren ontwaart het komen van eene eerste gedachte.

37 't Is Beatrice, die aldus geleidt, zóó plotseling van goed tot beter, dat haar doen zich niet in den tijd uitstrekt.

40 Hoe zeer lichtende uit-zich-zelve moest datgene zijn, dat wat binnen in de zon was, daar waar ik nu binnentrad, zich kenbaar makend niet door zijne kleur, maar door zijn licht,

43 want, ofschoon ik mijn aanleg én kunst en oefening te hulp roepe, ik zal het nooit zóó kunnen zeggen dat men het zich verbeeldde, maar gelooven kan men het en moge een iegelijk begeeren het te zien.

46 En zoo onze voorstellingen laag zijn voor zóó groote hoogheid, het is geen wonder, daar lichter licht dan de zon nooit oog heeft gezien.

49 Zoodanig was aldaar de vierde dienaarschare des hoogen Vaders, die haar staag verzaadt, vertoonende hoe Hij als Geest en Vader schept en verwekt.

52 En Beatrice begon: „Bedank, bedank de Zon der Engelen, die tot dit waarneembare u heeft geheven door Zijne genade."

55 Nooit was eenig hart van sterveling zoo geneigd tot aanbidding en overgave tot God, met al zijn zinnen zóó bereid

58 als ik op die woorden mij maakte; en zóó zeer richtte zich alle mijne liefde op Hem, dat Beatrice wegduisterde in vergetelheid.

61 't Misviel haar niet; maar zóó zeer lachte zij erom, dat de glans harer lachende oogen mijn aandacht, die op één punt was gericht, over meerdere verdeelde.

64 Ik zag meerdere licht-glansen, levend en het licht der Zon verwinnende, van ons het midpunt en van zich eenen krans maken, zoeter nog in hunne stemmen dan lichtende in het gezicht.

67 Zóó zagen wij wel eens [een licht-krans] de dochter van Latona, de Maan, omringen, wanneer de lucht zóó bezwangerd is dat zij de licht-draden tegenhoudt, die dàn eenen gordel vormen.

70 In het hof des hemels, vanwaar ik wederkeere, vindt men vele vreugden zóó duur en schoon, dat

zij niet uit dat Rijk kunnen worden uitgevoerd;

73 en de zang van die lichten was éene van dezen: wie zelf geen vleugelen aanschiet, dat hij daarheen vliege, hij mag [evengoed] van eenen stomme tijdingen van ginds verwachten.

76 Voorts, aldus zingende, hadden die brandende zonnen zich driemalen rondom ons gedraaid gelijk sterren, die draaien dicht bij vaste polen;

79 vrouwen schenen zij mij, die nog niet den dans hadden gestaakt, maar zwijgende stil houden luisterende tot zij de nieuwe noten hebben vernomen;

82 en binnen in éenen hoorde ik beginnen: „Daar de straal der genade, waaraan die liefde wordt ontstoken, die waarachtig is en voorts liefhebbende groeit,

85 zoozeer in u vermenigvuldigd weerkaatst, dat zij u omhoog geleidt langs die trap, waarlangs niemand afdaalt zonder weer op te stijgen;

88 wie u den wijn van zijne fiool weigerde voor uwen dorst, hij ware niet in vrijheid, maar als water, dat niet naar zee afdaalt.

91 Gij wilt weten van welke planten de bloemen zijn van welke deze bloemslinger zich windt, die rondom in liefde staart op de schoone Vrouwe, die u de kracht geeft om tot den hemel te stijgen.

94 Ik was één van de lammeren der heilige kudde, welke Domenico langs den weg leidt, *waar men goed gedijt, zoo men niet tot ijdelheid geraakt.*

97 Deze, die mij ter rechter hand het meest nabij is, was mij broeder en leermeester; en gene is Albert van Keulen en ik ben Thomas van Aquino.

100 Zoo gij over de anderen gewisheid wilt hebben,

ga dan met uw zien achter mijn spreken aan, rondgaande door den gelukzaligen krans.

103 Dat andere vlammen gaat uit van het lachen van Gratianus, die aan het éene en andere forum zóó te hulpe kwam, dat het behaagde in het Paradijs.

106 De andere, die daarachter ons koor versiert, was die Petrus, die mèt de arme weduwe, zijn schat aan de heilige Kerk offerde.

109 Het vijfde licht, het schoonste, dat onder ons is, ademt zoodanige liefde, dat de gansche wereld omlaag verlangen heeft om nieuws van hem te weten of hij zalig is.

112 Daarbinnen is de hooge geest, Salomo, waarin zóó diep weten was gelegd, dat, indien de waarheid der Schrift waar is, geen tweede opstond om zóó veel te zien.

115 Zie naast hem het licht van die wassekaars, die, omlaag, in het vleesch zijnde, het diepst van allen zag in den aard en den arbeid der engelen.

118 In het andere kleine licht lacht die voorspraak des Christendoms, Orosius, van wiens Latijn Augustinus zich bediend heeft.

121 Wanneer gij nu het oog des geestes van licht tot licht laat gaan achter mijn lof aan, dan blijft gij nog met den dorst naar het achtste licht.

124 De blijdschap van alle goed te zien geniet daarbinnen de heilige ziel, Boëthius, die de bedriegelijkheid der wereld doet inzien dengene die goed naar hem luistert.

127 Het lichaam, waaruit zij werd verjaagd, ligt te Pavia in de kerk, genaamd Gouden Hemel, en deze kwam uit marteling en ballingschap tot dezen vrede.

130 Zie verder vlammen den brandenden geest van

Isidorus, van Beda, en van Richard, die in het beschouwen meer dan mensch was.

133 Deze, van wien uw blik tot mij terugkeert, is het licht van eenen geest, die leefde in zóó zware gepeinzen dat de dood hem traag scheen in het komen.

136 Dit is het eeuwige licht van Sigieri, die lezende in de Stroo-straat te Parijs, waarheden beredeneerde, die hem nijd baarden."

139 Voorts, gelijk het uur-werk, dat ons roept op de ure, dat de Kerk, de Bruid Gods, opstaat om de metten te zingen voor den Bruidegom, dat die haar beminne,

142 en dat het éene deel het andere voorttrekt en dringt, luidende tin tin in zóó zoeten toon, dat de goed aangelegde geest van liefde zwelt;

145 aldus zag ik die glorieuse ronde zich bewegen, en stemme na stemme uiten in modulatie en zoetheid, die niet gekend kunnen worden,

148 dan daar waar het genieten eeuwig is.

ELFDE ZANG

Eenige uitdrukkingen door den Heiligen Thomas in den vorigen zang gebruikt, geven aanleiding tot eenige twijfelingen in den geest des Dichters. De Heilige ziet ze, en zich opmakend om ze op te helderen, begint hij te spreken van de twee groote steunpilaren, welke God in Franciscus en Dominicus aan zijne zich in gevaar bevindende Kerk heeft gegeven; van den eersten van welke twee hij met gansch hemelsche aandoening het engelachtig leven verhaalt.

1 O zinnelooze zorg der stervelingen, hoe gebrekkig zijn de sluitredenen, die u om-laag de vleugelen doen slaan:

4 deze ging achter het recht aan, die achter de voorschriften der geneeskunst, gene achter het priesterschap, deze achter het heerschen door geweld of door spits-vondigheden [van geërfde rechten]

7 en die achter het rooven, en die achter een burgerlijk bedrijf, deze in den wellust des vleesches

gewikkeld moeide zich af, en die gaf zich aan den lediggang;

10 wanneer ik, van alle deze dingen los, met Beatrice was daarboven in den hemel, zóó glorieuselijk onthaald.

13 Nadat een ieder gekeerd was tot dat punt des hemels, in hetwelk hij eerst was, stond hij stil gelijk kaars in kandelaar.

16 En ik hoorde het binnen dat licht, dat eerst tot mij had gesproken, glimlachende beginnen, al meer en meer louter wordende:

19 „Zóó als ik aan Zijnen straal mij ontsteke, zoo ziende in Zijn eeuwig licht, ontwaar ik van waar gij uwe gedachten te voren brengt.

22 Gij twijfelt en hebt het verlangen dat in zoo open en gestrekte taal mijn zeggen nog eens gezift worde, dat het voor uw begrip gansch en al vlak worde,

25 daar waar ik te voren zeide: „Waar goed gedijt," en daar waar ik zeide: „Geen tweede kwam op"; en hier is het noodig dat men goed onderscheide.

28 De Voorzienigheid, die de wereld bestuurt met dat beleid, waarin elke geschapen blik verwonnen is alvorens tot den bodem te komen, heeft,

31 opdat tot hare vreugde zoude komen de Bruid Desgenen, die onder een luiden kreet (des Bruigoms) haar huwde met het gebenedijde bloed,

34 en opdat zij veilig in zich zelve en ook Hem meer getrouw zoude zijn, twee grooten verordineerd te harer gunste, die ter slinke en ter rechter zijde haar tot geleide zouden zijn.

37 De één was gansch van serafijnen-aard in zijnen gloed, de ander was door wijsheid op aarde een glans van het licht der cherubijnen.

40 Van den éénen zal ik zeggen, omdat men éénen,

welken men ook kiest, prijzende, van beiden spreekt, daar beider werken op één doelwit aangingen.

43 Tusschen den Tupine en het water dat nederdaalt van des zaligen Ubaldo's uitverkoren heuvel, hangt de vruchtbare helling van een hoogen berg,

46 die Perugia koude en warmte doet gevoelen aan den kant van hare poort, genaamd Porta-Sole, en achter haar weenen onder het zware juk Nocera en Gualdo.

49 Van die helling, dáár waar zij het meest haar snelheid breekt, werd der wereld een Zon geboren, gelijk deze Zon meermalen van den Ganges verrijst.

52 Daarom, wie van deze plaats spreekt, hij noeme haar niet Ascesi [ik ben verrezen] want hij zou te weinig zeggen, maar Orient [zonsopgang] zóó hij het juiste zeggen wil.

55 Nog was hij niet zeer vèr van zijnen opgang, toen hij begon der aarde te doen gevoelen eenige vertroosting van zijn groote deugd,

58 daar hij nog jong met zijnen vader in onmin geraakte om zulk eene vrouw, voor wie evenmin als voor den dood niemand de poort des genoegens ontsluit;

61 en voor zijn geestelijk hof (nl. dat van zijnen Bisschop) en ten overstaan zijns vaders maakte hij zich met haar vereenigd; voorts van dag tot dag beminde hij haar met meer kracht.

64 Deze, beroofd van haren eersten Man (Christus), duizend en honderd jaren en langer geminacht en vergeten, bleef tot aan dezen zonder aanzoek;

67 noch baatte het haar te hooren dat haar veilig bij Amiclas vond, op het roepen van zijne stem, degene die der gansche wereld schrik aanjoeg;

70 noch baatte het haar standvastig en strijdvaardig

te zijn, zóódat zij daar, waar Maria omlaag bleef, zij met Christus op het kruis steeg.

73 Maar opdat ik niet al te zeer gesloten voortga, begrijp dat Francesco en de Armoede alsnu in mijn gedetailleerd spreken als deze gelieven worden bedoeld.

76 Hun eendracht, hun beider blijd aanschijn, hun wondere liefde en beider zoete blik deden [bij degenen, die er getuigen van waren] heilige gedachten ontstaan;

79 zoodat de eerwaarde Bernardus het eerst zich ontschoeide, en snelde om zoo grooten vrede te volgen, en snellende zich zelven traag toescheen.

82 O ongekende rijkdom, o waarachtig geluk! Egidius ontschoeit zich, Silvester ontschoeit zich om den echtgenoot te volgen: zóózeer gevalt hun de echtgenoote.

85 Vandaar (van Assisi) gaat hij op (naar Rome) die Vader en Meester met zijne Vrouwe en die stoet van volgelingen, die alreeds de nederige gordel bond.

88 En geene laaghartigheid bezwaarde hem de wenkbrauwen [als schaamde hij zich] om te zijn de zoon van Piëtro Bernardone noch om te zijn in zoo verachtelijk een schijn dat het wonder was;

91 maar koninklijk openbaarde hij aan Innocentius zijn onwrikbaar voornemen en van hem verkreeg hij de eerste bezegeling voor het stichten van zijne orde.

94 Toen de arme schare aangroeide, achter hem, wiens wonderbaarlijk leven beter in de glorie des hemels zou worden bezongen,

97 werd het heilig besluit van dezen Aartsherder door Honorius onder inblazing van den Heiligen Geest met een tweede kroon omkranst.

100 En nadat hij, met dorst naar martelaarschap in de trotsche tegenwoordigheid van den Sultan, Christus en de anderen, die hem volgden, gepredikt had.

103 is hij, daar hij die lieden al te stug vond ter bekeering en om niet te vergeefs te werken, teruggekeerd tot het genot van het Italiaansche gras.

106 Op den harden steen tusschen Tiber en Arno kreeg hij van Christus de laatste bezegeling, welke zijne leden twee jaren droegen.

109 Wanneer het Dengene, die hem tot zoo groot goed uitverkoor, behaagde hem omhoog te trekken tot het loon, dat hij verdiend had door zich zelven te verkleinen;

112 beval hij zijnen broederen, als rechtmatigen erfgenamen zijne zoo zeer geliefde Vrouwe aan, en beval hun dat zij haar getrouw zouden beminnen:

115 en van haren schoot wilde die verheerlijkte ziel opgaan, keerende tot zijn koninkrijk, en voor zijn lichaam wilde hij geen andere baar.

118 Nu denk hoe degene (St. Dominicus) was die een waardig ambtgenoot van St. Franciscus was om Petrus' schip recht door zee te sturen.

121 En deze was onze patriarch; daarom al wie hem volgt, zooals hij het beveelt, — gij kunt goed onderscheiden dat zoo één goede lading inneemt.

124 Maar zijne nieuwe kudde is zóó gulzig geworden naar nieuw voeder, dat het niet anders kan of zij zullen zich verspreiden over verscheiden weiden:

127 en hoe verder zijne kudden van hem af zwerven, te leeger van goede melk keeren zij terug tot de kooi.

130 Wel zijn er van dezen, die schade vreezen en zich dicht aan den herder aandrukken: maar ze

zijn zóó weinigen, dat maar weinig laken stof
levert voor hunne kappen.
133 Dus, als mijne woorden niet machteloos zijn, als
uw toeluisteren aandachtig is geweest, als gij
dat wat ik gezegd heb, goed u te binnen brengt,
136 zal uwe begeerte voor een deel bevredigd zijn;
want dan zult gij den boom zien, van welken
twijgjes gebroken worden, en ge zult zien wat de
vermaning inheeft:
139 „waar men goed gedijt, zoo men niet luiert."

TWAALFDE ZANG

Wanneer de worden des heiligen leeraars ten einde gebracht zijn, en daardoor één van Dante's twijfelingen is opgelost, omgeeft een tweede kring van geesten den eersten, en één van deze geesten openbaart zich als dien van een franciskaan San Bonaventura, die, dankbaar voor den Lof zijnen Patriarch toegekend, ter vergelding daarvoor een grootsche lofrede uitspreekt op den heiligen Dominicus, na welke hij verslag doet van zijne metgezellen.

1 Zoodra die gebenedijde vlam het laatste woord had uitgesproken, begon de heilige molen te draaien;

4 en nog had deze zijn eersten omgang niet voleindigd vóórdat een andere molen hem met eenen kring had omsloten, en beweging met beweging en zang met zang had gehuwd;

7 zang, die door zoete bazuinen geblazen, zoo verre onze Muzen of liever onze Sirenen verwint als de eerste lichtstraal dien, welke is teruggekaatst.

10 Gelijk twee bogen van éene richting en ééndere verwen door teedere wolken zich ronden, wanneer Juno het harer dienstmaagd, Iris, gelast,

13 terwijl van dien van binnen die van buiten geboren wordt, naar de wijze van het spreken van die verliefde, de nimf Echo, wie liefde deed vergaan gelijk de zon de dampen doet vervliegen;

16 en die hier de menschen doen weten dat volgens het verbond door God met Noach gesloten, de wereld nooit weder onder water zal geraken:

19 aldus van die eeuwigbloeiende rozen draaiden zich de twee slingers rondom ons, en zóó beantwoordde de buitenste aan den binnensten.

22 Nadat de huppeling en het ander weidsch festijn, zoowel van het zingen als van het fonkelen-omstrijd van licht tegen licht in blijdschap en aanminnigheid

25 juist op éénzelfde oogenblik en uit vrijen wil tot rust waren gekomen, gansch gelijk de beide oogen, welke al naar het gevallen, dat ze beweegt, te zamen zich sluiten en openen;

28 toen ging er van het hart van één der nieuw [gekomen] lichten, eene stem op, die, zooals ik mij keerde tot hare standplaats, mij deed gelijken op de magneet-naald, die zich naar de poolster keert;

31 en zij begon: „De liefde, die mij vermooit, noopt mij te spreken van den anderen Leider, ter wille van wien van mijnen Leider zoo veel goeds werd gesproken.

34 Recht is het dat daar waar de één is, ook de ander wordt binnengeleid zóódat, gelijk zij ieder voor één doel krijgsdienst deden, aldus hun beider roem te zamen lichte.

37 Het leger van Christus, welks weder-bewapening

zoo duur te staan kwam, gaande achter de kruisvaan aan, bewoog zich voort traag, achterdochtig en schaarsch;

40 wanneer de Keizer, die eeuwig regeert, zorgde voor zijne strijders, die zich in het nauw bevonden, uit louter genade, niet omdat zij het verdienden;

43 en, zooals gezegd is, kwam Hij Zijner Bruid ter hulpe met twee kampioenen, op wier doen en op wier zeggen het verdwaalde volk zich weder verzamelde.

46 Aan dien kant, vanwaar de zoete Westwind oprijst om de nieuwe loovers te doen ontluiken, met welke men Europa zich weder ziet bekleeden,

49 niet zéér verre vandaar waar de golven slaan, achter welke De Zon, na langen tocht, gedurende korten tijd van het jaar zich voor alle menschen gaat versteken,

52 daar is gelegen het gelukkige Callaroga, onder de bescherming van het groote schild, waarop de leeuw onder- en boven-ligt.

55 Daarbinnen werd geboren de liefderijke getrouwe van het Christelijk geloof, de heilige kampvechter, welwillend voor de zijnen en hardvochtig voor zijne vijanden;

58 en zoodra zij geschapen was, was zijne ziel zóó zeer vervuld van levende deugd, dat hij, nog in zijne moeder zijnde, haar maakte tot profetes.

61 Toen aan de heilige doop-vont de verloving was gesloten tusschen hem en het geloof, waar zij elkanderen begiftigden met wederzijdsche gezondheid;

64 toen zag de vrouw, die voor hem [als petemoer] de toezegging gaf, in den droom de wonderbaarlijke vrucht, die uit moest gaan van hem en van zijn erven [of volgelingen]:

67 en opdat hij, in de samenstelling van zijnen naam aldus zoude zijn als hij (in werkelijkheid) was, ging van hier [uit den Hemel] een geest uit om hem te noemen als het eigendom Desgenen (nl. des Heeren of Dominus), van wien hij gansch en al was.

70 Dominicus werd hij genoemd; en ik spreek van hem als van den gaardenier, dien Christus uitverkoor voor zijne gaarde om hem te helpen.

73 Wel bleek hij zendeling en vertrouwde van Christus te zijn, daar de eerste liefde, die zich in hem kond deel, ging tot den eersten raad, dien Christus gaf.

76 Vele malen werd hij door zijne voedster zwijgend en wakker op den grond gevonden, als wilde hij zeggen: „Daartoe ben ik gekomen," (nl. tot nederigheid en waakzaamheid).

79 O, vader, die waarachtig Felix (d. i. gelukkig) geheeten is! O moeder, die waarachtig Johanna (d. i. begenadigde) geheeten is, indien goed op de vertolking wordt gelet.

82 Niet om wereldsche goederen, om welke men heden ten dage zich moeit, volgende het voorbeeld van Ostiensis en Taddeo (rijk geworden geleerden) maar uit liefde tot de waarachtige hemelspijze,

85 werd hij in weinig tijd groot geleerde, zóódat hij er zich toe zette om den wijngaard te bearbeiden, welke dra verwildert zoo de wijngaardenier slecht is;

88 en aan den Heiligen Stoel, die voorheen meer welwillend was voor de arme rechtvaardigen, voorheen meer dan nu, niet door de schuld van het ambt zelf, maar door die van dengene, die er op zit en die afwijkt van den goeden weg,

91 vroeg hij niet om zes met twee of drie te mogen vergelden, niet het fortuin van den eersten vrijkomenden bisschopszetel, niet de tienden, die het deel zijn van de armen van God,

94 dit alles vroeg hij niet; maar vrijheid om te strijden tegen de dwalende wereld, voor het zaad (des geloofs), uit hetwelk de vier en twintig boomen gesproten zijn, (de zielen) die nu u omgeven.

97 Voorts, tezamen met geleerdheid en vasten wil, met een apostolisch ambt (van Inquisiteur) bekleed, maakte hij zich op, als een bergstroom, dien een rijke ader voedt en voortstuwt,

100 en zijn vaart kwam neder op de kettersche uitspruitsels en met de meeste kracht daar waar de wederstand het grootst was.

103 Van hem gingen uit verscheiden beken, door welke de Katholieke hof wordt bewaterd, zoodat zijn struiken te tieriger staan.

106 Indien aldus was het eene rad van den tweeraderigen wagen, op welken de Heilige Kerk zich verdedigde en in het veld het won van harer eigene burgers tegenstand;

109 dan moet u wel zeer duidelijk zijn de uitnemendheid van het andere rad, nl. Franciscus, voor wien Thomas vóór mijne komst zóó hoofsch was.

112 Maar het wagenspoor, door zijn omtrek gemaakt, is verlaten, zoodat schimmel is daar waar te voren wijnsteen was.

115 De volgelingen-stoet, die recht voorwaarts ging, met de voeten in zijne voetsporen, is zoo veel omgedraaid dat hij den voet, die vóór is, zet in het spoor van dien voet, die bij hem achter stond;

118 maar weldra zal men aan den oogst de slechte verbouwing ontwaren, wanneer de dravik zich zal beklagen dat de schuur haar wordt ontzegd.

121 Wèl zeg ik dat, wie van blad tot blad ons boekdeel doorlas, nog wel een enkel blad papier zou vinden, waar hij las: „Ik ben gelijk ik placht",

124 maar dat zal niet gebeuren te Casal noch te Acquasparta, daar vanwaar zóódanigen tot den orde-regel komen, dat de één er zich van afmaakt, en de andere dien te eng maakt.

127 Ik ben het leven (de ziel) van Bonaventura uit Bagnoregio, die bij het waarnemen der hooge ambten altijd de aardsche zorgen achterstelde.

130 Illuminatus en Augustinus zijn hier, die waren onder de eerste arme barre-voeters, die, door den gordel aan te doen, zich tot God's vrienden maakten.

133 Hugo uit St. Victor is hier met hen, en Pieter Mangiadore en Pieter de Spanjaard, die op aarde licht in twaalf geschriften;

136 de profeet Nathan en de bisschop van Constantinopel Chrysostomos en Anselmus, die Donatus, die zich verwaardigde de hand te slaan aan de eerste kunst (de grammatica).

139 Raban is hier; en mij ter zijde licht de Calabrees, abt Joachim, met vóórzeggenden geest begiftigd.

142 Om te wedijveren met zoo grooten paladijn (als Thomas zelf) wekte mij op de in vlammen uitslaande hoofschheid van broeder Thomas, en zijn schoongeordende rede;

145 en mèt mij wekte zij dit gezelschap."

DERTIENDE ZANG

In de Zon

Hierin wordt beschreven de Dans der twee kransen van zalige zielen, in de gelijkenis van vier en twintig der meest schitterende sterren. Voorts wordt verhaald hoe Sint Thomas den tweeden twijfel des Dichters oploste hem aantoonende in welken zin hij van Salomo had gezegd „geen tweede stond op om zóóveel te zien" en hoe hij daarmede noch aan ons aller vader Adam noch aan Christus te kort had gedaan, die toch als onmiddellijke schepselen van God volmaakt en dus wijzer dan Salomo moeten zijn. De Heilige besluit door te waarschuwen tegen overhaaste oordeel-vellingen en hoe hij blootstaat aan vergissingen, die de dingen naar hunnen schijn beoordeelt.

1 Wie wèl te verstaan wenscht dat wat ik nu zag,
hij verbeelde zich (en hij houde het beeld, terwijl
ik spreek, vast als een rots)
4 vijftien sterren, die in verscheiden streken den
hemel met zóó groote klaarheid verlevendigen,
dat deze alle dichtheid der lucht verwint:
7 voorts verbeelde hij zich dien wagen, voor welken

de ruimte van onzen hemel zoowel bij nacht als bij dag voldoende is zoodat zij niet te kort schiet voor het draaien van zijnen dissel;

10 hij verbeelde zich den bek van dat sterrebeeld (den Kleinen Beer), dat begint op het uiteinde van die as, om welke het eerste hemel-rad ronddraait,

13 en hij verbeelde zich dat deze allen van zich twee teekenen in den hemel hadden gemaakt, zóó als Minos' dochter (Ariadne) er één maakte ter stonde dat zij de koude des doods gevoelde;

16 en dat het éene teeken binnen het andere zijne stralen had en dat beide zich wentelden op eene wijze, dat in den tijd het éene vóórging en het andere volgde;

19 en hij zal bijkans eene schimme hebben van dat waarachtig gestarnte en van den dubbelen dans, welke in een cirkel rondging om dat punt waar ik was;

22 (eene schimme zeg ik) daar die dans zóó ver ons gebruik te boven gaat als die hemel, die al de andere hemelen vóórgaat in snelheid, het riviertje de Chiana in snelheid overtreft.

25 Daar bezong men niet Bacchus noch Paeän (Apollo), maar de drie personen vereenigd in de natuur der Godheid, en deze en de menschelijke natuur één geworden (als Christus).

28 Het zingen en het ronddraaien maakte zijne maat vol, en die heilige lichten richtten zich tot mij, zich zelven gelukkig makende door te gaan van de éene zorge tot de andere.

31 Voorts onder die eendrachtige godheden brak diegene het stil-zwijgen, door wien het wonderbaarlijk leven van den Arme van God mij was verhaald,

34 en hij zeide: „Nu het éene koorn is gedorscht, nu het graan er van reeds is geborgen, noodt zoete liefde mij om het tweede te slaan.

37 Gij gelooft dat in de borst, (Adam) waaruit de ribbe genomen werd om [Eva] met de schoone wangen te formeeren, haar, wier gehemelte der gansche wereld duur te staan kwam,

40 en in die borst, die doorboord werd door de lans en die daarna en daarvoor zooveel afdeed, dat hij de weegschaal van elke schuld doet overslaan (Christus)

43 alle licht, dat der menschelijke natuur veroorloofd is te hebben, was ingegoten door dat Vermogen, dat den één (Adam) en den ander (Christus) gemaakt heeft,

46 en daarom verwondert gij u over dat wat ik hierboven zei, wanneer ik verhaalde dat geen weerga had het goed (de ziel van Salomo) dat in het vijfde licht is ingesloten.

49 Nu open de oogen tot dat wat ik antwoord, en gij zult zien dat het uw gelooven en mijn zeggen vergaat gelijk het een midpunt vergaat in eenen cirkel (dat het een door den ander wordt bepaald).

52 Datgene dat niet sterft en datgene dat kan sterven is niet anders dan de afglans van die Idee, welke Onze Heer, liefhebbende, doet geboren worden;

55 want dat levende licht dat derwijze uitgaat van zijne lichtbron, dat het toch zich niet van hem afscheidt noch van de liefde, die in deze (drie) zich verdrievuldigt,

58 vereenigt uit eigen goedheid (dus zonder dwang) zijne uitstraling, als ware die gespiegeld, in negen substantiën (de hemelsferen) aldus eeuwiglijk één blijvende.

61 Vandaar daalt die uitstraling af tot de laatste mogelijkheden van trap tot trap, zoo weinig (in vermogen) wordende, dat zij niet meer maakt dan toevalligheden kort van duur,

64 en met deze toevalligheden versta ik de geschapen dingen, welke de hemel, al bewegende, met en zonder zaad voortbrengt.

67 Het was, waarvan zij gevormd worden, en (de hand) die het stempelt, zijn niet altijd van de zelfde hoedanigheid, en daarom straalt het (goddelijk-licht) meer of min ònder den ideëlen stempel er door henen;

70 vanwaar het komt dat vruchtboomen van dezelfde soort, mindere of betere vrucht geven en dat gij (menschen) geboren wordt met verscheiden aanleg.

73 Zoo het was tot alle volmaaktheid ware gekneed, en de hemel in zijn vermogen tot het uiterste zichzelven gelijk bleef, dàn zoude al het licht (de kracht en beteekenis) van den stempel zich laten zien.

76 Maar de natuur geeft dat licht (van den stempel) altijd onvolkomen weder, arbeidende op gelijke wijze als de kunstenaar, die heeft de vaardigheid der kunst en eene hand, die beeft.

79 Daarom, indien de liefde in hare eerste hitte den klaren aanblik der eerste deugd schikt en stempelt, wordt aldaar alle volkomenheid bereikt.

82 Zóó werd weleer de aarde waardig gemaakt, om alle volmaaktheid van het levend wezen in zich op te nemen; aldus werd de Maagd zwanger gemaakt.

85 Zoo dat ik goedkeure uwe meening: dat de menschelijke natuur nooit was of wezen zal zoodanig als zij was in die twee personen.

88 Edoch, indien ik niet verder voortging, zouden

uwe woorden aldus beginnen: „Hoe dan was gene (Salomon) zonder wederga?"

91 Maar opdat wèl blijke wat nu nog niet blijkt, bedenk wie hij was, en de oorzaak, die hem noopte om te vragen toen tot hem werd gezegd: „Vraag."

94 Niet aldus heb ik gesproken of ge kondt wèl inzien dat hij een Koning was die inzicht vroeg, opdat hij als Koning voldoende zoude zijn:

97 niet om het aantal te weten van degenen die hier omhoog de hemelen bewegen (de Engelen); noch of iet noodwendigs met iet toevalligs ooit iet noodwendigs maken;

100 noch of het noodzakelijk is aan te nemen dat er eene eerste oorzaak is; noch of men van een halven cirkel een driehoek kan maken, zonder dat die een rechten hoek heeft.

103 Waaruit, als ge dat eerste wat ik zei en dit aanmerkt, volgt dat Koninklijke Wijsheid is dat weergalooze zien, waar de pijl van mijne bedoeling op mikt,

106 en zoo gij nu de verklaarde oogen richt op dat „geen tweede stond op" zult gij zien dat het alleen slaat op de koningen en dat daarvan velen zijn, maar dat de goede schaarsch zijn.

109 Vat dus met deze onderscheiding mijn woorden op, en zoo kan het zich verdragen met dat wat gij gelooft van ons aller vader en van onzen Zaligmaker.

112 En dit zij u altijd als lood aan de voeten, om u langzaam te doen gaan als een vermoeid mensch en langzaam om te besluiten tot „ja" of „neen" van wat gij niet ziet:

115 want diegene is onder de dwazen wel de ergste dwaas, die zonder goed te onderscheiden beves-

tigt of ontkent, zoowel in het éene geval als in het andere;

118 omdat het wel menigmalen voorkomt dat de overhaaste meening zich naar de verkeerde richting keert, en dat vóórliefde het verstand in boeien houdt.

121 Erger dan vergeefs steekt hij van wal, die op vangst van de waarheid uitgaat zonder het vak te verstaan, daar hij niet keert gelijk hij ging.

124 En hiervan zijn duidelijke bewijzen voor de wereld Parmenides, Melissus en Brissus en vele anderen, die uitgingen en niet wisten waarheen.

127 Aldus deden Sabellius en Arius (ketters) en al die dwazen, die voor de heilige Schrift als zwaarden waren om hare bedoeling te verdraaien.

130 Laat de lieden nog niet al te zorgeloos zijn om te oordeelen, gelijk degene, die het gewas op het veld schat voor het rijp is.

133 Zag ik niet den doornstruik eerst den ganschen winter zich dor en star vertoonen, en dan de rozen op zijne kruin dragen?

136 en menig schip zag ik recht en snel over de zee heen stevenen en de gansche reis maken, en toch ten slotte bij het binnenvallen van de haven vergaan.

139 Laat Vrouw Bertha en Heer Martijn (d. i. Jan en Alleman) dus niet, omdat zij den één zien stelen en den ander zien offeranden doen, daarom meenen dat zij diepen blik hebben in de raadsloten van God; daar de één zich kan beteren en de ander kan vallen."

VEERTIENDE ZANG

Van de Zon tot Mars

Beatrice richt het woord tot de zalige geesten, in het mid-punt van wier kringen zij en Dante zich nog steeds bevinden, en zij vraagt voor haren leerling nog meer ophelderingen. Na het antwoord voegen zich nog meer lichtglansen bij de eerste, zoodat het gezichtsvermogen van den den Dichter hem begeeft. In den goddelijken lach van Beatrice hervindt hij zijne krachten en hij ziet zich plotseling overgebracht in Mars. In twee lichtende rijen, die zich uitstrekken in den vorm van een kruis dwars over het lichaam van de planeet, gaan, defileerende in verwonderlijken samenzang, de zielen van degenen die hun bloed vergoten voor het Geloof of ook streden voor de Eer van Christus en de Kerk.

1 Van het midpunt tot den omtrek, en evenzeer van den omtrek tot het midpunt beweegt zich het water in een rond vat, al naar het water van binnen of van buiten uit een stoot heeft gekregen

4 Deze waarheid, die ik hier uitspreek, viel mij plots in den geest mèt dat de roemrijke ziel van Thomas gezwegen had,

7 wegens de gelijkenis, die zich voordeed door zijn spreken en dat van Beatrice, aan wie aldus te beginnen na hem behaagde:

10 „Deze hier heeft van noode (en hij zegt het u nog niet, noch met de stem noch met de gedachte) tot den wortel te komen van eene andere waarheid.

13 Zegt hem of het licht, door het welk uwe substantie wordt vermooid, met u zal blijven eeuwiglijk zooals het nu is:

16 en àls het blijft, zegt hem hoe, wanneer gij wederom zichtbaar zult zijn geworden, het mogelijk zal kunnen zijn, dat dat licht u bij het zien niet schaadt."

19 Gelijk wel eens door grootere blijdschap gedreven en getrokken zij, die een rondedans dansen, van tijd tot tijd de stem verheffen en hunne bewegingen verlevendigen,

22 aldus toonden op dit vaardige en innige gebed de heilige cirkelen nieuwe vreugde in hun rond-draaien en in hunnen wonderlijken zang.

25 Wie daar jammert omdat hij hier moet sterven om daarboven te leven, hij zag nooit dat koelingsbad van eeuwigen regen.

28 Die Eene, die tegelijk Twee en Drie is, en altijd leeft, en altijd regeert als Drie, Twee en Eén, die het al in zich besluit en zelf in niets besloten is,

31 was drie-malen bezongen door ieder van die geesten op zulk een zang-wijze, dat die voor elke verdienste gerechte belooning zoude zijn.

34 En ik hoorde in het goddelijkste licht (Salomo) van den kleinsten cirkel eene bescheidene stemme,

wellicht zóódanig eene als kwam van den Engel tot Maria,

37 antwoorden: „Hoe lang ook het feest van het Paradijs moge duren, zóó lang zal onze Liefde (God) stralend, rondom ons zoodanig een kleed als het onze is (nl. onze tegenwoordige gestalte) uitspreiden.

40 De klaarheid van het kleed zal onzen liefdegloed volgen en onze gloed het gezicht; en dat is zóó krachtig als het genade heeft boven zijn eigen vermogen.

43 Wanneer ons vleesch, verheerlijkt en heilig, wederom zal zijn aangetrokken (als een kleed door onze ziel) dan zal onze persoonlijkheid Gode meer welgevallig zijn, omdat zij in haar geheel zal zijn:

46 en daarom zal de hoeveelheid licht, welke de Hoogste Goedheid ons onvergolden geeft, toenemen, dat licht dat ons in staat stelt om Haar te zien:

49 waaruit volgt dat het gezicht toeneemt, dat de gloed toeneemt, die daaraan ontstoken wordt, en dat de straal toeneemt, die daarvan komt.

52 Maar gelijk een kool, die eene vlam van zich geeft en door levendigen gloed die vlam zooverre overwint, dat de kool in de vlam zichtbaar blijft;

55 zóó zal deze glans, die ons nu omgeeft, verwonnen worden in zichtbaarheid door het vleesch dat voor d e z e n tijd door de aarde wordt bedekt gehouden:

58 en zóó sterk licht zal ons niet kunnen afmatten, daar de organen des lichaams kracht zullen hebben voor al wat ons genot zal kunnen geven."

61 Zóó zeer bleken mij het één en het andere koor schielijk en bereid om te zeggen: „Amen," dat

zij wèl te kennen gaven hun verlangen naar de gestorven lichamen:

64 wellicht echter niet voor henzelven, maar voor hunne moeders, voor hunne vaders, en voor de anderen, die hun dierbaar waren vóór dat zij eeuwigbrandende vlammen waren geworden.

67 En zie hoe rondom een glans van gelijke klaarheid geboren wordt buiten die, welke er reeds was, op de wijze van een horizont, die opklaart.

70 En gelijk bij het eerste rijzen van den avond over al aan den hemel nieuwe verschijningen (van sterren) beginnen te komen, zóó dat het werkelijk en dan weer niet werkelijk schijnt te zijn:

73 zóó scheen ik mij toe te beginnen nieuwe zielen daar te zien en dat deze een kring begonnen te vormen buiten de beide andere omtrekken.

76 O waarachtig fonkelen van den Heiligen Geest, hoe verscheen het plotseling en witgloeiend voor mijne oogen, die, overwonnen werden en het niet konden dóórstaan!

79 Maar Beatrice vertoonde zich aan mij, zóó schoon en lachende, dat dit bij de andere gezichten moet worden gelaten, die niet met mijn geest konden meegaan.

82 Hierop herkregen mijne oogen het vermogen om zich weer op te heffen; en ik zag mij, alleen met mijne Vrouwe, overgebracht tot hooger heil.

85 Wèl ontwaarde ik dat ik hooger was gerezen aan den vurigen lach van die sterre (Mars) die mij rooder toescheen dan zij placht.

88 Met het gansche hart en met die sprake, welke éëne en dezelfde is in alle menschen, bracht ik Gode eene offerande, gelijk voegelijk is te brengen voor die nieuwe genade.

91 En nog was in mijn hart de brand van die offe-

rande niet uitgebrand, toen ik erkende dat die offerande in goede gunst was aangenomen,

94 daar, met zóó sterk licht en zoo blozende, lichtglansen, in twee strepen, mij verschenen dat ik zeide: „O Elios, dat gij ze zóó schoon maakt."

97 Geijk, geschakeerd met kleinere en grootere starren, de Melkweg tusschen de polen der wereld aldus zijn witheid uitspreidt, dat hij wèl wijzen doet weifelen (wat zijn oorzaak zij),

100 aldus met sterren bezaaid vormden in de diepte van Mars die strepen het vereerenswaardig teeken (het kruis) gevormd door de snijding van vier quadranten in het rond.

103 Hier wint mijne heugenis het van mijne vindingskracht: daar in dat kruis Christus zoodanig lichtte dat ik er geen beeld voor weet te vinden.

106 Maar al wie zijn kruis opneemt en Christus volgt, hij zal mij wel willen verontschuldigen in dat wat ik na-laat, wanneer hij eenmaal Christus in dien gloed zal zien bliksemen.

109 Van uiteinde tot uiteinde, en tusschen top en basis bewogen zich lichten, krachtig fonkelend wanneer zij tot elkander kwamen en elkander passeerden (dus in het snijpunt van het kruis).

112 Zóó ziet men hier de zonne-stofjes, de rechte en kromme, de vlugge en trage, de lange en korte, kleinste lichaampjes, staêg van aanblik wisselen,

115 zich bewegen door den straal, welke wel eens een streep vormt door de donkerte, welke de mensch, tot zijn verweer het licht buitensluitend, door vindingrijkheid en kunst weet te verkrijgen.

118 En gelijk vedel en harp, met gelijkgestemde snaren, zoeten schal geven ook voor hem, door wien niet elke noot wordt herkend:

121 aldus ging er van de lichten, die mij daar ver-

schenen, over het gansche kruis eene zangwijze op, die mij verrukte zonder dat ik den hymnus verstond.

124 Wèl ontwaarde ik dat hij was van hooge lofprijzing, omdat tot mij kwam: „Sta op en overwin" gelijk tot dengene, die hoort maar niet verstaat.

127 En ik verliefde mij zoo zeer daarop dat tot op dien stond nooit eenig ding was dat mij zoo aan zich bond met zoo zoete kluisters.

130 Wellicht schijnt mijn woord al te zeer gewaagd, wanneer ik daarbij achterstel het geneugt van de schoone oogen, in wier aanblik mijn verlangen zijn bevrediging vindt.

133 Maar wie aanmerkt dat de levende stempels van alle schoonheid (nl. de hemelsferen, die alle aardsche schoonheid tot voorbeeld zijn) hoe hooger zij zijn, zoo meer uitwerken en dat ik mij daar nog niet tot die oogen had teruggewend,

136 hij kan mij ontschuldigen van dat waarvan ik mij beschuldig om mij te ontschuldigen, en hij kan zien dat ik waarheid spreek; daar het heilig genot (van de oogen) hier niet buitengesloten is,

139 omdat ook dat, al stijgende, reiner en reiner wordt.

VIJFTIENDE ZANG

In Mars

Van den éénen arm van het lichtend kruis daalt een lichtglans, en aan de voeten van het kruis gekomen, begroet hij Dante met vaderlijke genegenheid; deze vraagt hem naar zijn naam, waarop gene zich kenbaar maakt als Cacciaguida, Dante's betovergrootvader. Hij beschrijft de eenvoudige levenswijze te Florence in zijnen tijd en gispt de tegenwoordige verdorvenheid, en hij verhaalt hoe hij het leven liet voor het graf van Christus strijdende op den tweeden kruistocht.

1 Goede wil, in welken altijd die liefde welke den goeden kant òp blaast, zich kond doet, (gelijk begeerigheid den kwaden wil kond doet)

4 legde het zwijgen op aan die zoete luite, en deed de heilige snaren stille zijn, welke de rechterhand des Hemels ontspant en aantrekt!

7 Hoe zouden die wezens doof zijn voor rechtmatige gebeden, die, om mij de begeerte te geven dat ik ze zoude ondervragen, eensgezind waren tot zwijgen?

10 Het is wèl dat hij zonder einde treure, die uit liefde voor dingen, die niet eeuwig duren, zich zelve van zulke liefde berooft.

13 Gelijk in heldere nachten, die stil en klaar zijn, van tijd tot tijd plots een vuur verschiet, dat de oogen doet opslaan, die zorgeloos keken,

16 en eene starre schijnt, die van plaats verandert; ten ware dat aan dien kant, waar zij ontbrandde, geene starre gemist wordt en zij zelve maar korten tijd duurt:

19 aldus kwamen er van dien arm, die naar rechts uitsteekt, naar den voet van dat kruis eene starre geschoten uit het gestarnte, dat aldaar glanst;

22 noch ook verliet dat edelgesteente zijn lint, maar 't verschoot langs de stralende streep, zoodat zij scheen een vuur binnen albast.

25 Zoo vol liefde kwam de schimme van Anchises, indien onze grootste Muse mag worden geloofd, naar voren, wanneer die in het Elyseum zijnen zoon ontwaarde.

28 „O bloed van mijn bloed, over wien zoo groote genade Gods werd uitgestort! Voor wien is zooals voor u, tweemaal de poort des Hemels ontsloten?"

31 Aldus dat licht; waardoor ik mij tot hem richtte; voorts keerde ik den blik tot mijne Vrouwe, en van deze en van gene zijde stond ik verstomd;

34 daar binnen hare oogen een lachen brandde zoodanig dat ik meende met mijne oogen te raken aan den bodem van mijne genade en van mijn paradijs.

37 Daarop, vreugdig om aan te hooren en aan te zien, voegde de geest aan zijnen aanhef dingen toe, die ik niet verstond, zóó diep was het wat hij zeide.

40 En niet uit verkiezing verstak hij zich voor mij,

maar door noodzaak; daar zijne bedoeling mikte boven het bereik der stervelingen.

43 En toen de boog van zijne brandende aandoening aldus was ontspannen, dat zijn spreken daalde tot onder het bereik van ons begrip

46 was het eerste, wat door mij werd verstaan: „Wees Gezegend Gij, Drievuldige en Eene, die in mijn zaad zoo heusch zijt."

49 En hij vervolgde: „Aan welgevallig en langdurig vasten en aan honger, gewekt door het lezen in de groote boekrol van Gods geheimenis, waarin nooit zwart noch wit wordt veranderd,

52 maaktet gij, mijn zoon, binnen dit licht, waarin ik tot u spreek, een einde, dank zij dergene die u met pluimaadje bekleedde tot de hooge vlucht.

55 Gij gelooft dat tot mij uwe gedachte komt van Dengene, die de eerste is, gelijk uitstraalt uit de éénheid, wanneer die gekend wordt, het „vijf" en het „zes."

58 En daarom vraagt gij mij niet waarom ik ben en u toeschijn blijder dan iemand anders in deze blijde schare.

61 Wat gij gelooft, is waar; daar de kleineren en de grooten van dit leven schouwen in den spiegel, in welken gij, vóór gij ze denkt, uwe gedachten openbaart.

64 Maar opdat de heilige liefde, in welke ik waak met voortdurend aanschouwen, en die mij doet dorsten in zoet begeeren, te beter worde bevredigd,

67 uwe stemme doe onvertsaagd en blijde hooren uw verlangen, doe hooren uwe begeerte, op welke mijn antwoord reeds verordineerd is."

70 Ik keerde mij tot Beatrice; en deze hoorde mij nog vóór ik sprak, en gaf mij glimlachend een teeken,

dat de wieken deed wassen van mijn verlangen;

73 voorts begon ik aldus: „Bij elk van u lieden, bij wien de eerste Gelijkheid (God) is verschenen, zijn wil en inzicht gelijk aan gewicht geworden;

76 omdat zij voor de Zon (God), die u ontstak en deed branden in warmte en in licht, zóó gelijk zijn, dat alle gelijkenissen (om die gelijkheid uit te drukken) te kort schieten,

79 maar bij de stervelingen zijn willen en kunnen, door de reden, die u openbaar is, verscheiden in de pluimen gestoken.

82 Vandaar dat ik, die sterfelijk ben, gevoel mij te verkeeren in deze ongelijkheid en daarom bedanke ik niet dan met het hart (en niet met den mond) voor dit vaderlijk festijn.

85 Wèl smeek ik u, levende topaas, die als edelsteen zijt op dit kostelijk kleinood, dat gij mij verzadigt door het noemen van uwen naam."

88 „O loover mijn, in wien ik mij al verwachtende vergenoegde, ik was uw wortel." Zóó was het begin van het antwoord, dat hij mij gaf.

91 Voorts zeide hij: „Diegene, naar wien uwe maagschap vernoemd is (Aldighieri) en die honderd en meer jaren den Louteringsberg op de eerste kornis heeft omlóópen,

94 hij was mijn zoon en uw overgrootvader; wèl voegt het dat gij hem de lange moeienis verkort met uwe bemoeiing.

97 Florence binnen de oude ommuring, waaruit zij nog de derde en negende ure hoort verkonden, leefde in nuchteren en kuischen vrede.

100 Zij had geen keten noch krans, geen vrouwen met gestrikten schoen, geen gordel, die meer de aandacht trekt dan de persoon.

103 De dochter gaf bij hare geboorte nog geen vreeze

aan den vader, daar tijd en huwelijksgift nog niet hier en ginds de maat te buiten gingen.

106 Florence had nog geene huizen van gezinnen verstoken; nog had daar niet Sardanapalus zijn intrek genomen om te vertoonen wat eene binnenkamer beleven mag.

109 Nog was de Montemalo niet door uwen Ucellalatoio overwonnen en evenals hij overwonnen werd in 't stijgen, zóó zal hij overwonnen worden in den val.

112 Bellincione Berti zag ik gaan gegord met leer en knekel, en zijne vrouw van den spiegel komend zonder het aangezicht beschilderd te hebben:

115 en ik zag de mannen uit de huizen van Nerli en van Vecchio tevreden zijn met kleederen van kale huiden, en hunne vrouwen aan spoel en spinrokken.

118 O gelukkige vrouwen! en elke vrouw was zeker van het graf van haar man; en geene vrouw werd nog eenzaam in het bed gelaten om derwille van Frankrijk.

121 De ééne vrouw waakte vol zorge bij de wieg, en troostende gebruikte zij die gebroken kindertaal die weleer haar vaders en moeders vermaakte:

124 de andere met het rokken de wol trekkende verhaalde bij haar gansch gezin de sprookjes van Troje, Fiesolé en Rome.

127 Te dien tijde zoude voor een wonder gehouden zijn een Cianghella, een Lapo Salterello, (typen van hedendaagsche verdorvenheid), gelijk het nu zoude zijn een Cincinnatus (type van antieke burgerdeugd) of Cornelia de moeder der Gracchen.

130 Tot zulk een rustig, tot zulk een schoon leven der burgers, tot zoo trouw eene burgerij, tot zulk een zoet tehuis,

133 deed de Maagd Maria mij geboren worden, toen zij (door mijne moeder) met luide kreten werd aangeroepen; en in uw oude doodkapel werd ik tegelijk als Christen en als Cacciaguida gedoopt.

136 Moronto en Eliseo waren mijne broeders: mijne vrouw kwam mij van het Po-dal; en van haar kreegt gij uwen toenaam (Aldighieri).

139 Voorts volgde ik keizer Coenraad, en hij tooide mij met zijn ridderlint: zoo zeer maakte ik mij hem welgevallig door mijne goede werken.

142 Hem volgende trok ik tegen de verkeerdheid van die wet (den Islam) welker volk, door schuld des Herders, den Paus, uw recht op 's Heeren Graf zich aanmatigt.

145 Daar werd ik door dat schendig volk ontkleed van het lichaam èn de looze wereld, welker liefde vele zielen ten val brengt;

148 en van dat martelaarschap kwam ik tot dezen vrede.

ZESTIENDE ZANG

In Mars

Daartoe door zijnen kleinzoon genood, spreekt Cacciaguida van Florence's toestand in zijnen tijd, van het aantal inwoners, toen nog niet vermengd met die van het land, en van de families, die het meest gedenkwaardig waren in de stad.

1 O geringe adeldom van ons bloed, zoo gij daar beneden de menschen op u roem doet dragen, waar onze goede wil nog maar zwak is,

4 nooit zal het mij verwonderen: want daar, waar onze lust niet verkeerd gaat, in den hemel bedoel ik, heb ik er roem op gedragen.

7 Wèl zijt gij een mantel, die spoedig te kort wordt, zóó dat, als er niet dag aan dag stukken worden aangezet, de tijd er rondom met de schaar van afknipt.

10 Met het (meervoudig) „Gij," dat Rome het eerste duldde, maar waarin haar nageslacht minder volhardt, herbegonnen mijne woorden.

13 Waarom Beatrice, die een weinig terzijde stond, glimlachende, geleek op degene die kuchte, zooal-

geschreven staat, bij den eersten misstap van Ginevere.

16 Ik begon: „Gij zijt mijn vader, gij geeft mij tot spreken alle stoutheid, gij heft mij op zóózeer dat ik meer dan mij-zelf ben.

19 Door zóóvele beken loopt mijn geest vol met vroolijkheid, daar hij blijde over zich zelven is omdat hij die kan bevatten zonder te bersten.

22 Zeg mij dan, mijn dierbare voorvader, welke waren uwe ouderen, en welke waren de jaren, die als verloopen werden opgeteekend in uwe kindsheid,

25 zeg mij van de schaapskooi van Sint Jan, hoe groot die toen was en wie daarin de lieden waren, die hoogere zetelen waardig waren."

28 Gelijk bij het blazen der winden een kool in de vlam opleeft, zóó zag ik dat licht opflikkeren bij mijne vriendelijke woorden.

31 En gelijk hij zich schooner maakte voor mijne oogen zoo ook met eene stem, die zoeter en liefelijker was, maar niet in deze nieuwerwetsche spreekwijze,

34 zeide hij: „Van die dag waarop gezegd werd: „Gegroet Maria" tot den dag waarop mijne Moeder, die nu heilig is, verlost werd van mij, met wien zij bezwaard was,

37 kwam dit vuur (Mars) vijfhonderd en drie en vijftig malen tot zijn Leeuw, om zich onder diens voetzolen weer te ontvlammen.

40 Mijne ouderen en ik werden geboren in die plaats, waar zich vroeger het laatste zesde deel bevond, tot waar de jaarlijksche wedren (ter eere van Sint Jan) wordt gehouden.

43 Het zij genoegzaam van mijne voorouderen dit te hooren: wie zij waren en van waar zij hier

kwamen, het zwijgen hiervan is eerlijker dan het spreken:

46 al degenen, die te dien tijde aldaar tusschen Mars en St. Jan in staat waren om de wapenen te dragen, waren het vijfde deel van degenen die nu leven;

49 maar de burgerij, die nu gemengd is met lieden uit Campi, Certaldo en Figghine (plaatsen in den omtrek) men zag ze zuiver tot den minsten handwerksman.

52 O hoeveel ware het beter dat die lieden, die ik noem, nog buren waren, en dat gij uw grens hadt bij het dorpe Galluzzo en Trespiano,

55 dan die binnen uw grenzen te hebben, en den stank te dulden van den hoevenaar van Aguglion en van dien van Signa, die reeds een loerend oog houden op knevelarij.

58 Zoo die lieden (de Pausen), die ter wereld het meest afdwalen, niet als een stiefmoeder voor de Caesars (de Keizers) waren geweest, maar welwillend als een moeder voor haar zoon,

61 dan zoude menigeen, die nu Florentijn geworden is en ruilt en schachert, gekeerd zijn naar Semifonti, daar waar zijn groot-vaer rondging op zoek van een aalmoes,

64 dan zoude Montemurlo nog behooren aan de graven Guido, dan zouden de Cerchi (nu te Florence) nog wonen in de parochie van Acone, en de Buondelmonti misschien nog in Valdigrieve.

67 Altijd is het verwarren van menschen begin geweest van 't kwaad van staten, gelijk voor het lichaam het (onnoodig) voedsel dat eraan wordt toegevoegd;

70 en een blinde stier valt schielijker dan een blind

lam; en vele malen snijdt meer en beter één zwaard dan vijf zwaarden.

73 Zoo gij ziet naar Luni en Urbisaglia hoe die gegaan zijn en hoe achter deze aan gaan Chiusi en Sinigaglia;

76 dan zal het u geen nieuwe noch ongeloofelijke zaak toeschijnen te hooren hoe de geslachten vergaan, daar ook de staten hun einde hebben.

79 Uwe dingen hebben alle hunnen dood evenals gij; maar in deze en gene zaak, die l a n g duurt, speelt hij schuilevink en de levens der menschen zijn kort.

82 En gelijk het omdraaien van den hemel der Maan, rusteloos de stranden dekt en ontdekt, zóó doet Fortuna met Florence:

85 waarom geen verwonderlijke zaak moet schijnen datgene dat ik zeggen zal van de hooge Florentijnen, wier faam met den tijd is schuil gegaan.

88 Ik zag de Hugo's, de Catellini, de Filippi, de Greci, de Ormannen en de Alberikken, hoewel reeds aan het dalen, nog als luistervolle burgers.

91 En ik zag, even voornaam als oud, met dien van van Sannella dien van Arca, en de Soldanieri en Ardinghi en Bostichi.

94 Nabij de Poort Sint Pieter, die tegenwoordig beladen is met nieuwe verraderliikheid van zóó groot gewicht, dat weldra het gansche schip verloren zal gaan,

97 waren de Ravignani, van wie zijn afgekomen de graaf Guido en al wie voorts den naam van den hoogen Bellincioni heeft gekregen.

100 Die van de familie della Pressa wist reeds hoe men wil geregeerd worden; en Galigaio trad in zijn huis reeds met gevest en appel van het zwaard verguld.

103 Groot was reeds de kolom (op het wapenbord) van Vajo: Sacchetti, Giuochi, Fifanti en Barucci en Galli en degenen die blozen om het vroeger vervalschte gewicht.

106 De stam, uit welken geboren werden de Calfucci, was voorheen groot; en voorheen werden tot de overheid-zetelen getrokken de Sizii en de Arrigucci.

109 O hoe zag ik degenen, die ten val gebracht zijn door hun trots: en de gouden ballen (van hun wapen) sierden Florence met al hunne daden.

112 Dit deden ook de vaders van degenen die telkens als uwe kerk zonder bisschop was, toevend in het bisschoppelijk verblijf zich daar te goed doen.

115 Het laat-dunkende geslacht (Ademari) dat fel wordt als een draak tegen dengene die vlucht, maar mak als een lam tegen wie hem de tanden of de beurs laat zien,

118 kwam voor hen òp, maar van geringe luiden; zoodat het niet in den smaak viel van Uberti Donato dat zijn schoonvader hem aan hen verwant deed worden.

121 Voorheen was Caponsacco uit Fiesole neder gedaald naar de markt en voorheen was Guido en Infangaio een goed burger.

124 Ik zal eene zaak vertellen die ongeloofelijk is en toch waar: in den kleinen kring (van het oude Florence) kwam men binnen door eene poort, die heette naar de familie der Pera.

127 Elk, die als kwartier in zijn wapen draagt een deel van het schoon blazoen van den grooten baroen, wiens naam en lofrede de feest van den heiligen Thomas versiert,

130 had van hem ridderschap en voorrechten gekregen, ofschoon zich heden bij het volk aansluit

hij, die dat Blazoen met ander sieraad omslingert.

133 Rustiger waren voorheen Gualterotti en Importuni, en rustiger zoude Borgo zijn, indien ze nuchter gebleven waren van nieuwe buren.

136 Het huis waaruit uw geween geboren werd (de burgeroorlogen) door de gerechte verontwaardiging, die u den dood heeft aangedaan, en een einde maakte aan uw blijde leven,

139 was zelf en ook zijn verwanten geëerd. O Buondelmonte, hoe kwalijk verzaaktet gij het huwelijk met het meisje uit dat huis om het ander huis te bevoordeelen.

142 Velen zouden blijde zijn, die nu treuren, als God had toegestaan dat gij in de Ema waart verdronken, den eersten keer dat gij ter stede kwaamt.

145 Maar het lag er toe dat bij dat verminkte Marsbeeld, dat de brug behoedt, Florence Buendelmonte als slachtoffer deed vallen toen haar vrede ten einde liep.

148 Met deze lieden en met anderen zag ik Florence in zoodanige rust, dat het geen reden had tot weenen.

151 Met deze lieden zag ik mijn volk roemrijk en rechtvaardig, zoolang als de lelie niet (op 's vijands speer) onderstboven was gezet

154 noch door verdeeldheid rood was gemaakt.

ZEVENTIENDE ZANG

Op Mars

Daar Dante reeds in Hel en op Louteringsberg slechte berichten heeft gehoord over het leven, dat hem wacht, vraagt hij Cacciaguida dat hij hem over zijne toekomst uitsluitsel geve. Deze vóórzegt hem de verbanning uit zijn vaderland, de vervolging door zijne vijanden en de wijkplaats, die hij vinden zal aan het hof der Scaligeri. Voorts bemoedigt hij hem om onverholen te verhalen wat hij op zijne reize gezien en gehoord heeft, zonder vrees voor degenen, die zich door zijn verhaal gegriefd mochten voelen.

1 Hoedanig hij (Phaëton) tot Clymene kwam om zich te vergewissen over wat hij te zijnen nadeele had vernomen, hij die (door zijn voorbeeld) nu nog de vaders schriel maakt jegens hunne zonen;

4 zoodanig was ik, en hoe ik was, dit werd bemerkt door Beatrice en door dat heilig licht, dat te voren voor mij van plaats was veranderd.

7 Waarom mijne Vrouwe: „Doe uitslaan den brand

uwer begeerte" tot mij zeide: „zoodat hij van u uitga, krachtig gestempeld met uw innerlijk merk,
10 niet opdat onze kennis groeie door uw spreken, maar opdat gij u gewennet om den dorst te zeggen, zoodat de mensch u (den drank) menge (om den dorst te verslaan)."
13 „O dierbare stamvader mijn, die zóózeer u verheft, dat, gelijk de aardsche geesten zien dat in een driehoek niet twee stompe hoeken kunnen zijn,
16 gij met de zelfde zekerheid schouwende op het punt (God) voor het welke alle tijden tegenwoordig zijn, de gebeurlijke zaken ziet vóórdat zij zijn,
19 zoo lang als ik van Vergilius verzelschapt was gaande op den berg, die de zielen loutert, en nederdalend in de doodsche wereld,
22 werden mij over mijn toekomstig leven zware woorden gezegd, hoewel ik mij wèl vierkant gevoel voor de slagen van het lot.
25 Daarom zoude mijne begeerte bevredigd zijn door te hooren welk lot mij nadert, daar vóórziene pijl te zachter komt."
28 Zóó zeide ik tot dat licht zelf, dat te voren tot mij had gesproken, en gelijk Beatrice had gewild, was mijne begeerte beleden.
31 En niet door omwegen en dubbelzinnigheden (orakels), waardoor het dwaze volk voorheen zich liet lijmen vóórdat geslacht werd het Lam Gods dat de zonden wegneemt,
34 maar in heldere bewoordingen en met ontwijfelbare sprake antwoordde die vaderlijke liefde, opgesloten en toch doorschijnende in zijnen eigenen glimlach:
37 „De gebeurlijkheid, welker kennis (voor u) zich niet uitstrekt buiten het boekdeel van uwe stoffe

(kennis van heden en verleden) is in haar geheel (ook de toekomst) afgeschilderd in den eeuwigen blik (Gods geest).

40 Daarom volgt hieruit voor haar nog geen noodwendigheid, evenmin als uit het gezicht, waarin het zich spiegelt, voor het schip, dat stroomafwaarts gaat.

43 Van daar, gelijk tot oor komt zoete harmonie van orgel, komt tot mijn gezicht die tijd, die wordt voorbereid.

46 Gelijk Hippolytus scheidde uit Athene [bij zijn vader belasterd] door de meedoogenlooze en trouwelooze stiefmoeder, zoo gevalt het dat gij scheidt uit Florence.

49 Dat wordt begeerd, dat wordt gezocht, dat zal weldra feit zijn voor degenen die daarop zinnen, daar waar elken dag Christus als koopwaar wordt verkocht (te Rome aan het hof van den Paus).

52 De roep van de schuld zal, zooals dat pleegt, komen aan de beleedigde partij; maar de wraak zal getuigenis zijn van de gerechtigheid, die haar uitdeelt.

55 Gij zult verlaten al wat het duurst door u wordt bemind; en dat is de schicht, welken de boog der ballingschap het eerst afschiet.

58 Zóó zult gij proeven hoe zout smaakt andermans brood, en hoe harde weg is het op en afgaan van eens ander mans trappen.

61 En wat u het meest de schouderen zal bezwaren, zal zijn het snood en geesteloos gezelschap, waarmeê gij in die diepte zult vallen;

64 dat, gansch ondankbaar, gansch dom en goddeloos tegen u in zal gaan; maar weinig later zullen zij, niet gij, de slapen er van gekneusd of bebloed hebben.

67 Van hunne beestachtigheid zal hun gedrag het bewijs leveren, zóódat het u schoon zal staan eene partij op u zelven te vormen.

70 Uwe eerste toevlucht, uw eerste herberg zal zijn de heuschheid van den grooten Lombard, die den heiligen vogel draagt op de ladder (in zijn wapenschild)

73 die zóó vriendelijken blik op u zal hebben, dat van het doen en het vragen tusschen u beiden dàtgene het eerst zal zijn, wat tusschen anderen achteraan pleegt te komen.

76 Mèt hèm zult gij zien, dengene (den zoon) die, bij zijne geboorte zóózeer van deze kloeke ster den invloed kreeg, dat wonderbaarlijk zijne werken zullen zijn.

79 Nog zijn de menschen het niet gewaar geworden door den jeugdigen leeftijd, daar nog slechts negen jaren deze sferen rond hem hebben gedraaid.

82 Maar voordat de Gaskoen (Paus Clemens VI) Keizer Hendrik (anno 1311) zal bedriegen, zullen vonken verschijnen van zijne deugd in het niet geven om geld noch moeienis.

85 Zijne grootmoedigheden zullen nog eenmaal zóó zeer worden gekend, dat ook zijne vijanden er niet den mond van zullen kunnen houden.

88 Verlaat u op hem en op zijne weldaden: door hem zal het lot van vele lieden worden veranderd, daar rijken en armen hunnen staat zullen wisselen.

91 En van hem zult gij dingen meedragen in de ziel gegrift, maar gij zult ze niet zeggen..." En hij zeide dingen ongeloofelijk ook voor degenen, die ze nu bijwonen.

94 Voorts voegde hij er aan toe: „Zoon, dit zijn de

verklaringen van dat wat u (vroeger) is gezegd. Ziehier de hinderlagen, die achter weinig jaarkringen verscholen liggen.

97 Dáárom wil ik toch niet dat gij uwe medeburgers benijdt, daar uw leven verre zal duren over het tijdstip, waarop hunne trouweloosheid wordt gestraft."

100 Nadat door te zwijgen die heilige ziel getoond had dat zij gereed was met het leggen van den inslag in de schering, die ik haar had voorgehouden,

103 begon ik, gelijk degene die, in twijfel verkeerende, raad verlangt van iemand, die het rechte ziet en wil, en hem liefheeft:

106 „Wèl zie ik, mijn vader, hoe de tijd tegen mij inrent om mij zulk een houw te geven, die het zwaarst is voor dengene die zich het meest laat gaan (den moed laat zinken)

109 waarom het goed is dat ik mij met voorzienigheid wapene, zóódat, indien de plaats mij wordt benomen, die mij het dierbaarst is, ik ook niet de andere plaatsen verlieze door mijne gedichten.

112 Omlaag door de wereld, die eindeloos bitter is, en langs den berg, van welks schoone kruin de oogen mijner Vrouwe mij ophieven,

115 en voorder door den hemel van licht tot licht heb ik vernomen dat, wat, zoo ik het herzegge, velen den smaak zal geven van scherpe bitterheid.

118 En zoo ik een bangelijk vriend der waarheid ben, vrees ik het leven te verliezen te midden van degenen, die dezen tijd den ouden tijd zullen noemen."

121 Het licht, in het welk lachte mijn rijkdom (mijn betovergrootvader) dien ik daar gevonden had,

werd eerst flikkerend, gelijk gouden spiegel voor straal der Zon;

124 voorts antwoordde hij: „Alleen het bevuilde geweten hetzij door eigen, hetzij door een anders schande, zal de bitsheid van uw woorden voelen.

127 Maar maak niettemin, elke leugen terzijde stellend, uw gansche vizioen openbaar; en laat ze maar krabben waar de schurft zit.

130 Daar, ook al zal uwe stem onaangenaam zijn bij het eerste proeven, zij het leven onderhoudend voedsel zal wezen, wanneer ze zal verteerd zijn.

133 En uw roepen zal doen als de wind, die de hoogste toppen het meest schudt; en dat zal voor u niet de kleinste aanspraak zijn op eer.

136 Daarom zijn u op deze sferen, op den berg en in het smartelijk dal, die zielen vertoond, die door de faam bekend zijn:

139 daar de geest niet toeft bij, noch geloof schenkt aan wat hij hoort aangaande voorbeelden die onbekende en verholen wortelen hebben,

142 noch door eenigen bewijsgrond, die niet in 't oog valt.

ACHTTIENDE ZANG

Van Mars tot Jupiter

Den Dichter worden door zijnen voorvader nog meer roemrijken getoond, die voor heilige zaken streden. Hij stijgt vandaar tot Jupiter, waar gelukzalig zijn degenen, die de Gerechtigheid beminden en haar bij hunne volkeren vóórstonden. Vele lichtende geesten stellen zich te zamen tot letters, voorts ordenen deze zich tot woorden en ten slotte vormen zij van zich-zelven een gekroonden adelaar om de Gerechtigheid des Rijks in zinstaal voor te stellen.

1 Reeds genoot die zalige geest alleen van zijn eigen woord en ik proefde het mijne, matigende het zoete met het zure:

4 en die Vrouwe, die mij tot God geleidde, zeide: „Verander van gedachte, denk dat ik ben dicht bij Dengene, die alle onrecht verlicht."

7 Ik keerde mij om tot den amoureuzen klank van mijne vertroosting; en hoedanige liefde ik te dier stonde zag in hare heilige oogen, laat ik hier ongezegd;

10 niet omdat ik mijn spreken mistrouwe, maar we-

gens mijnen geest, die niet zooverre kan terugkeeren op zijne eigene voet-stappen, zoo een ander hem niet geleidt.

13 Zóóveel kan ik van dat oogenblik navertellen, dat, haar aanschouwende, mijne aandoening vrij was van elk ander begeeren.

16 zoolang als het eeuwig Geneugt der zaligen (God) dat rechtstreeks straalde in Beatrice, aan zijn in háár schoon aangezicht weerkaatsten aanblik mij verzaadde.

19 Mij met het licht van eenen glimlach verwinnende, zeide zij tot mij: „keer u om en luister, daar niet in mijne oogen alleen is het Paradijs."

22 Gelijk men hier wel eens de aandoening ziet in het gezicht, wanneer die zoo sterk is dat door haar de gansche ziel is ingenomen;

25 op die wijze in het vlammen van den heiligen gloed, tot wien ik mij keerde, herkende ik den wil om nog iet te spreken.

28 En hij begon: „Op deze vijfde trede [des Hemels] die is als een boom, die leeft door zijne kruin, en altijd vruchten draagt en nooit zijne looveren verliest,

31 zijn zalige geesten, die omlaag, vóórdat zij in den Hemel kwamen, van grooten roep waren, zoodat elke Muze er rijke stoffe in zou vinden.

34 Daarom tuur op de uiteinden van het kruis: degene dien ik nu noemen zal, hij zal daar de beweging maken welke het snelle vuur maakt in de wolk."

37 Ik zag door het Kruis een licht getogen, bij het noemen van Jozua, met dat hij genoemd werd, en dat spreken kwam niet eerder tot mijne kennis dan die beweging.

40 En bij den naam van den hoogen Judas Macca-

beus, zag ik een ander licht zich ronddraaiende bewegen; en blijdschap was de dorschvlegel van dat rondwielende kaf.

43 Aldus voor Karel den Groote en voor Roeland volgde mijn aandachtige blik twee zulke bliksemvuren, gelijk het oog volgt zijnen vliegenden valk.

46 Voorts trok Willem van Oranje, en Reinard en hertog Godfried van Bouillon mijnen blik door dat kruis en ook Robert Guiscardo (de Noorman).

49 Toen opgegaan en zich begeven hebbende tusschen de andere lichten toonde die ziel, die tot mij had gesproken, hoedanig een kunstenaar hij was onder de zangeren des Hemels.

52 Ik keerde mij ter rechter zijde om in Beatrice of door woorden of door gebaren, mijnen plicht afgeteekend te zien;

55 en ik zag hare ooglichten zóó louter, zoo vreugdig, dat hun schijn verwon de anderen en ook dat wat zij tot het leste placht te zijn;

58 en gelijk de mensch, die goede daden doet, door het gevoelen van méér geneugt, dag aan dag ontwaart dat zijne deugd vordert

61 zoo ontwaarde ik dat mijn ronddraaien te zamen met den Hemel, den boog verwijd had, daar ik dat wonder (van schoonheid in hare oogen) nog schooner geworden zag.

64 En gelijk de verandering is bij een blank meisje in een klein oogenblik, wanneer haar gelaat wordt ontladen van den last der schaamte;

67 zóó wanneer ik mij had omgekeerd was het in mijne oogen gegaan, door de witheid der gematigde Zesde Sterre (Jupiter), die mij in zich had opgenomen.

70 Ik zag in die fakkel van Jupiter het fonkelen

der liefde, die daar was, voor mijne oogen onze sprake in letters teekenen.

73 En gelijk vogelen opgevlogen van een oeverstreek, of ze elkanderen gelukwenschen met het gevonden weide-veld, zich zelven schikken nu tot ronde dan tot lange schare;

76 zóó binnen in die heilige lichten zongen heilige schepselen fladderende, en maakten nu eens een D, dan een I, dan een L met hunne figuren.

79 Eerst zingende bewogen zij zich naar hunnen zang; voorts, wordende één van die teekenen hielden zij een weinig stille en zwegen zij.

82 O Goddelijke Muze, die de geesten roemrijk maakt en hun het lange leven geeft, en zij wederom met uwe hulp aan burgerschappen en koninkrijken,

85 nu verlicht mij met uw licht, zóó dat ik hunne figuren weer vertoone zoo als ik ze heb waargenomen; blijke uw vermogen in deze weinige verzen.

88 Er vertoonden zich dan vijf keeren zeven klinkers en medeklinkers; en ik noteerde de lettergrepen zooals zij mij uitgedrukt verschenen.

91 „Diligite justitiam" (hebt de gerechtigheid lief) was eerst werk-woord en naam-woord van al het geschilderde; „Qui judicatis terram" (gij die de aarde richt) was het laatste.

94 Voorts bleven zij geschikt in de M van het vijfde woord, zóódat de planeet Jupiter zich vertoonde als zilver met 't goud (der letters) geschakeerd.

97 En andere lichten zag ik nederdalen tot daar waar de top was van de M, en daar tot stilstand komen, zingende, naar ik wel geloove, het Goede dat hen tot zich trekt.

100 Voorts, gelijk bij het op elkander slaan van bran-

dende talhouten, ontelbare vonken vliegen, waaruit de dwazen zich de toekomst spellen,

103 schenen vandaar meer dan duizend lichten weder op te rijzen, en sommige schenen hoog, andere weinig te stijgen, al naar de Zon (God), die ze ontstak, hun lot verdeelde.

106 En toen elk licht te zijner plaatse tot stilstand was gekomen, zag ik door dat gerangschikte vuur den kop en den hals van een adelaar vertoonen.

109 Degene, die daar schildert, heeft niemand, om Hem te leiden, maar zelf is Hij de gids; en heugenis aan Hem is dat vermogen, dat de vorm is voor de nesten (die de vogels hun nesten leert bouwen).

112 De andere gelukzalige schare, die in 't eerst tevreden scheen om als leliën de M te bekronen, volgde met maar weinig beweging de teekening van den adelaar.

115 O zoete star, hoedanige en hoevele juweelen toonden mij dat onze gerechtigheid uitvloeisel is van den hemel welken gij als edelsteen tooit!

118 Waarom ik bidde tot dien Geest, in welken uwe beweging en uw vermogen hun oorsprong hebben, dat hij nederblikke tot daar vanwaar de rook opgaat, die uwen straal verduistert;

121 zóódat Hij andermaal toornde over het koopen en verkoopen binnen in den tempel, welks muren worden opgericht van wonderteekenen en martelaren.

124 O hemelsche heir-schare, welke ik aanschouw, bid voor de genen, die op aarde zijn gansch verdoold volgende het slechte voorbeeld.

127 Voorheen placht men met zwaarden oorlog te voeren, maar nu voert men dien door nu ginds dan hier het brood der Goddelijke vergiffenis

te kapen, dat de barmhartige Vader voor niemand wegsluit.

130 Maar gij (tot Paus Bonifacius) die slechts [straffen] uitschrijft om ze (voor geld) weer te schrappen, bedenk dat Petrus en Paulus, die stierven voor den wijngaard, welken gij bederft, nog levend zijn.

133 Wèl kunt gij zeggen: „Ik heb mijn verlangen zóó vast gericht op dengene (Johannes den Dooper) die in eenzaamheid wilde leven, en die wegens de dansen (van Herodias) tot het martelaarschap werd gehaald,

136 dat ik noch den visscher (Petrus) noch Paulus ken."

NEGENTIENDE ZANG

In Jupiter

De adelaar spreekt, hoewel uit velen samengesteld, als ware hij één persoon. Dante vraagt hem den twijfel op te lossen, die hem kwelt, aangaande de rechtvaardigheid der oordeelen Gods. En deze, op die vraag antwoordende, grijpt de gelegenheid aan om te spreken van de slechte Christen-Koningen van dien tijd.

1 Vóór mij verscheen met de vleugelen geopend het schoone beeld, dat in het zoet genot de saamgeregen zielen blijde maakte.

4 Elke ziel scheen een robijn, in welken een straal der zonne brandde en die aldus ontstoken was, dat hij in mijne oogen die zon weerkaatste.

7 En dat wat ik te dezer stonde moet uitbeelden, werd nooit door stem benaderd, noch door inkt beschreven, noch ooit door fantasie omvat;

10 want ik zag en hoorde ook den snavel spreken, en in zijne stem klinken: „Ik" en „Mijn" wanneer in zijne bedoeling was: „Wij" en „Ons."

13 En hij begon: „Door rechtvaardig en vroom te

zijn ben ik hier verhoogd tot deze glorie, die niet verkregen wordt door begeeren alleen (maar door daden).

16 En op aarde liet ik mijne heugenis dusdanig, dat aldaar ook de slechte lieden haar prijzen, maar het verhaal ervan niet navolgen."

19 Zóó doet van vele kolen zich één éénige warmte gevoelen, gelijk één enkele klank van vele liefden uitging uit dat beeld.

22 Waarom ik daarop: „O altijdbloeiende bloemen der eeuwige blijdschap, die toch als éénen reuk mij doet gevoelen alle uwe reuken,

25 breekt me, door te spreken, het lange vasten, dat me langen tijd in honger heeft gehouden, daar ik geen enkele spijze er voor vond op aarde.

28 Wèl weet ik dat, zoo in den hemel (nog) een ander koninkrijk door de goddelijke Gerechtigheid tot haren spiegel wordt gemaakt, uw koninkrijk die (gerechtigheid) in zich opneemt zonder eenige omhulling.

31 Gij weet hoe aandachtig ik mij opmaak om te luisteren, gij weet hoedanig die twijfel is, die voor mij is als een zóó lang vasten."

34 Gelijk een valk die, ontdaan van zijn kap, den kop beweegt en met de vleugels klappert, zijn begeerte vertoonende en zich zelven mooi makende;

37 zoo zag ik dat teeken (dien Adelaar) dat was saamgeweven van lofzangen der goddelijke Genade, met zich zelven doen onder zoodanige gezangen als degene weet aan te heffen die daar om hoog zich verheugt.

40 Voorts begon hij: „Degene, die den passer draaide tot aan het einde der wereld, en daarbinnen zooveel verborgens en zichtbaars rangschikte,

43 kon Zijn vermogen niet zóó inprenten in het gansch Heelal, dat Zijne bedoeling in eeuwigheid onoverschreden bleef.

46 En dit bewijst het, dat de eerste Hoovaardige (Lucifer) die het hoogste van alle schepselen was, omdat hij niet het licht (der Genade) afwachtte, den bitteren val deed:

49 en hieruit blijkt dat elke mindere natuur een te nauw vat is voor dat Goede, dat geen einde heeft, en alleen aan zich zelven gemeten kan worden.

52 Uw gezicht dus, dat gevalt te zijn één der stralen van den Geest, van welken alle dingen zijn vervuld,

55 kan uit zijn eigen aard niet zoo vermogend zijn, of het onderscheidt zijnen oorsprong (God) als zijnde verre over die grens, tot welke het reikt.

58 Dáárom is het dat het gezicht, dat gij menschen krijgt, slechts zóóver binnendringt in de eeuwige rechtvaardigheid, als de blik van uw oog in de zee;

61 hetwelk (nl. uw oog), al ziet het ook van den oever den bodem, in volle zee dien niet ziet; toch is die bodem er, niettemin, maar die diepte houdt hem verborgen.

64 Er is geen licht, als het niet komt van het Onbewolkte Licht (God) dat nooit troebel wordt; maar [het overige] is duisternis, hetzij [deze veroorzaakt wordt door] de verduistering van het vleesch, of door het vergif daarvan.

67 Alsnu is u voldoende geopenbaard de schuilhoek, die voor u de levende gerechtigheid verborgen hield, over welke gij u zelven zoovele malen vragen steldet;

70 daar gij zeidet: „[Stel] een mensch wordt ge-

boren aan den oever van den Indus; en daar is niemand, die spreekt van Christus, noch die van hem leest of schrijft;

73 en alle zijne verlangens en daden zijn goed, zooverre de menschelijke rede kan zien, zonder zonde in leven of woorden.

76 Hij sterft ongedoopt en zonder geloof; waar is die rechtvaardigheid, welke hem veroordeelt? waar is zijne schuld zoo hij niet gelooft?"

79 Maar nu wie zijt gij, die wilt zitten op den rechterstoel, om te richten van verre over duizenden mijlen met het gezicht, dat slechts eene spanne reikt?

82 Zeker stond het voor hem, die met mij wilde redetwisten in haarklooverijen, zoo de schrift niet boven u stond, vrij wonder wat te twijfelen.

85 O aardsche wezens, o grove geesten! De Eerste Wil, die krachtens zijnen eigenen aard goed is, is nooit van zich zelven, die het hoogste Goed is, afgeweken (God is onveranderlijk);

88 zooveel is rechtvaardig, als met Hem overeenkomt; geen geschapen goed trekt hem tot zich, maar Hij veroorzaakt uitstralende al het goede." (God heeft geen voorkeur).

91 Gelijk de ooievaar rondwielt boven het nest, nadat hij zijn kinderen heeft gevoed, en gelijk het jong, dat gevoed is, naar hem opkijkt;

94 zóó deed — en zóó hief ik de wenkbrauwen op — dat gebenedijde beeld, dat de vleugelen bewoog, voortgestuwd door zoovele gelijkgezinde geesten.

97 Wielende zong hij en zeide: „Gelijk mijne zangtonen zijn voor u, die ze niet begrijpt, zóó is het gerecht voor u, stervelingen."

100 Nadat tot stille-stand kwamen die lichtende bran-

den (zielen) van den Heiligen Geest, nog in het teeken (den adelaar) dat de Romeinen voor de wereld eerbiedwaardig maakte,

103 en hij begon: „Tot dit rijk steeg nooit iemand op die niet geloofd heeft in Christus, vóór- evenmin als nadat deze zich had laten spijkeren aan het hout.

106 Maar zie, velen schreeuwen Christus, Christus, die op den Oordeelsdag vrij wat minder dichtebij hem zullen zijn dan menigeen die Christus niet gekend heeft.

109 En zoodanige Christenen zal de Ethiopiër veroordeelen, (beschamen) wanneer de twee benten zullen worden gescheiden, de éene om voor eeuwig rijk; de andere om voor eeuwig arm te zijn.

112 Wat zullen de Perzen niet tot uwe koningen kunnen zeggen, wanneer zij die boekrol opengerold zullen zien, in welke al uwe schandalen worden opgeschreven?

115 Dáár zal men onder de werken van Albertus dat zien dat weldra Gods pen in beweging zal brengen (om het op te teekenen) waardoor het rijk van Praag tot een woestenij zal worden.

118 Dáár zal men zien de list, die aan de Seine dengene verlokt tot het slaan van valsche munt, die sterven zal door den stoot van een everzwijn.

121 Dáár zal men zien den trots, die steeds doet dorsten, die Schot en Engelschman razend maakt, zoodat hij 't niet kan harden binnen zijn eigen grenzen.

124 Dáár zal men de weelderigheid zien en het weeke leven van dien van Spanje en dien van Bohemen, die moed verlangde noch kende.

127 Daar zal men zien bij den Kreupele van Jeruza-

lem (Karel Koning van Napels met den titel k. v. J.) de deugd (mildheid) gemerkt zijn met I (één) en haar tegendeel, de ondeugden, met M (duizend).

130 Daar zal men zien de gierigheid en de laagheid van dengene, die bewaakt het Eiland van het Vuur, daar waar Anchises het lange leven eindigde (Frederik van Sicilië);

133 en om te kennen te geven hoe gering (in deugd) hij is zal het verslag over hem (in Gods boekrol) uit afkortingen bestaan, die veel zullen opteekenen in beperkte ruimte.

136 En daar zullen aan ieder openbaar worden de oneerlijke werken van zijn oom (Jacobus k. v. Minorca en Majorca) die zóó uitstekend stamhuis en twee kronen zóó hebben onteerd,

139 en daar zal men leeren kennen de koningen van Portugal en van Noorwegen, en die van Rascia (Dalmatië) die kwalijk namaakte de munt van Venetië.

142 O gelukzalig Hongarije, als het zich niet meer ten kwade laat leiden (door al de pretendenten)! en gelukzalig Navarra, als het zich maar wapende met de bergen, die het begrenzen! (d.i. zich onafhankelijk hield van Frankrijk).

145 En laat ieder gelooven dat reeds, als onderpand van dit beweren, Nicosia en Famagosta (hoofdsteden van Cyprus) weeklagen en in tweedracht zijn van wege dat beest,

148 dat voor die andere beesten (die slechte koningen) niet onderdoet."

TWINTIGSTE ZANG

De adelaar, die reeds zweeg, begint weder te spreken, en geeft kennis aan den Dichter van de zalige lichten, die zijn oog samenstellen. Voorts in Dante's ziel een twijfel lezende, hoe daar twee heidenen konden zijn, nl. Rifeus en Trajanus, verklaart hij hem dat met nuttige leering.

1 Wanneer degene, die de gansche wereld verlicht, voor ons halfrond ondergaat, en de dag van alle kanten wordt verduisterd;

4 dan wordt de hemel, die eerst gansch door hem ontstoken was, plotseling wederom lichtende met vele lichten, in welke één licht wordt weerkaatst.

7 En die gebeurtenis aan den Hemel kwam mij in den geest, toen dat beeld van de wereld en hare regeerders in den gebenedijden snavel tot stilzwijgen was gekomen;

10 omdat al die levende lichten, nu veel meer lichtende, zangen begonnen, die ontgleden en ontvallen zijn aan mijne heugenis.

13 O zoete liefde, die u hult in eenen glimlach, hoezeer verscheent gij lichtend in die vlammen, die in zich hadden eenen geest alleen van heilige gedachten!

16 Nadat de dierbare en lichtende edelsteen, waarmede ik het zesde licht bezet zag, het zwijgen hadden opgelegd aan de engelen-geluiden,

19 scheen ik mij te hooren het murmelen van eene rivier, die helder afdaalt van rots op rots, bewijzende de volheid van haren oorsprong.

22 En gelijk het geluid aan den hals der luite zijnen vorm krijgt, en gelijk aan den mond van de schalmei de wind, die er binnen dringt;

25 aldus, verre van te talmen, rees het murmelen van den adelaar op door den hals, als ware die hol.

28 Daar werd het eene stemme, en vandaar ging het uit door zijnen bek in den vorm van woorden, zoodanige als juist mijn hart verwachtte en daar heb ik ze opgeschreven.

31 „Dát deel in mij, dat bij de sterfelijke adelaren de zonne ziet en verdraagt," begon hij: „dat wil nu met vasten blik worden aanschouwd;

34 omdat van de vuren, uit welke ik mijn figuur samenstel, diegene die het oog maken dat me in het hoofd fonkelt van al hunne graden de hoogste zijn.

37 Degene, die in het midden licht als pupil, was de zanger van dien heiligen Geest, die de Ark voerde van stad tot stad (David).

40 Nu erkent hij de verdienste van zijnen zang, voor zooverre die het werk was van zijn beleid (door het gewillig aannemen van wat de H. Geest hem ingaf) aan de vergelding, die daarmede gelijk staat.

43 Van de vijf, die mij een boog vormen tot wenkbrauw, vertroostte degene, die zich het dichtst aan mijn bek houdt, het weeuwtje over haren zoon (Trajanus Lout. X 82).

46 Nu erkent hij hoe duur het staat Christus niet te volgen, door de ondervinding van dit zoete leven èn van het tegendeel.

49 En degene die volgt op den omtrek, waarvan ik spreek, langs den boog boven het oog, kreeg uitstel van den dood tot waarachtige boetedoening (Hiskia).

52 Nu erkent hij dat het eeuwig oordeel niet veranderd wordt, wanneer waardig gebed daarboven het heden tot morgen maakt.

55 De ander die volgt (Constantijn) maakte met goede bedoeling, die toch kwade vrucht droeg, door te wijken voor den Herder, zich zelven met de wetten en mij tot Griek.

58 Nu erkent hij, dat het kwaad, veroorzaakt door zijn goede daad hem niet schaadt, al zij ook de wereld erdoor verheerd.

61 En degene, dien gij ziet op de glooiing van den boog, was Willem (de Goede, koning van Apulië en Sicilië) wiens dood dat land beweent, dat nu weent om het leven van Karel (van Anjou, K. v. A.) en van Frederik (van Arragon, K. v. Sicilië).

64 Nu erkent hij hoe de hemel verlieft op den rechtvaardigen koning; en door den aanblik van zijne schittering doet hij het nog zien.

67 Wie daaromlaag in de dolende wereld zoude gelooven dat de Trojaan Rifeus in deze ronde de vijfde zoude zijn van de heilige lichten?

70 Nu erkent hij veel van dat wat de wereld niet kan zien van de goddelijke genade, hoewel zijn blik (ook nu nog) niet den bodem ervan onderscheidt."

73 Zooals de leeuwerik, die eerst in de lucht zingende rondfladdert, en voorts zwijgt, tevreden met de laatste zoetheid, die hem verzadigt;

76 zóó scheen mij dat beeld van dien adelaar, tevre-

den met den afdruk van het eeuwig Welbehagen, naar welks begeerte elk ding wordt zóóals het is.

79 En hoewel ik daar was voor mijn twijfel als glas voor de kleur, die het bekleedt, toch leed die twijfel niet dat ik zwijgende den tijd afwachtte;

82 maar met de kracht van zijn gewicht drong hij mij uit den mond: „Welke dingen zijn dit?" waardoor ik groot festijn van flikkeringen (bij de geesten) zag.

85 Voorts met het oog in helderder licht ontbrand, antwoordde mij het gebenedijde teeken, om mij niet hangende in verwondering te houden:

88 „Ik zie dat gij deze dingen gelooft, omdat ik ze zeg, maar gij ziet niet hoe; zoo dat zij, als niet geloofd, verborgen zijn.

91 Gij doet als degene, die de zaak wel bij name verneemt, maar haar wezen niet kan zien, zoo een ander dat niet openbaart.

94 Het Koninkrijk der hemelen lijdt geweld door warme liefde en door levende hoop, welke den goddelijken wil overwint,

97 niet op de wijze, waarop een mensch een ander mensch overweldigt, maar die liefde en hoop overwinnen den goddelijken wil, omdat die wil overwonnen worden en overwonnen zijnde overwint hij toch door zijne barmhartigheid.

100 De eerste en vijfde ziel van mijnen wenkbrauw doen u verwonderd staan, omdat gij daarmede den hemel der engelen ziet getooid.

103 Zij verscheidden van hunne lichamen, niet, zooals gij gelooft, als heidenen, maar als Christenen, in vast geloof, de ééne in de voeten (van Christus), die nog moesten lijden, de ander in de voeten (v. C.) die reeds geleden hadden.

106 Daar de éene (de ziel van Trajanus) kwam uit de Hel, waar nooit iemand keert tot goede voornemens (waar men nooit berouw heeft) tot haar gebeente teruggekeerd is, en dit was het loon van levende hoop (nl. het bidden van Paus Gregorius)

109 van levende hoop, die al hare kracht legde in de gebeden, gedaan tot God om die ziel weer op te wekken, zoodat zijn wil kon worden bewogen.

112 De glorieuze ziel, van welke nu gesproken wordt, keerde tot het lichaam, bleef daar maar korten tijd, en geloofde in Dengene, die haar kon helpen,

115 en geloovende ontstak hij in zulk een vuur van waarachtige liefde, dat zij bij den tweeden dood waardig was om te komen tot deze vreugde.

118 De andere (van Rifeus), door genade die uit zoo diepe bron voortkomt, dat nooit eenig schepsel het oog liet nederdalen tot haren eersten oorsprong

121 legde hierbeneden al zijne liefde in de gerechtigheid; waarom God, genade bij genade voegende, hem het oog opende voor onze komende verlossing:

124 en zóó geloofde hij daarin; en hij duldde daarna niet meer den stank der heidenisse, en gispte er de verdoolde volkeren om.

127 Die drie vrouwen die gij zaagt aan het rechterwiel (de theologische deugden, Lout. XXXIX. 121) dienden hem van doop, meer dan een duizendtal jaren voor het doopen (van Christus).

130 O voorbeschikking, hoeverre is uw wortel verwijderd van de oogen der stervelingen, die niet de eerste oorzaak in haar geheel zien!

133 En gij, stervelingen, houdt u in toom in het oordeelen; daar wij, die God zien, nog niet al de uitverkorenen kennen.

136 En dat zien, aldus beperkt, is er te zoeter om;

omdat onze zaligheid volmaakter wordt door die nog gemiste zaligheid, want dat wat God wil, willen ook wij."

139 Zóó werd me door dat goddelijk beeld zoete medicijn gegeven, om mij het beperkt gezicht te verklaren.

142 En gelijk een goed luitspeler met de trilling der snaar den goeden zanger begeleidt; waardoor de zang te meer bekoring verkrijgt;

145 aldus heugt me dat, terwijl ik sprak, ik de twee gebenedijde lichten (Rifeus en Trajanus), evenzeer als het op- en neer-slaan der oogen gelijkmatig gaat,

148 mèt de woorden hunne vlammetjes zag bewegen.

EEN EN TWINTIGSTE ZANG

Saturnus

De Dichter stijgt tot Saturnus. Daar vertoont Beatrice niet haren goddelijken lach, noch doen de geesten er hunne zangen hooren, omdat het vermogen van een sterveling niet zou toereikend zijn om die aan te hooren. Daar verrijst een zeer hooge trap, zinstaal der hemelsche contemplatie, en een groot aantal lichtglanzen stijgen en dalen daarlangs. Een van deze, den Dichter naderende en door hem ondervraagd, antwoordt hem aangaande het dogma der Voorbeschikking; en voorts zich kenbaar makend als Pieter Damiano, grijpt hij de gelegenheid aan om te spreken over de ontaarde monniken en over de groote weelde der kerkvorsten, zóózeer in strijd met het voorbeeld der heilige Apostelen.

1 Reeds waren mijne oogen wederom gevestigd op het gelaat mijner Vrouwe, en mijn geest met hen en hij had zich los gemaakt van elk ander punt van aandacht;

4 en zij lachte niet, maar: „Indien ik lachte," begon zij tot mij: „zoude het u vergaan gelijk het Semele verging, wanneer zij tot assche werd;

7 daar mijne schoonheid, die op de trappen van het eeuwige paleis te meer, gelijk gij gezien hebt, ontbrandt, hoe hooger zij stijgt,

10 zóózeer straalt dat, zoo zij niet getemperd werd, uw sterfelijk vermogen voor haren gloed zou zijn als loover dat de bliksem verzengt.

13 Wij zijn gestegen tot den zevenden lichtglans (Saturnus) die onder de borst van den gloeienden Leeuw, nu daarmede vereenigd zijn gewone kracht naar omlaag straalt.

16 Vestig uwe aandacht zóó dat zij uwe oogen volge en maak van uwe oogen eenen spiegel voor de figuur die in dezen spiegel (de planeet S. in welke Gods licht zich weerspiegelt) zich aan u vertoont."

19 Wie daar zou weten hoe mijne oogen zich weidden aan dien zaligen aanblik, wanneer ik overging tot andere zorge,

22 hij zoude begrijpen hoe welgevallig het mij was mijner hemelsche Geleidster te gehoorzamen, de ééne zijde (het gehoorzamen) met de andere (het aanschouwen) afwegende.

25 Binnen het kristal, dat de wereld omloopende den naam draagt van haren dierbaren leider, onder wien weleer alle kwaadwilligheid dood lag,

28 zag ik in verwe van goud, in het welk de zonnestraal weerlicht, eene trap zooverre omhoog gericht dat mijn oogenlicht haar niet kon volgen.

31 En ook zag ik langs de treden omlage dalen zóó vele lichtglanzen, dat ik dacht dat alle licht, dat zich aan den hemel vertoont, dáár was uitgegoten.

34 En gelijk door hunne natuurlijke gewoonte de kraaien, tezamen, bij het beginnen van den dag, zich bewegen om hunne koude vederen te warmen;

37 voorts gaan sommige weg zonder te keeren, andere keeren terug, vanwaar ze zijn opgevlogen en andere al wielende houden vertoef;

40 zulk een wijze scheen het mij dat dáár was in dat fonkelen, dat te zamen tot mij kwam, zoodra het op eene bepaalde trede was aangekomen.

43 En die lichtglans, die zich het dichtst bii ons ophield, maakte zich zóó helder, dat ik denkende zeide: „Ik zie wel de liefde, die gij mij te kennen geeft.

46 Maar Degene, van wien ik verwacht het „hoe" en het „wanneer" van mijn zeggen en zwijgen, houdt zich stil: waarom ik, tegen mijne begeerte, wel doe zoo ik niet en vraag."

49 Waardoor zij, die mijn zwijgen zag in het zien Desgenen, die alles ziet, mij zeide: „Bevredig uwe heete begeerte."

52 En ik begon: „Mijn verdienste maakt mij niet uw antwoord waardig, maar bij Dengene, die het vragen mij toestaat,

55 o gelukzalige ziele, die staat verholen in uwe eigene blijdschap, maak de reden bekend, welke u zóó dicht bij mij doet zijn;

58 en zeg waarom in deze sfeer de zoete simfonie des Paradijzen zwijgt, die omlaag door de andere sferen zóó god-gewijd weerklinkt."

61 „Gij hebt een sterfelijk gehoor, gelijk ook een sterfelijk gezicht", antwoordde hij mij: „daarom zingt men hier niet, om dezelfde reden om welke Beatrice niet heeft gelachen.

64 Omlaag langs de treden der heilige trap ben ik zóóverre gedaald, alleen om u een festijn te bereiden met mijn spreken en met het licht, dat mij ommantelt.

67 Noch maakte meer liefde mij vlugger (dan de an-

deren) ; daar meer en even groote liefde daar omhoog brandt, gelijk ook het fonkelen u openbaart.

70 Maar de Hooge Barmhartigheid, die ons maakt tot slavinnen bereid voor den raad, die de wereld bestuurt, beschikt aldus door het lot over ons, gelijk gij opmerkt."

73 „Ik zie wèl," zeide ik: „O heilige lichtglans, hoe vrije liefde in dit hof volstaat om de eeuwige voorzienigheid te volgen,

76 maar dit is het wat zwaar is om in te zien, waarom gij alleen onder uwe lotgenooten waart vóórbeschikt tot dezen plicht."

79 Niet eer kwam ik tot dit laatste woord, of het licht maakte van zijn midden een midden-punt, ronddraaiende als een snelle molen.

82 Voorts antwoordde de liefde die daarbinnen was: „Het goddelijk licht straalt op mij neer, binnendringende door dit licht, waarbinnen ik het leven heb;

85 het vermogen (van dat licht) met mijn zien verbonden heft mij op zóó verre boven mij-zelven, dat ik de hoogste Essentie zie, uit welke mijn licht eene uitstraling is.

88 Vandaar komt de vroolijkheid waardoor ik vlam; omdat ik de klaarheid van mijne vlamme gelijk doe zijn aan de klaarheid van mijn zien (dat op God gericht is).

91 Maar die ziel in den hemel, die het meest verklaard is, die serafijn, die het meest het oog op God gericht houdt, zal niet voldoen aan uwe vraag;

94 omdat zoo verre in den afgrond der Goddelijke Wet zich verdiept dat wat gij vraagt, dat het onbereikbaar is voor den blik van elk geschapen wezen.

97 En wanneer gij wederkeert tot de geschapen wereld, breng haar dit bericht over zoodat zij zich niet meer vermete naar dit doel de voeten te bewegen.

100 De geest, die hier licht, walmt op aarde; vandaar dat zij daar omlaag schouwt zoo goed en zoo kwaad zij kan naar dat wat zij niet kan zien, omdat de hemel het voor zich voorbehoudt."

103 Aldus schreven zijne woorden mij voor, zoodat ik afliet van het vragen en mij er toe begaf om haar nederig te vragen wie zij was.

106 „Tusschen de twee kusten van Italië en niet zeer ver van uw vaderland rijzen rotsen (de Appenijnen) zóó hoog dat de donders vrij wat dieper rommelen;

109 en zij vormen eenen bochel, die Catria heet, onder welken een oord der eenzaamheid gewijd is, dat placht te zijn bestemd ter ware godsvereering."

112 Aldus herbegon hij, voor de derde maal sprekend; en voortgaande zeide hij: „Daar maakte ik mij zóó krachtig tot den dienst van God,

115 dat ik slechts met spijzen van het sap der olijven lichtelijk doorstond de warmte en koude, tevreden in de bespiegelende gedachten.

118 Dat klooster placht vruchtbaar te zijn in het leveren van zielen voor deze hemelen; en nu is het onvruchtbaar geworden, zooals spoedig moet openbaar worden.

121 In die plaats was ik als Pieter Damiano; maar Pieter de zondaar was in het Huis van onze Lieve Vrouwe aan de Adriatische kust.

124 Nog maar weinig sterfelijk leven bleef mij over wanneer ik genood en getrokken werd tot dien

Hoed (den Cardinaals-hoed) die staêg van kwaden tot kwaderen overgaat.

127 Door het leven gingen Petrus en ging het groote Vat van den heiligen Geest (Paulus) mager en barvoets, nemende spijze van ook de minste herberg.

130 Nu willen de hedendaagsche herders iemand die ze ter rechter en ter slinker zijde stutte, en die hen leide (zóó zwaarlijvig zijn ze) en van achter de sleep hun drage.

133 Zij omhangen met hunne mantelen ook hunne rijdieren, zoodat twee beesten gaan onder eene huid; o draagzaamheid, die zooveel draagt!"

136 Bij deze woorden zag ik meerdere vlammetjes, van trede tot trede nederdalen en draaien, en elk draaien deed ze schooner zijn.

139 Rondom dit éëne licht kwamen zij en bleven zij stille staan en zij hieven eenen kreet aan van zóó luiden klank, dat ik er hier geene gelijkenis voor zou kunnen vinden:

142 en ik verstond dien niet, zóó overweldigde mij de donder ervan.

TWEE EN TWINTIGSTE ZANG

Van Saturnus tot den Hemel der Vaste Sterren

Nog meer zalige geesten komen Dante nader en één van hen (die zich aan hem kenbaar maakt als Sint Benedictus) doet hem eenige van zijne heilige metgezellen kennen; voorts brengt hij een zware klacht uit tegen de verdorvenheid der toenmalige broeders. Vandaar stijgt de Dichter tot de sfeer van het vast gesternte, in het sterrebeeld der Tweelingen, vanwaar hij den blik wendt tot de onder hem gelegen planeten en verder tot de aarde.

1 Gansch en al verstomd keerde ik mij tot mijne Gids als een klein kind, dat altijd terugsnelt daar waar het 't meest vertrouwen heeft.

4 En zij, als eene moeder, die terstond te hulp schiet naar haar bleek en hijgend kind met hare stem, die hem pleegt te vertroosten,

7 zeide tot mij: „Weet gij niet dat gij in den hemel zijt? En weet gij niet dat de hemel geheel heilig

is, en dat dát, wat daar gebeurt, geschiedt door
goeden ijver?
10 Hoe u de zang zou hebben doen veranderen en
ik door mijn lachen, dit kunt ge nu eerst nagaan,
daar de kreet u zoozeer heeft verschrikt:
13 want als gij daarin hunne gebeden hadt verstaan,
dan zoude de wraak u reeds bekend zijn, welke
gij zien zult voor gij sterft.
16 Het zwaard van hierboven snijdt nooit in haast
noch te traag, maar alleen voor het bedunken
van dengene, die in begeeren of in vreezen er
op wacht.
19 Maar wend u als nu el-waart; daar gij vele
doorluchte geesten zult zien, als gij, zóóals ik
zeg, uwen blik verandert."
22 Zooals haar geviel, richtte ik de oogen, en ik
zag honderd kleine sferen, die elkander schooner
maakten door elkaar wederzijds te bestralen.
25 Ik stond als degene, die den spits der begeerte in
zich nederdrukt, en zich niet vermeet te vragen,
zóó zeer vreest hij het tè veel.
28 En de grootste en meest lichtende van die parelen
bewoog zich naar voren, om mijn verlangen naar
haar te bevredigen.
31 Voorts binnen-in haar hoorde ik: „Zoo gij zaagt,
evenals ik, de dierbaarheid, die tusschen ons laait,
zouden uwe gedachten [reeds] uitgedrukt zijn,
34 maar opdat gij, wachtende, niet mart te komen
tot het hooge doel, zal ik u evenwel antwoord
geven op de gedachte, om welke uit te spreken
gij u zóózeer ontziet.
37 Die berg, op welks helling het kasteel Cassino
is, werd voorheen op zijnen top bezocht door dat
volk, dat verdwaasd was van hoofd en kwalijk
gestemd van hart.

40 En ik ben degene die daarboven het eerst den naam bracht Desgenen, die op aarde de waarheid bracht, die ons zóó verheerlijkt.

43 En zóó groote genade lichtte over mij, dat ik de omliggende steden onttrok aan de onvrome vereering, die de wereld verleidde.

46 Deze andere vuren waren allen beschouwende menschen, ontstoken van dien brand, die de heilige bloemen en vruchten doet geboren worden.

49 Hier is St. Maccarius, hier is Romualdus; hier zijn mijne broeders, die binnen de kloosters hunne voeten tot stilstand brachten en hun hart bestendig hielden."

52 En ik tot hem: „De genegenheid, welke gij, met mij sprekende, toont, en de openbaring van goedheid, welke ik zie en opmerk in al de brandende lichten der uwen,

55 (dat alles) heeft zóózeer mijn vertrouwen doen opengaan, als de Zon de roos doet opengaan, wanneer zij zóó verre opengaat als waartoe zij het vermogen in zich heeft.

58 Daarom bid ik u; en gij, vader, geef mij zekerheid of ik zóó groote genade kan deelachtig worden, dat ik u zie met de gestalte onthuld."

61 Waarop hij: „Broeder, uwe hooge begeerte zal bevredigd worden op de hoogste sfeer, waar alle de andere en ook de mijne zal worden bevredigd.

64 Daar is alle begeerte volmaakt, rijp en onverdeeld; in die sfeer alléén is elk deel daar waar het altijd was; (het onbewegelijk empyreum)

67 omdat zij niet op eene plaats is, en zij geen aspunt heeft, en onze ladder tot haar-zelve leidt en zóó is het dat deze zich aan uw gezicht onttrekt.

70 Tot zóó verre omhoog zag de aarts-vader Jacob den top der ladder omhoog rijzen, wanneer die

hem verscheen met engelen aldus beladen.

73 Maar om die te bestijgen verzet heden ten dage niemand de voeten van den grond, en mijn regel is omlaag alleen goed gebleven om papier te verbruiken.

76 De muren, die plachten abdijen te zijn, zijn rooversholen, en monniks-pijen zakken geworden vol met bedorven meel.

79 Maar geen zware woeker wordt gewonnen zóózeer tegen het welgevallen van God als die winst, die de monniken zoo verzot maakt.

82 Want al wat de Kerk overhoudt, dat alles is van de luiden die om Godswil vragen (de armen), maar niet van neven of nog vuiger gespuis.

85 Het vleesch der stervelingen is zóó zwak, dat daar omlaag het goed begin (van eene instelling) niet zoo duurzaam is dat het stand kan houden van het opkomen van den eik tot dat hij eikels geeft.

88 Petrus begon zonder goud en zonder zilver, en ik met bidden en vasten, en Sint Franciscus begon in nederigheid zijne samenscholing.

91 En zoo ge let op het begin van elke orde, en voorts let op den staat, waartoe zij is verloopen, dan zult ge het wit tot zwart geworden zien.

94 Waarlijk den Jordaan zich om te zien keeren en de zee te zien vluchten, wanneer God dat wilde, dat waren grooter wonderen dan de hulpe die hier noodig is" (en die dus ook door God zal geboden worden).

97 Aldus sprak hij en begaf zich weder terug tot zijne bent; en de bent drong zich dichter tezamen; voorts keerde zij gelijk een wervelwind in haar geheel weer naar boven.

100 De zoete Vrouwe noopte mij met een enkel

teeken achter hen langs de ladder omhoog te gaan; zóózeer verwon hare deugd mijnen aard.

103 Noch was er ooit daar omlaag, waar men natuurlijker wijze stijgt en daalt, zóó vlugge beweging, dat die mijnen vleugel-slag kon evenaren.

106 Zóó waarlijk moge ik te eeniger tijd, o lezer, wederkeeren tot dien god-gewijden triomf, om welken [te bereiken] ik dikwijls mijne zonden beween en de borst mij sla,

109 ge hadt niet in zoo korten tijd den vinger uit het vuur uitgehaald en er in gestoken, als ik het sterre-beeld (de Tweelingen) zag, dat den Stier volgt, en er binnenin was.

112 O glorievolle sterren, o licht zwanger van groote deugd, aan hetwelk ik al mijnen aanleg, welke die dan zijn mag, te danken heb.

115 Met u werd geboren en met u ging schuil degene (de Zon) die vader is van alle sterfelijk leven, wanneer ik het eerst de Toscaansche lucht gewaar werd;

118 en voorts wanneer mij de genade werd toegedeeld in te gaan tot het hooge rad, dat u doet draaien (den hemel der vaste sterren), was uw hemelstreek mij toegewezen.

121 Tot u vol toewijding verzucht alsnu mijne ziel, om deugd te verkrijgen tot den zwaren stap, die haar nu tot zich trekt.

124 „Gij zijt zoo nabij het hoogste heil," begon Beatrice: „dat gij de oogen helder en scherp moet hebben.

127 En daarom, vóórdat gij verder daarin doordringt, schouw naar omlaag, en zie hoeveel werelden ik reeds onder uwe voeten heb doen zijn;

130 zóódat uw hart, zoo blijmoedig het kan, kome in de tegenwoordigheid der triumfante schare, welke

vreugdevol komt door deze hemelsche rondheid."

133 Met den blik ging ik terug door alle de zeven hemelsferen, en ik zag dezen kloot zoodanig dat ik moest lachen om zijn nietswaardigen schijn.

136 En dien raad keur ik als den beteren, welke hem minder acht; en wie aan iet anders denkt, die kan zich waarachtiglijk braaf noemen.

139 Ik zag de dochter van Latone (de Maan) in licht ontstoken zonder die schaduw, die voor mij oorzaak was dat ik haar weleer geloofde te zijn dicht en ijl (Zang II).

142 Den aanblik van uwen zoon (de Zon), o Hyperion, doorstond ik hier; en ik zag hoe rondom en dichtbij hem zich bewegen Maja (de moeder van Mercurius) en Diona (de Moeder van Venus).

145 Hier verscheen mij de matiging van Jupiter tusschen zijnen Vader (Saturnus) en zijnen zoon (Mars); en van daar werd mij duidelijk het wisselen, dat zij doen van hunne plaats:

148 en alle zeven vertoonden mij hoe groot zij zijn en hoe snel en hoever de plaatsen van hun oponthoud van elkander verwijderd zijn.

151 Dat erfjen, dat ons zulke vechtersbazen doet zijn, verscheen mij, terwijl ik met de eeuwige Tweelingen de omwenteling medemaakte, geheel en al met al zijne heuvelen en dalen;

154 voorts wendde ik de oogen tot de schoone oogen.

DRIE EN TWINTIGSTE ZANG

In den Hemel der Vaste Sterren

Verwonderlijke verschijning van het Hemelsche Hof. Jezus Christus en Maria dalen neder te midden van een onnoemelijk aantal Engelen en Heiligen. Het licht van Gods zoon beneemt den Dichter den aanblik der andere dingen, maar wanneer Gene teruggekeerd is tot het Empyreum, kan hij onderscheidenlijk de andere wonderen van het Paradijs zien. De Aartsengel Gabriël daalt neder in de gedaante van een vlamme, om Maria te kronen, welke voorts opstijgt, en de Zaligen blijven.

1 Gelijk de vogel, die, gedurende den nacht, welke
de dingen voor ons verborgen houdt, binnen de
beminde looveren op het nest bij zijn lieve kinde-
ren heeft gerust
4 dan, om te zien de begeerde aanblikken, en om
de spijze te vinden, waarmede hij ze voede en
waarvoor de zware arbeid hem welkom is,
7 den tijd vóórkomt boven op de opene twijgen, en

met brandend verlangen de zon afwacht, scherp turend met dat de dageraad begint te krieken;

10 aldus stond de Vrouwe mijn opgericht en vol aandacht, gekeerd naar die hemelstreek (het Zuiden) onder welke de zon het minst haast schijnt te hebben.

13 zóódat ik, ziende, hoe zij was in hangen en verlangen, werd als degene, die begeerende, iet anders zou willen, en hopende zich paait.

16 Maar korte tijd was tusschen het één en 't ander tijdstip, dat van het wachten zeg ik en dat waarop ik den hemel zag al meer en meer zich opklarende.

19 En Beatrice zeide: „Zie de scharen van den triomf van Christus, en gansch den oogst gegaard van het rondwentelen dezer sferen."

22 Het scheen mij dat haar aangezicht gansch ontgloeide; en de oogen had zij zóó vol van vreugde dat ik die moet voorbijgaan zonder ze weer te geven.

25 Gelijk bij de heldere volmaans-nachten Trivia (Diana of de Maan) glimlacht tusschen de eeuwige nimfen, die den hemel schakeeren in al zijne bochten;

28 zag ik boven duizenden van lichtglanzen ééne Zon, die al die glanzen ontstak, gelijk onze zon al de lichten des hemels ontsteekt:

31 en door dat levend licht scheen de lichtende substantie zóó helder door, dat mijn gezicht het niet verdroeg.

34 O Beatrice, zoete en dierbare gids! Zij zeide tot mij: „Dat wat u verwint is een vermogen, voor welk vermogen geen vermogen zich kan bergen.

37 Hier is de wijsheid en de mogendheid, welke den

heir-weg tusschen hemel en aarde opende, waarnaar zoo lange begeerte was."

40 Gelijk het vuur uit de wolk ontsnapt, daar het zich zóó had uitgezet dat het er niet in kon vervat blijven, en tegen zijnen aard zich omlaag naar de aarde begeeft;

43 zoo ging mijn geest, bij zulk een onthaal grooter geworden, buiten zich zelven, en hoe het hem verging, vermag hij niet zich te herinneren.

46 „Open de oogen en aanschouw hoedanig ik ben; gij hebt zoodanige dingen gezien dat gij bekwaam zijt geworden om mijn lachen te verdragen."

49 Ik was gelijk degene, wien eens vergetenen gezichten heugt, maar die vergeefs zich inspant dat zich in den geest terug te roepen;

52 wanneer ik dat aanbod vernam, zulk eenen dank waardig, dat het nooit wordt uitgewischt van het boek dat het verleden opgeteekend houdt.

55 Indien alsnu alle die tongen zich lieten hooren, welke Polyhymnia met hare zusteren het meest met haar zoetste melk hebben gevoed (nl. die der Dichters),

58 om mij te helpen, dan zouden zij nog niet tot het duizendste deel der waarheid komen, zingende van dien heiligen lach en hoe die verhelderde dat heilig gelaat.

61 En aldus in het afbeelden van het Paradijs, moet het god-gewijde Gedicht dit en dat overspringen, gelijk iemand die zich den weg ziet afgesneden.

64 Maar hij, die aanmerkte het wichtig onderwerp en den sterfelijken schouder die er zich mee belast, zoude dien niet laken, zoo die er onder beeft.

67 Dit is geen overlaat voor kleine hulk, welken mijn

onversaagde steven klieft, noch voor schipper, die zich zelven spaart.

70 „Waarom doet mijn aanschijn u zóó verlieven, dat gij u niet keert tot den schoonen hof, die onder de stralen van Christus zich bebloemt?

73 Hier is de roos, in welke het Woord Gods vleesch is geworden; en hier zijn de leliën naar wier geur de goede weg is genomen."

76 Aldus Beatrice. En ik, die gansch bereidvaardig was tot hare raadgevingen, begaf me nog weer tot de moeienis mijner zwakke brauwen.

79 Gelijk wel eens mijne oogen, bij eenen zonnestraal, welke zuiver gaat door gebroken wolk, eene bloemen-weide zagen, overigens met schaduw overtogen,

82 zóó zag ik meerdere drommen van lichtglanzen, waarop van boven, als bliksems, brandende stralen neerschoten, zonder dat ik zag den oorsprong van die schittering.

85 O welwillende deugd (van Christus), die zóó hen stempelt met licht, gij zijt opgerezen om daar plaats te ruimen voor mijne oogen, die niet (om u te zien) bekwaam waren.

88 De naam (van Maria gehoord hoewel hier niet genoemd) der schoone bloem, die ik te allen tijde te morgen en te avond aanroepe, noopt mijn gansche aandacht om te oogen naar het grootste vuur.

91 En mèt dat mij beide de oogen bekleurde het hoedanig en hoe groot der levende sterre, welke daar omhoog overwint gelijk zij daar omlaag overwon,

94 daalde er van binnen uit den hemel een fakkel, cirkelvormig naar de wijze van eene kroon en omgordde haar en omkringde haar rondom.

97 Elke zangwijze, welke hier omlaag het allerzoetlijkst klinkt, en het meest de ziele tot zich trekt, zou schijnen (het geluid) van de wolk welke, door den bliksem gekliefd, dondert,

100 vergeleken met het geluid van die lier, met welke omkroond werd de schoone saffier, welke is het sieraad van den lichtsten der hemelen.

103 „Ik ben de engelen-liefde, die omkring de hooge blijdschap, die voortkomt uit den schoot welke herberg was voor dengene, naar wien ons verlangen is;

106 en omkringen zal ik u, Vrouwe (Meesteresse) des Hemels, tot gij uwen Zoon zult volgen, en goddelijker zult maken den hoogsten hemelkring, omdat gij daar binnenkomt."

109 Aldus voltooide zich de in rondgang gezongen zangwijze; en alle de andere lichten deden klinken den naam van Maria.

112 De konings-mantel (de kristalhemel) die omhult alle de omwentelingen der wereld, die (sfeer) welke het meest brandt en het meest wordt verlevendigd in den adem van God en in zijne volmaaktheden,

115 had boven ons zijnen binnenkant nog zóóverre verwijderd, dat zijn aanblik dáár waar ik was, zich nog niet aan mij openbaarde.

118 Daarom hadden mijne oogen nog niet het vermogen om te volgen die gekroonde vlamme, (Maria) die oprees, volgende haar zaad (Christus).

121 En gelijk het kindje, dat naar de moederborst de handen uitstrekt, nadat het melk heeft gekregen, zóó — door het verlangen dat ook naar buiten uitvlamt —

124 strekte elk van die gloeiende lichten zich met

den top naar boven, zóódat de hooge genegenheid, die zij tot Maria hadden, mij openbaar werd.

127 Voorts bleven zij aldus in mijnen aanblik, Regina Coeli (koningin des Hemels) zingende zoo zoetelijk dat het geneugt daarvan nooit meer van mij week (het Paaschlied ter eere van M.).

130 O hoe groot is de volheid vervat in die zeer rijke arken van zaligheid, die daar omlaag goede herders waren om het goede te zaaien.

133 Hier leven ze van, hier genieten ze van den schat, al weenende verkrregen in de Babylonische (aardsche ballingschap, waar ze het goud links lieten liggen.

136 Hier triumfeert, onder den hoogen Zoon van God en Maria, over Zijne overwinning, tezamen met de vergaderde zielen van het Oud en het Nieuw Verbond,

139 degene die de sleutelen houdt van zoodanige glorie (Petrus).

VIER EN TWINTIGSTE ZANG

In den Hemel der Vaste Sterren

Beatrice keert zich tot de zalige geesten en vraagt hen ten gunste van Dante; en dezen, gerangschikt in verschillende cirkels, beginnen door meer of minder snelle omwisselingen hunne blijdschap kond te doen. Daarop begeeft Sint Pieter zich buiten den meest lichtenden cirkel en maakt drie omwentelingen om Beatrice, en tot stilstand gekomen, ondervraagt hij, op haar verzoek, Alighieri aangaande de theologische deugd des Geloofs en zijne beweegredenen daartoe. Hij antwoordt met katholieke nauwkeurigheid, en verwerft den bijval des grooten Apostels.

1 „O uitverkoren bentgenootschap ,genood tot het groote maal des gebenedijden Lams, hetwelk u zoodanig spijzigt, dat uwe begeerte altijd verzadigd is;

4 zoo door de genade Gods deze nu reeds nipt van datgene wat afvalt van uwen disch, vóór dat de dood hem den tijd vóórschrijft,

7 vest uwe aandacht op zijn onmetelijk verlangen,
en besprenkelt hem met eenige drupkens: gij
drinkt altijd van de bron, waaruit komt datgene
waarop hij zint."
10 Aldus Beatrice. En die blijde zielen maakten zich
tot ronden boven vaste polen, krachtig vlammen-
de naar de wijze van kometen.
13 En gelijk de raderen in het samenstel van uur-
werken aldus rondwentelen dat het eerste (bin-
nenste) voor dengene die er op tuurt schijnt stil
te staan; en het buitenste schijnt te vliegen;
16 aldus deden deze ronden, verscheidenlijk dan-
sende, mij door hun vlug of langzaam zijn,
oordeelen van hunnen rijkdom (aan gelukzalig-
heid).
19 Van die ronde, welke ik opmerkte als te zijn van
de grootste schoonheid, zag ik uitgaan een vuur
(Petrus) zóó gelukzalig, dat het daar geen ander
achterliet van grootere klaarheid.
22 En driemalen rondom Beatrice draaide het, met
eenen zóó goddelijken zang, dat mijne fantasie
hem mij niet herzegt:
25 daarom springt de pen hem over, en ik schrijf
hem niet; daar ons verbeelden, laat staan ons
spreken daartoe niet in staat is, evenmin als te
bonte verwe tot uitbeelding der plooien van zóó
grootsch gewaad.
28 „O heilige zuster mijn, die aldus tot mij bidt
(zeide Petrus) in god-gewijd gebed, door uwe
brandende liefde maakt ge mij van deze ronde los."
31 Voorts tot stille-stand gekomen, richtte het ge-
benedijde vuur de stem tot mijne Vrouwe, die
aldus gesproken had, als ik heb gezegd.
34 En zij: O eeuwig licht van den grooten man,
wien onze Heer achterliet de sleutelen, welke Hij

omlaag bracht, tot deze wonderbaarlijke vreugde (het Paradijs),

37 tenteer dezen op de lichte en de wichtige punten, naar u gevalt, omtrent het geloof, door het welk gij over de zee wandeldet.

40 Of hij goed *liefheeft* en goed *hoopt* en goed *gelooft*, dat is u niet verholen, omdat gij den blik hebt dáár, waar alle ding afgeschilderd wordt gezien.

43 Maar aangezien dit rijk zich burgers heeft verworven door het waarachtig geloof, is het goed dat hem gelegenheid gegeven worde om van dat geloof te spreken tot verheerlijking ervan."

46 Gelijk de baccalaurius (student) zich wapent en niet spreekt voor dat de meester hem de vraag stelt; om haar vol te houden, niet om die te beslechten;

49 aldus wapende ik mij, terwijl gene sprak, met elke reden, om bereid te zijn voor zulk eenen vrager en zulk eene belijdenis.

52 „Zeg, goed Christen, doe u zelven kond: *Wat is geloof?*" Waarop ik het voorhoofd ophief tot dat licht, waaruit gene zijne stem liet uitgaan.

55 Voorts wendde ik mij tot Beatrice; en zij gaf mij een teeken van aanmoediging opdat ik buiten mij zoude uitgieten het water van mijne innerlijke bron.

58 „De genade, die mij gunt dat ik mij belijde," begon ik: „van wege den eersten overste (onder Christus), make dat mijne gedachten tot uitdrukking komen."

61 En ik vervolgde: „Gelijk de waarachtige stift van uwen dierbaren broeder (Paulus) erover schreef, die te zamen met u Rome in het goede spoor bracht,

64 geloof is de vaste grond van gehoopte dingen en

het bewijs van die, welke niet zichtbaar zijn; en dat schijnt mij toen te zijn zijn eigenlijk wezen."
67 Toen hoorde ik: „Gij hebt het rechte gevoelen, zoo gij wel verstaat waarom gij het geloof brengt onder de vaste gronden en waarom onder de bewijzen."
70 En ik daarna: „Die diepe dingen, die hier mij hun aanschijn gunnen, zijn voor de oogen van daar omlaag zóó zeer verholen,
73 dat hun bestaan aldaar alléén in het gelooven kan zijn, op het welk de hooge hoop is gegrondvest; en daarom krijgt het den naam van vasten grond.
76 En uit dat geloof moeten wij de sluitredenen maken, zonder anderen blik erop te hebben en zoo komt 't dat het geloof de kracht van bewijs heeft."
79 Toen hoorde ik: „Zoo al wat men daar beneden aan leering verwerft, aldus ware verstaan, zoude de scherpzinnigheid van den sofist er geen plaats voor zich open vinden."
82 Aldus kwam een stem uit die brandende liefde; voorts voegde hij er aan toe: „Voldoende is alsnu van deze munt het allooi en het gewicht onderzocht;
85 maar zeg mij of gij het hebt in de beurs." En ik: „Ja, ik heb het zóó herkenbaar en zóó gaaf dat niets in zijn stempel mij eenigen twijfel overlaat."
88 Daarna kwamen uit dat diepe licht, dat daar glansde deze woorden: „Deze kostelijke vreugde, op welke elke vreugde gegrondvest is
91 vanwaar kwam die u?" En ik: „De milde regen van den Heiligen Geest, die uitgestort is over de oude en de nieuwe schrifturen,
94 is eene sluit-rede, die mij tot dat geloof heeft doen

besluiten met zulke eene scherpte dat daartegenover elke bewijsvoering mij afgestompt schijnt."

97 Voorts hoorde ik: „De Oude en de Nieuwe Voorstelling die u aldus doet besluiten, waarom houdt gij haar voor goddelijke sprake?"

100 En ik: „Het bewijs, dat mij de waarheid ontsluit, zijn de werken die gevolgd zijn, voor welke de natuur noch het ijzer heette, noch het aanbeeld sloeg."

103 Geantwoord werd mij: „Zeg, wie verzekert u dat die werken wàren? dat zelfde, dat wil bewezen worden, niet een ander bezweert het u."

106 „Zoo de wereld zich bekeerde tot het Christendom," zeide ik: „zonder wonderen, dan is dit éène een zoodanig (wonder), dat de andere niet het honderdste part daarvan zijn:

109 daar gij, arm en vastend, ingingt tot het veld om te zaaien de goede plant, die weleer wingerd was, maar nu doornstruik is geworden."

112 Toen dit geëindigd was, deed het hoog-heilig hof door de hemelkringen galmen een: „Wij prijzen God" in de zangwijze, welke daar omhoog gezongen wordt.

115 En die baroen, die aldus van tak tot tak mij examineerende had opgetogen dat wij reeds tot de hoogste looveren naderden,

118 herbegon: „De Genade, die welgevallen vond in uwen geest, deed uwen mond zich openen hiertoe, gelijk hij zich openen moest;

121 zóó dat ik goedkeure dat wat zich naar buiten werkte: maar nu voegt het uit te drukken dat wat gij gelooft, en vanwaar zich dat aan uw geloof heeft aangeboden."

124 „O heilige vader, o geest, die nu ziet dat wat gij weleer zoozéér geloofd hebt, dat gij loopende

naar het graf van Christus jongere voeten (die van Johannes) hebt overwonnen,"

127 begon ik: „Gij wilt dat ik hier openbare den vorm (het wezen) van mijn bereidvaardig gelooven; en ook naar de oorzaak ervan hebt gij gevraagd.

130 En ik antwoord: „Ik geloof in eenen eenigen en eeuwigen God, die zelf niet bewogen, den ganschen hemel beweegt, door liefde (van God zelven uitgaande) en door begeerte (van den bewogen wordenden Hemel uitgaande).

133 En tot dusdanig gelooven heb ik toch geene bewijzen noch natuurkundige, noch bovennatuurkundige; maar dat geloof geeft mij ook de waarheid, welke van hier nederregende

136 door Mozes, door de Profeten en door de Psalmen, door het Evangelie, en door u lieden, gij die geschreven hebt, nadat de heilige Geest u had vervuld.

139 En ik geloof in drie eeuwige Persoonlijkheden; en ik geloof dezen te zijn ééne essentie, derwijs één en drievuldig dat zij duldt de toevoeging van „zijn" en „is."

142 Met deze diepe goddelijke samenvoeging, welke ik zoo even noemde, stempelt de evangelische leer mij meermalen den geest.

145 Dit is het begin, dit is de vonk die naar buiten uitslaat in levende vlam, en, als ster in den hemel in mij fonkelt."

148 Gelijk de heer, die hoort dat wat hem bevalt, en daarom den dienaar omarmt, dankende voor de tijdingen, zoodra gene zwijgt;

151 aldus, zingende mij zegenende, omkringde mij driemalen, mèt dat ik zweeg, dat apostolisch licht, op wiens bevel ik had gesproken; zóó behaagde ik hem door mijn spreken.

VIJF EN TWINTIGSTE ZANG

In den Hemel der Vaste Sterren

Uit dezelfde schare, waarin Petrus zich bevond, maakt zich de Apostel Jacobus los, en komt den Dichter examineeren aangaande de theologische Deugd, de Hoop. Drie vragen doet hij hem; op eene daarvan antwoordt voor hem Beatrice, op de andere twee doet hij het zelf. Vervolgens komt Johannes, de Apostel der Barmhartigheid, gansch bliksemend van licht, en in den zang sluit hij zich aan bij zijne twee andere metgezellen. Voorts keert hij zich tot Dante, die den blik nieuwsgierig op hem vestigt, en hij openbaart zich daar alleen in den geest te zijn, en dat hij als alle anderen het lichaam op Aarde heeft gelaten. Het licht van Jacobus heeft dermate den Dichter overweldigd dat hij Beatrice, die hem ter zijde is, niet ziet.

1 Zoo het ooit gebeure dat het heilig Dicht, aan het welk èn hemel èn aarde de hand hebben ge-

legd, zóódat het gedurende meerdere jaren mij mager heeft gemaakt,

4 overwint de wreedheid die mij sloot buiten de schoone kooi, waar ik heb geslapen als lam, vijand der belagende wolven,

7 met andere stemme alsdan, met andere vacht zal ik wederkeeren als dichter, en boven de vont van mijnen doop den lauwerhoed aannemen,

10 omdat ik aldaar inging tot dat geloof, hetwelk de zielen bekend maakt met God; en voorts Petrus om dat Geloof mij aldus het voorhoofd omkringde.

13 Toen bewoog zich een licht te ons-waart uit de schare, waarvan uitgegaan was degene, dien Christus als eersteling van zijne stadhouderen op aarde liet.

16 En mijne Vrouwe vol van blijdschap, zeide tot mij: „Schouw, schouw, zie den Baroen, (Jacobus) om wien daar omlaag Galicia wordt bezocht."

19 Zóóals, wanneer de doffer naast zijne gade nederstrijkt, de één der andere openbaart, draaiende en mompelende, de genegenheid;

22 aldus zag ik den eenen grooten roemrijken vorst door den anderen ontvangen worden, lovende de spijze, met welke men daarboven wordt gespijzigd.

25 Nadat de begroeting was voltooid, vestigde elk zich zwijgende tegenover mij in zulk eenen vurigen gloed dat het mijn aangezicht verwon.

28 Lachende zeide toen Beatrice: „Roemruchte ziel, Jacobus, door wien de mildheid van ons koningshof werd beschreven;

31 doe in dezen hoogen hemel de H o o p weerklinken; gij kent haar, die evenzoo vele malen haar

afbeeldt, als Jezus aan die (Petrus, Johannes en
Jac.) meer helderheid van inzicht (in die drie
hoofd-deugden) gaf."
34 Hef het hoofd op en doe u-zelven onvertsaagd
zijn; daar het voegt dat al wat omhoog uit de
sterfelijke wereld komt, in het licht van onze
stralen rijpe."
37 Deze vertroosting kwam mij uit het tweede vuur;
waarop ik de oogen ophief tot die „bergen" die
me ze te voren door het te groote gewicht hadden
doen nederslaan.
40 „Nademaal Hij uit genade wil dat gij vóór den
dood voor het aangezicht treedt van onzen Im-
perator in de geheimste zaal waar Hij is met
zijne graven,
43 zóódat gij, gezien hebbende de waarachtigheid
van dit Hof, de Hoop, die daar omlaag de lieden
te goeder ure op zich doet verlieven, in u en in
anderen versterkt;
46 zeg wat zij is en hoe uwe ziel met hare bloemen
zich omrankt; en zeg van waar zij u kwam." Zoo
vervolgde alsnog het tweede licht.
49 En die Vrome, die den vederen van mijne vler-
ken tot zoo hooge vlucht den weg wees, kwam
aldus mij vóór met het antwoord:
52 „De strijdende Kerk heeft geenen zoon met
meerdere Hoop, gelijk te lezen staat in de Zon,
die onze gansche heir-schare verlicht;
55 daarom is hem toegestaan dat hij van Egypte
komt tot Jerusalem, voordat zijn krijgsdienst is
uitgediend.
58 De andere twee punten, die gevraagd zijn, niet
om te weten, maar opdat hij aan de menschen
mededeele hoe zeer deze deugd u welgevallig is,
61 laat ik aan hem over; daar ze hem niet zwaar

zullen vallen, noch oorzaak zullen zijn dat hij er zich op beroeme; en hij antwoorde erop, en de genade Gods helpe hem daartoe."

64 Gelijk leerling, die den leeraar ter wille is, bereidvaardig en met goeden wil, in datgene waarin hij bedreven is, opdat zijne vorderingen zich openbaren;

67 „Hoop," zeide ik: „is een zekerlijk verwachten der komende glorie, hetwelk wordt voortgebracht door goddelijke genade en voorafgaande verdienste.

70 Van vele sterren komt mij dat licht; maar diegene deed haar het eerst neerdruppelen in mijn hart, die was hoogste zanger (David) van den hoogsten Leider.

73 „Dat degenen," zoo zegt hij in den hoogen lofzang (Ps. IX. 11:) „in U hopen, die Uwen naam kennen" en wie kent hem niet, die mijn geloof heeft?

76 Gij deedt het met zijn druppeling in mij nederdroppelen door de woorden van uwen Brief; zóó dat ik er vol van ben, en in anderen uwen regen doe overregenen."

79 Terwijl ik sprak, trilde in den levenden boezem van dien brand, een plotselinge en geweldige schittering op de wijze van den bliksem;

82 voorts sprak hij: „De liefde, van welke ik nog brand jegens die deugd, die mij volgde tot aan den overwinnings-palm en het uittreden uit het strijdperk,

85 wil dat ik haar weder doe uitstralen tot u, zóódat gij u aan haar verkwikt; en het is mij welgevallig dat gij uitspreekt dat wat de Hoop u belooft."

88 En ik: „De nieuwe en de oude schrifturen zetten

het doel, dat wij moeten beoogen nl. de zaligheid en dit doel zelf (hier bereikt) vertoont het mij. Van de zielen, welke God aan zich bevriend heeft gemaakt,

91 zegt Jesaia dat elke in haar eigen vaderland, bekleed zal zijn met het dubbele kleed; en haar vaderland is dit zalig leven.

94 En uw broeder (Johannes in de openbaring) doet onze deze openbaring nog vrij wat meer in bijzonderheden kennen, daar waar hij handelt van de witte gewaden."

97 En eerst na het einde van deze woorden werd „Dat zij hopen in u" van boven ons gehoord: waarop antwoordden alle de reien.

100 Voorts te midden van die reien verhelderde zich een licht zóó helder dat, zóó de kreeft zulk eenen kristal hadde, de winter een maand hadde van éénen enkelen dag.

103 En gelijk opstaat en komt en binnengaat in den dans eene blijde maagd, alleen om eere te brengen aan de bruid, niet om eenige zondige neiging:

106 zóó zag ik den verhelderden glans komen tot de twee, die draaiden in een rondedans zóó snel als overeenkwam met hunne brandende liefde.

109 Hij begaf zich daar in hunnen dans en in hunnen zang en mijne Vrouwe hield op hen den blik, niet anders dan als een zwijgende en onbewegelijke Bruid.

112 „Dit is degene, die lag op de borst van onzen Pelikaan; en dit is degene die van af het kruis tot den grooten plicht werd verkoren."

115 De Vrouwe mijn aldus; en toch even onbewogen, bleef na deze woorden als te voren, haar blik op hem gericht.

118 Gelijk degene is, die oogt en beredeneert dat hij

de Zon reeds een weinig ziet verduisteren, zoodat hij door het zien tot niet ziende wordt;

121 zóó werd ik bij het zien van dat laatste vuur, totdat gezegd werd (door Johannes): „Waarom laat gij u verblinden om een ding te zien, dat hier niet te vinden is?

124 Op aarde is mijn lichaam aarde: en het zal daar zijn met de andere lichamen zoolang totdat ons aantal zal zijn overeenkomstig het van eeuwigheid vast gestelde aantal (op den laatsten Oordeelsdag).

127 Met de twee gewaden zijn in het gelukzalig klooster alleen de twee lichten, die opstegen (Christus en Maria); en dit bericht zult gij brengen in uwe wereld."

130 Op dit zeggen kwam de vlammende ronde-dans tot rust en met hem de zoete mengeling, die ontstond in den schal van dien drievuldigen zang (van Petrus, Jacobus en Johannes);

133 gelijk om te verpoozen van moeienis of gevaar, de riemen, te voren in het water geslagen, alle te gelijk stil houden op het geluid van het bootmans fluitje.

136 Ai mij! hoe zeer werd ik, wanneer ik mij wendde om Beatrice te zien, in mijnen geest ontroerd, door haar niet te kunnen zien hoe wel ik was

139 nabij haar en in de gelukzalige wereld.

ZES EN TWINTIGSTE ZANG

In den Hemel der Vaste Sterren

De Apostel Johannes examineert Dante aangaande de derde theologische Deugd, de Barmhartigheid. In zijn antwoord doorloopt de Dichter verscheiden beweeg-redenen van God's Liefde, van welke sommige in het Begrip, andere in het Gevoel zijn. Het hemelsche hof betuigt zijnen bijval met een „driewerf Heilig." Dante's verduisterd gezicht wordt wederom ziende, en een vierde lichtglans vertoont zich aan hem, in welken de ziel van Adam is, die op zijn gebed tot hem spreekt en aan zijn innerlijkste begeerten voldoet.

1 Terwijl ik in twijfeling was door mijn gedoofd gezicht, ging er van de bliksemende vlam die het bluschte, eene stem uit die mij oplettend maakte,
4 zeggende: „Totdat gij het gezicht weder hebt gewonnen, dat gij in mij gansch hebt verbruikt, is het goed dat gij, redeneerende, het vervangt.
7 Begin dus; en zeg op welk doel uwe ziel is gericht; en wees voor u zelven verzekerd dat uw gezicht is verbijsterd en niet gedood;

10 omdat de Vrouwe, die u door deze goddelijke streek geleidt, in haren blik de kracht heeft, welke Ananias had in de hand.

13 Ik zeide: „Naar haar gevallen kome vroeg of laat genezing tot de oogen, die de poorten waren, wanneer zij binnentrad met het vuur, waarvan ik altijd brand.

16 Het Goede (God) die, dit Hof tevreden maakte, is Alfa en Omega van alle schrifuur, welke mijne liefde in mij leest van lichteren en wichtigeren zin."

19 Die zelfde stemme, welke mij de vrees had weggenomen over de plotselinge verblinding, bracht mij nog weder tot verlangen om te spreken;

22 en zeide: „Voorwaar door nog nauwere zeef voegt het dat gij uwe gedachten zeeft; te zeggen voegt u wie op zulk een doelwit uwen boog heeft gericht."

25 En ik: „Door filosofische beweegredenen, en door gezag, dat van hier nederdaalt, gevalt het dat zoodanige liefde in mij is ingeprent:

28 daar het goede, voor zoover het goed is, gelijk het verstaan wordt, aldus liefde ontsteekt, en zooveel te meer, als (de mensch) zelf meer goedheid in zich bevat.

31 Dus tot dat Wezen, dat zoo grooten voorsprong heeft, (zoozeer alles overtreft) dat alle goed, dat zich buiten Hem bevindt, niet anders is dan een straal van Zijn licht,

34 meer dan tot ieder ander Wezen voegt het dat lievende zich beweegt de geest van een ieder, die de waarheid inziet, op welke dat bewijs vast is gegrond.

37 Den weg tot zóódanige waarheid baant voor mijn begrip degene, die ontvouwt de eerste liefde van alle de eeuwige substantiën.

40 Dien weg baant me de stem des waarachtigen Zegsmans, die tot Mozes zegt, sprekende van zich zelven: „Ik zal u doen zien alle goedigheid."

43 Dien weg baant ook gij mij (in de openbaring), beginnende de hooge verkondiging, welke daaromlaag uitroept het geheim van hier, boven elke andere openbaring."

46 En ik hoorde: „Dus volgens redeneeringen van het menschelijk verstand, en op gezag, dat daarmede overéénstemt, behoud de voornaamste uwer liefden aan God voor.

49 Maar zeg alsnog of gij andere koorden u te Hemwaart voelt trekken, zoodat gij (dat zeggende) doet hooren met hoevele tanden die liefde u bijt."

52 De heilige bedoeling van den Adelaar van Christus was mij niet verholen; want ik ontwaarde waarheen hij mijn belijdenis wilde leiden.

55 Daarom herbegon ik: „Alle deze beten, die het hart kunnen keeren tot God, hebben samengespannen om mij te nopen tot liefde,

58 daar het bestaan der wereld en mijn eigen bestaan, de dood, dien Hij heeft doorstaan opdat ik leve, en dàt wat iedere geloovige hoopt gelijk ik,

61 te zamen met de voorzeide levende kennis, mij getrokken hebben uit de zee der verdoolde liefde, en mij veilig hebben neêrgezet op den oever der rechtgeaarde liefde.

64 De looveren, met welke zich beloovert de gansche hof des eeuwigen Hofkers, bemin ik in dezelfde mate, in welke hun door Hem het Goede is geboden."

67 Mèt dat ik zweeg, galmde een zoetelijkste zang door den Hemel; en mijne Vrouwe zeide met de anderen: „Heilig, heilig, heilig."

70 En gelijk bij schel licht iemand ontwaakt door

den geest des gezichts, die wederkeert, tot den lichtglans, welke binnen komt door sluier en sluier,

73 en de ontwaakte gruwt van dat wat hij ziet (zóó-onbenullig is zijne plotselinge wake) zoolang de oordeelskracht hem nog niet te hulpe schiet;

76 aldus uit mijne oogen verdreef Beatrice alle onreinheid met den straal der hare, die lichtte meer dan duizend mijlen ver;

79 waardoor ik voorts beter dan te voren, ziende werd; en als verstomd vroeg ik aangaande een vierde licht, dat ik zag zijnde met ons.

82 En mijne Vrouwe: „Binnen in die stralen staart met begeerenden blik op Haren Maker de eerste Ziel, welke de Eerste Deugd ooit heeft geschapen."

85 Gelijk het loover, dat den top neigt bij het overgaan des winds, en voorts oprijst door eigen kracht, die het opheft;

88 Zóó deed ik in dien tijd, in welken zij sprekende was, verstomd; en voorts herstelde mij tot gerustheid eene begeerte tot spreken, waarvan ik brandde.

91 En ik begon: „O appel, o eenige, welke rijp werd voortgebracht, o aarts-vader, voor wien elke echtgenoote èn dochter èn schoondochter is;

94 met alle toewijding, waarmede ik maar kan, smeek ik tot u dat gij mij spreket; gij ziet mijn verlangen, en om u te vroeger te hooren, spreek ik dat niet uit."

97 Menigmalen popelt en spartelt een dier dat met vachten omhangen is, zoodanig dat het gevalt dat zijne aandoening zich openbaart door het medegaan, dat de omhulling op hem doet;

100 en gelijkelijk deed die allereerste menschelijke ziel

mij door de omhulling henenschijnen, hoezeer zij vergenoegd was om mij ten gevalle te zijn.

103 Voorts sprak hij: „Zonder dat het mij is geopenbaard, onderscheide ik uw verlangen beter dan welk ding ook dat u het meest gewis is;

106 omdat ik het zie in den waarachtigen spiegel, welke van zich zelf het spiegelbeeld maakt van alle dingen, maar niets maakt tot spiegelbeeld van Hemzelven.

109 Gij wilt weten hoe lang het is geleden dat God mij plaatste in den verheven hof, waar deze (B.) u vaardig maakte tot zoo lange ladder;

112 en hoelang duurde het geneugt (van het Paradijs) voor mijne oogen, en welke de eigenlijke reden was van de groote verontwaardiging (Gods) over mij, en welke de sprake, die ik bezigde en welke ik maakte.

115 O, zoon mijn, niet het proeven van den boom was op zich zelf de reden van zoo groote ballingschap, maar alleenlijk het overtreden van het perk (of verbod).

118 Daar, vanwaar uwe Vrouwe Virgilius deed opgaan, ben ik gedurende 4302 omwentelingen van de Zon van deze vergadering verstoken geweest.

121 En ik zag haar (de Zon) keeren tot alle de lichten van hare heirbaan negen-honderd en dertig malen, terwijl ik op aarde was.

124 De taal, welke ik sprak, was gansch vergaan (eig. gebluscht) vóór dat het volk van Nimrod zich had gezet aan het onvoltooibare werk (den toren van Babel);

127 daar nooit iets, dat is uitwerksel van redeneering (alleen en niet van 's menschen aard), door het menschelijk gevallen, hetwelk zich hernieuwt

volgende de wisselingen der jaargetijden, duurzaam is geweest.

130 Een werk der Natuur is het dat de mensch spreekt; maar zus of zoo, daarin laat de natuur u uwen gang gaan, al naar het u gevalt.

133 Voor ik nederdaalde tot de helsche dienstbaarheid werd I geheeten dat hoogste Goed, vanwaar de blijdschap komt die mij ombundelt;

136 Eli heette Het voorts; en dat is voegelijk; daar het spraak-gebruik der stervelingen is als het loover aan de takken der boomen; het oude gaat en het nieuwe komt.

139 Op den Berg, die het meest zich boven de wateren verheft, was ik met het leven rein en (daarna) onteerd van de eerste ure tot die ure welke is volgende

142 op de zesde ure, wanneer de Zon van hemelkwartier verwisselt.

ZEVEN EN TWINTIGSTE ZANG

De Hemel der Vaste Sterren

Petrus, gansch ontvlamd in verontwaardiging, spreekt op schrikwekkende wijze tegen de herderen der Kerk; en alle de hemelingen verschieten bij zijn spreken van gelaatskleur. De Dichter gaat voort met de Tweelingen mede te draaien, uit welk hemelteeken hij wederom de Aarde beschouwt.
Vandaar rijst hij op tot den kristallijnen hemel, het Primum Mobile, waar geen menschelijke onderscheiding is van tijd of plaats; en bij het aanschouwen der eeuwige schoonheden bejammert hij de slechte begeerigheid der menschen, van welke hij de schuld doet nederkomen op de slechte redeneeringen.

1 „Den Vader, den Zoon, den Heiligen Geest" begon „Glorie" het gansche Paradijs, zoodat de zoete zang mij dronken maakte.
4 Dat wat ik zag, scheen mij een lach des heelals, waardoor mijn dronkenschap binnenkwam door het hooren en door het gezicht.
7 O vreugde, o onuitsprekelijke vroolijkheid, o leven

gansch van liefde en van vrede! o zorgelooze, begeerteloose rijkdom!

10 Voor mijne oogen stonden de vier fakkelen brandende en diegene, welke het eerste kwam (Petrus) begon zich levendiger te maken;

13 en in zijn voorkomen werd hij aldus als Jupiter zoude worden, als hij en Mars vogelen waren en de vederen hadden verwisseld.

16 De Vóórzienigheid, welke hier de beurten en plichten verdeelt, had in het gelukzalig koor van alle kanten stilzwijgen opgelegd;

19 wanneer ik hoorde: „Zoo ik van kleur verschiete, en verwonder u niet; daar, terwijl ik spreek, gij alle dezen van kleur zult zien verschieten.

22 Degene (Paus Bonifacius VIII) die zich onrechtvaardig mijne plaats aanmatigt, mijne plaats, mijne plaats, welke ledig is in tegenwoordigheid van Gods Zoon,

25 heeft van mijne grafstede een riool gemaakt van bloed en stank, waarin de Omgekeerde (Lucifer) die van omhoog viel, daar omlaag genoegen schept."

28 Met de verwe, welke, recht tegenover de Zon, te avond en te morgen de wolk kleurt, zag ik alstoen gansch den Hemel bevlekt.

31 En gelijk een eerbare vrouw, die onbezorgd over zich zelve blijft, en om eens anders feil, alleen al door het hooren, vreesachtig wordt,

34 aldus verschoot Beatrice van voorkomen; en zoodanige verduistering geloof ik dat in den Hemel was wanneer de hoogste Mogendheid in lijden was.

37 Voorts gingen zijne woorden voort met eene stem dermate veranderd, dat zijn voorkomen niet meer veranderd was:

40 „Niet werd de Bruid van Christus gesteund door mijn bloed, door dat van Linus, van Cletus (allen, Romeinsche bisschoppen en martelaren) om afgericht te zijn op geldbejag;

43 maar om dat blijde leven na te jagen, vergoten na veel geween Sixtus en Pius en Calixtus en Urbanus hun bloed (ook paus-martelaren).

46 Niet was het onze bedoeling dat het éene deel van het Kristen-volk (de Guelfen) zoude zitten aan de rechterhand van onze opvolgers en het ander deel (de Ghibellijnen) aan de andere, (dus door hen vervolgd en als vijanden beschouwd)

49 noch dat de sleutelen, die mij waren toevertrouwd, zouden worden tot oorlogsleuze op de banier, die tegen de gedoopten (de Ghibellijnen) zoude strijden,

52 noch dat ik zoude worden tot een waarmerk voor verkochte en leugenachtige privilegiën, waarom ik dikmaals bloze en vuurrood word.

55 Men ziet van hier omhoog in herders-kleederen roofzuchige wolven op alle de weiden: o verdediging van God, waarom toch ligt gij terneêr!

58 Tot het drinken van ons bloed maken de Caorsini en de Guaschi (familie-namen van slechte Pausen) zich op; o goed begin, tot welk vurig eind gebeurt het u te vallen.

61 Maar de hooge Voorzienigheid, die met Scipio voor Rome de glorie der wereldheerschappij verdadigde, zal spoedig te hulpe schieten, naar ik word ingelicht.

64 En gij, zoon, die door het sterfelijk gewicht nog weder omlaag zult keeren, open den mond en verheel niet, dat wat ik niet verheel!"

67 Zóóals onze dampkring bevrozene dampen in vlokken doet nedervallen, wanneer de hoorn des

Steenboks met de Zon samentreft (in mid-winter)
70 aldus zag ik omhoog den ether zich tooien en vlokken van triomfeerende dampen naarboven warrelen, die met ons aldaar verblijf hadden gehouden.
73 Mijn blik volgde hunne verschijning: en volgen deed hij hen totdat de ruimte, die mij van hen scheidde, door het tè veel, aan den blik het verder gaan benam.
76 Waarom de Vrouwe, die zag dat ik mijn aandacht op hen liet varen, tot mij zeide: „Richt den blik naar om-laag en zie hoeveel gij zijt gedraaid."
79 Sinds de stonde, waarop ik het eerst had geschouwd, zag ik mij voortbewogen langs den ganschen boog, welken het eerste clima vormt van zijn midden tot zijn grens
82 zóódat ik zag ginds van Cadix het dwaze vaarwater van Ulisses (de straat van Gibraltar) en aan de andere zijde dicht bij de kust op welke Europa zoo zoete last werd (nl. van Jupiter, die, als stier, haar van het Phenicisch strand ontvoerde).
85 En nog meer zoude mij van de gelegenheid van dat erfjen zich hebben vertoond; maar de Zon zette haren toch voort onder mijne voeten, één teeken en meer voor mij uit.
88 Mijn verliefde geest, die altijd leefde in liefdesvereering voor mijne Vrouw, brandde meer dan ooit om de oogen weder tot haar te richten.
91 En indien de natuur in menschelijke lichamen of de kunst in hare schilderingen ooit voeder hadde gemaakt dat de oogen kon lokken om den geest te vangen;
94 dan zoude dat alles, tezamen vereenigd, niets

schijnen, vergeleken bij het goddelijk behagen, dat mij lichtte, wanneer ik mij keerde tot haar lachend aangezicht,

97 en die deugd, welke die blik mij ingaf, rukte mij los van het schoone nest van Leda, (de Moeder der Tweelingen, dus dat hemelteeken zelf), en dreef mij tot in den snelsten hemel.

100 Zijne meest levende en hooge onderdeelen zijn zoo eenvormig dat ik niet kan na-vertellen, welk deel Beatrice voor mijne plaats uitkoor.

103 Maar zij, die mijn verlangen zag, begon, zóó blijde lachende, dat God scheen zich in haar aangezicht te verheugen.

106 „De aard der beweging, welke het midpunt (de Aarde) stil houdt en al het andere rondom beweegt, begint hier als van haar eindpaal.

109 En deze hemel heeft geen ander beginpunt (van zijn beweging) dan den goddelijken Geest, in welken de liefde ontstoken wordt, die haar voortwentelt, en de deugd, welke hij als regen doet nederdalen.

112 Het licht en de liefde van éénen cirkel (het Empyreum) omvat hem, zooals hij de andere (hemelen); en deze omgording (de kristal-hemel) wordt alleen gericht door Dengene, die hem omgordt (het Emp. of God).

115 Zijn beweging is niet door iets anders onderscheiden; maar de andere worden gemeten door dezen, zooals tien door een half en een vijfde.

118 En hoe de tijd in zulk eenen bloem-pot zijne wortelen heeft en in de andere (hemelen) zijne bladeren, dat kan alsnu u openbaar zijn.

121 O begeerigheid, die de stervelingen aldus onder u onderdompelt, dat niemand het vermogen heeft de oogen boven uwe golven te houden;

124 in goeden bloei staat de wil bij de menschen; maar de aanhoudende regen verandert de echte pruimen in ontaarde.

127 En trouw en onschuld worden alleen in kleine kinderen gevonden; en dan nog gaan beiden op de vlucht vóór dat de wangen met den baard zijn begroeid.

130 Deze vast, zoolang hij nog stamert, die voorts verslindt, wanneer hij los in den mond is geworden, elke spijze op elken dag van de maand;

133 en gene, zoolang hij nog stamert, heeft zijne moeder lief en luistert naar haar, die, wanneer hij volkomen kan spreken, voorts verlangt haar begraven te zien.

136 Aldus wordt van de schoone dochter (het licht) van degene, die den ochtend brengt en nacht achter zich laat, de huid, welke bij den eersten aanblik blank was, zwart (evengroot is de overgang van dag tot nacht).

139 Gij, opdat dit u niet verwondere, weet dat er op aarde geen is die regeert (als Keizer); zoo komt het dat het menschelijk gezin verdoolt.

142 Maar voordat Januari gansch buiten den winter kome vallen, door het verwaarlozen daar beneden van het honderdste deel van een jaar, zullen aldus deze boven-aardsche cirkelen brullen,

145 dat de fortuin, die zóó lang wordt verwacht, de achter-stevens zal keeren waar de voorstevens zijn, zoodat de vloot den goeden weg op zal varen;

148 en echt ooft zal komen na den bloei.

ACHT EN TWINTIGSTE ZANG

In den Kristallijnen Hemel

De Dichter ziet een aller-lichtendst punt, en er rondom negen cirkels, van welken die er het dichtst bij zijn, het meest licht en snel zijn. Dat punt is het goddelijke Wezen; die cirkels zijn de rangen van engelen. Beatrice verklaart hem hoe het samen-stel der hemelen overéénstemt met die cirkels, hoewel in dezen de beweging en het licht toenemen naar mate zij het mid-punt naderen, maar in genen, naar mate zij er zich van verwijderen.

1 Nadat zij, die mijnen geest binnen-leidt in het Paradijs, tegen het tegenwoordig leven der rampzalige stervelingen, de waarheid had geopenbaard, aldus uitvarende;

4 gelijk in eenen spiegel de vlam ziet van een kandelaar, iemand, die er van achter door wordt verlicht, vóór hij die vlam zelf heeft in 't gezicht of in de gedachte,

7 en zich omkeert, om te zien of het glas hem de

waarheid zegt, en ziet dat het daarmede overéénstemt als de zang met zijn maat;

10 aldus heugt het mijne heugenis dat ik deed, schouwende in de schoone oogen, waarvan Liefde de koord maakte om mij te binden.

13 En toen ik mij omkeerde en mijne oogen getroffen werden door dat wat zich vertoont in deze omwenteling, (hemel-cirkel) wanneer men goed oogt in hare ronding,

16 zag ik een punt, dat zóó schel licht uitstraalde, dat het gezicht, dat daardoor met vuur wordt vervuld, zich wel moest sluiten door die felle kracht.

19 En die starre die van hier uit (van de aarde) gezien allerkleinst schijnt, die zoude een Maan schijnen, ware zij dicht bij Hem geplaatst, zooals ster naast ster komt te staan. [Al wat door geloof en inzicht in de hemel-orde God nadert wordt groot].

22 Wellicht van zóó nabij als een krans het licht van de Maan schijnt te omkringen, dat dien krans kleurt, wanneer de damp die hem draagt het dichtst is;

25 zóó dichte bij rondom dat punt draaide een cirkel van vuur zóó snel, dat hij overtroffen hadde die beweging, die het snelst de wereld omkringt (nl. den kristal-hemel)

28 En deze was van eenen anderen omgord, en deze door eenen derden, en de derde voorts door een vierden, door den vijfden de vierde, en door den zesden de vijfde.

31 Daarover heen volgde de zevende, zoo uitgebreid reeds in de wijdte, dat Juno's bode (Iris, de regenboog) in haar geheel te eng zoude zijn om hem te omvatten.

34 Aldus de achtste en de negende; en elk bewoog

zich steeds trager, naar mate hij in nummering verder van één was verwijderd.

37 En die cirkel had de zuiverste vlam, die het minst verwijderd was van het loutere vuur; ik geloof dáárom omdat die het meest één is met Diens waarachtigheid.

40 De Vrouwe mijn, die mij zag in zorge en in twijfeling, zeide: „Aan dat Punt hangt de Hemel en de gansche Natuur.

43 Zie naar dien cirkel, die het nauwst aan hem verbonden is en weet dat zijn beweging zóó snel is door de brandende liefde, waardoor hij is gestoken."

46 En ik tot haar: „Zoo de wereld ware geschikt naar die orde, welke ik zie in deze raderen, dan zoude ik verzadigd zijn doordat wat mij is medegedeeld:

49 maar in de (met de zinnen) waarneembare wereld kan men de omwentelingen zoo veel sneller zien, als zij verder verwijderd zijn van het midpunt (de Aarde)

52 waarom, indien mijne begeerte hare vervulling moet krijgen in dezen wonderen tempel der engelen, die alleen liefde en licht (het empyreum) tot begrenzing heeft,

55 voegt het mij te hooren hoe het voorbeeld en het na-beeld niet éene wijze houden; daar ik op mij zelven te vergeefs daar op ture."

58 „Indien uwe vingeren niet voldoende bekwaam zijn tot het ontwarren van zulk een knoop, dan is het geen wonder; zoo vast is die, omdat men er zich niet aan heeft gewaagd."

61 Aldus de Vrouwe mijn; voorts zeide zij: „Grijp aan dat wat ik u zeggen zal, indien gij u wilt verzadigen; en wet uw vernuft daarop.

64 De lichamelijke (stoffelijke) cirkels zijn wijd en nauw, al naar gelang van het meer of min van de deugd, welke zich verspreidt door alle de deelen (komende van de engelen en oorspronkelijk van God).

67 Grootere goedheid (Gods invloed) wil grootere gezondheid maken; grootere gezondheid wordt bevat door grooter lichaam, indien dat al zijne deelen gelijkelijk (met gezondheid) vervuld heeft.

70 Derhalve komt die cirkel (de negende) die het hoog heelal in zijn geheel met zich mede laat bewegen overeen met dien (anderen) cirkel (van engelen) die de meeste liefde en de meeste wijsheid heeft.

73 Daarom, zoo gij uwe mate aanlegt aan de deugd en niet aan het uiterlijk voorkomen van die substantiën, welke u voorkomen rond te zijn,

76 zult gij verwonderlijke overeenkomst zien van grooter met meer, en van kleiner met minder, in elken hemel, met zijne Intellegentie" (in de engelen-kringen).

79 Gelijk het hemel-gewelf der lucht glanzend en wolkenloos wordt, wanneer Boreas blaast met die wang, waar hij het luwste is,

82 omdat gelouterd en opgelost wordt die rommel die het eerst troebel maakte, zoodat de hemel er van lacht met al de schoonheden van zijnen ganschen sleep;

85 zóó verging het mij nadat de Vrouwe mijn mij voorzag met haar klaar antwoord, en als ster in den hemel werd de waarheid door mij gezien.

88 En nadat hare woorden stille-stonden, — niet anders dan ijzer fonkelt, dat ziedende is, fonkelden de cirkelen.

91 Hunnen brand volgde elke vonk (de gloed van

elken engel was overeenkomstig de kracht van den geheelen brand), en er waren er zoo velen dat hun aantal meer dan het verdubbelen der graankorrelen op schaak-vakken zich verduizendvuldigde.

94 Ik hoorde een hosanna opgaan van koor tot koor naar dat vaste Punt, dat hen houdt en altijd houden zal op die plaats waarop zij altijd geweest zijn;

97 en zij, die de twijfelende gedachten in mijnen geest zag, zeide: „De eerste cirkelen hebben u de Serafs en de Cherubs vertoond.

100 Zóó vlug volgen zij hunne teenen (die hen binden aan God) om zich gelijk te maken aan het Punt, in die mate, waarin zij dat kunnen; en zij kunnen dat in die mate als zij hoogverheven zijn tot het zien.

103 Deze andere liefden, die rondom genen gaan, worden Tronen geheeten naar het goddelijk aangezicht; omdat zij de eerste drie-schaar volmaken.

106 En gij moet weten dat allen genot hebben naar de mate waarin hun blik zich verdiept in de Waarheid, in welke elk begrip zijne bevrediging vindt.

109 Hieruit kan men zien hoe het gelukzalig-zijn zich grondt op de daad, welke aanschouwt, niet in die, welke bemint, die voorts als tweede komt.

112 En de maat des aanschouwens is de verdienste welke genade en goed wil baren; aldus klimt men op van trede tot trede.

115 De tweede drie-schaar, die aldus opluikt in deze eeuwige lente, welke de nachtelijke Ram (het teeken van den Herfst) niet berooit,

118 laat als eenen voortdurenden lente-zang het

hosanna hooren in drie zang-stemmen, die klinken in drie rangen van blijdschap, waarom zij in drieën verdeeld worden.

121 In deze hierarchie zijn de drie rangen van godinnen; de eerste die der Heerschappijen, en voorts die der Krachten; de derde rang is die der Machten.

124 Voorts in de twee vóórlaatste drie-sprongen doen Vorstenheden en Aarts-engelen hunne omwentelingen; de laatste is er gansch één van het spelemeien van Engelen.

127 Deze rangen schouwen allen naar omhoog, en naar omlaag zijn zij zoozeer de meerderen (van de lager staanden) dat allen tot God getrokken worden, en allen tot God trekken.

130 En Dionysius zette zich met zoo groote begeerte om deze rangen te beschouwen, dat hij ze noemde en onderscheidde zóóals ik,

133 Gregorius echter was het niet geheel met hem eens, waarom hij, met dat hij in dezen hemel de oogen opsloeg, over zich zelven lachte.

136 En zoo ooit zoo groote geheime waarheid sterveling op aarde te voren bracht, dan wil ik niet dat gij u verwondert, daar degene (Paulus) die het hierboven zag, het hem heeft geopenbaard,
139 met nog heel veel meer van de waarheid over deze kringen.

NEGEN EN TWINTIGSTE ZANG

In den Kristallijnen Hemel

Beatrice, die de begeerte van Dante heeft gezien, verklaart hem de wijze, door God gevolgd bij de schepping der Engelen, en licht hem in over den substantiëelen vorm en de eerste materie. Na eenige zaken besproken te hebben aangaande de Engelen, neemt zij de gelegenheid waar om de ongerijmdheid te gispen van zekere kwesties, die in die tijden gesteld werden niet alleen in de scholen maar ook van de kansels, tot vertoon van geleerdheid, terwijl de priesters vergeten dat het doel der prediking is het overreden der menschen om Christenen te zijn; en zij besluit de uitweiding door het brandmerken van sommige bedriegers, die aflaten venten aan de onnoozelen om er winst mede te behalen.

1 Wanneer beide de kinderen van Latona (Zon en Maan) bedekt door Ram en Weegschaal, van den horizont te zamen éénen gordel maken,
4 hoeveel tijd er dan is van het oogenblik, waarop het zenith beiden in evenwicht houdt, totdat èn de één èn de ander, verwisselend van half-rond, van dien gordel zich losmaakt,

7 zóólang (d. w. z. zóó kort) met het aangezicht van eenen lach gekleurd, zweeg Beatrice, den blik vast gericht op dat Punt, dat mij had overwonnen.

10 Voorts begon zij: „Ik spreek [maar] vraag niet dat wat gij wilt hooren, omdat ik het gezien heb dáár waar alle „waar?" en alle „wanneer" als in een (midpunt) samenkomen.

13 Niet om eenig goed voor zich verworven te hebben, hetwelk niet mogelijk is, maar op dat zijne uitstraling, weerkaatst, zoude kunnen zeggen: „Ik besta;"

16 heeft in zijne Eeuwigheid, buiten den tijd, buiten alle andere begrijp, naar Hem behaagde, de eeuwige Liefde zich in nieuwe Liefden geopenbaard.

19 Noch lag Hij te voren als versuft terneêr; daar noch vóór noch na iets (anders) het zweven Gods over deze wateren geschiedde.

22 Vorm en materie, verbonden en onverbonden, kwamen te voorschijn tot een bestaan, dat geen feil had, als van drie-pezigen boog drie pijlen komen;

25 en gelijk in glas, in barnsteen of in kristal, een lichtstraal aldus weerkaatst dat tusschen het komen en het er-zijn ganschelijk geen tusschenruimte is;

28 aldus straalde het drie-vormig voortbrengsel van zijnen Heer uit al-gelijk in zijn bestaan, zonder tijds-onderscheiding van aanvang en voortgang.

31 Tegelijk met deze substantiën (de Engelen) werd hun rang-orde geschapen en vastgesteld; en dezen waren de top der wereld, daar in hen de scheppingsdaad zuiver werd voortgebracht.

34 Zuivere mogelijkheid (de stof, die door inwerking

van buiten alles worden kan) behield het laagste deel; in het midden bond zulk een band (eig. teen) de mogelijkheid (de stof) met de daad (de inwerking der engelen) dat die nooit ontbonden wordt (nl. de negen hemel-kringen).

37 Hieronymus schreef van een lang verloop van eeuwen, waarin de engelen geschapen waren, vóór dat de overige wereld gemaakt was;

40 maar d e z e waarheid (door mij medegedeeld) is op vele bladzijden geschreven door de schrijveren van den Heiligen Geest; en gij zult het zien als gij goed daarin tuurt.

43 En ook de rede ziet dat eenigszins in, daar die niet zou toegeven dat de bewegers zóó lang zouden zijn geweest zonder hunne voltooiing (de hemel-kringen welke zij bewegen).

46 Nu weet gij waar en wanneer en hoe deze liefden werden geschapen; zoodat reeds de brand van drie uwer begeerten is gebluscht.

49 En tellende zoude men niet zóó schielijk tot twintig komen als een deel der Engelen, (door hunnen val) in beroering bracht het meest onderliggende (de Aarde) van uwe elementen.

52 Het overig deel bleef waar het was, en begon deze kunsten, welke gij aanziet, met zóó groot geneugt, dat zij nooit aflaten van het rond-gaan.

55 Oorsprong van het vallen was het vermaledijde zich verhoovaardigen van dengene, dien gij zaagt door alle de gewichten der wereld gebonden.

58 Degenen, die gij hier ziet, waren allen bescheiden genoeg om erkentelijk te zijn voor de Goedheid, die ze beschikt had om vaardig te zijn tot zoo groot begrijp;

61 waarom hunne gezichten werden verhoogd met

verlichtende genade en met hunne verdienste. zóódat zij den wil vast en vol hebben.

64 En ik wil niet dat gij twijfelt, maar dat gij zeker zijt, dat het verdienstelijk is de genade te erlangen, naar mate de genegenheid zich voor haar openbaart.

67 Alsnu kunt gij naar genoegen rondzien door deze vergadering, zonder verderen bijstand, indien mijne woorden door u zijn opgenomen.

70 Maar omdat op aarde in uwe scholen voorgedragen wordt dat de natuur der engelen zóódanig is dat zij verstaat en zich herinnert en wil, (dus gelijk aan die der menschen is)

73 zal ik nog verder spreken opdat gij de waarheid zuiver ziet, die daar omlaag wordt verward, daar men in zulk eene leer het één voor het ander neemt.

76 Deze substantiën (de engelen) hebben, daar zij (ook nà de proef) zich mochten verheugen in het gelaat van God, het gezicht niet van dat gelaat afgewend, voor hetwelk niets verborgen blijft;

79 daarom hebben zij het zien niet onderbroken door eenig nieuw voorwerp; en daarom hebben zij niet door verdeeling van hun aandacht, van noode zich te herinneren;

82 zóódat men daar omlaag wakende droomt, terwijl sommigen gelooven en anderen niet eens gelooven de waarheid te spreken; maar in het ééne (het laatste) is meer schuld en schande.

85 Gij gaat daaromlaag niet langs één pad, filosofeerende; zóó verre doet liefde-tot-den-schijn en doet eigen-dunk u verdolen.

88 En toch wordt dit hier omhoog nog met minder misnoegen aangezien dan wanneer de goddelijke Schrift wordt achtergesteld of verdraaid.

91 Daaraan wordt maar niet gedacht hoeveel bloeds het heeft gekost die in de wereld te zaaien; en hoezeer welgevallig is degene, die zich daaraan houdt.

94 Om wijs en geleerd te schijnen, wet ieder zijn vernuft en doet vondsten; en deze worden besproken door de predikanten en van het Evangelie wordt gezwegen.

97 De één zegt dat bij het lijden van Christus de Maan terugging en zich stelde tusschen Zon en Aarde, waardoor het licht der Zon niet tot de Aarde kwam:

100 en anderen zeggen dat het licht zich uit zich zelf verstak; waarom dusdanig een Zon-eclips gemeen was voor Spanjaarden en Indiërs, evenzeer als voor de Joden.

103 Florence heeft niet zoovele Japen en Branden, als er deze en dergelijke praatjes in het jaar op het papier hier en daar worden uitgekreten;

106 zóódat de onwetende schaapjens van de weide keeren, gevoed met wind, en het niet zien van hunne schade verontschuldigt ze niet.

109 Christus zeide niet tot zijn eerste gemeente: „Gaat en predikt der wereld beuzelpraatjes;" maar hij gaf hun eenen waarachtigen grondslag.

112 En deze alleen weerklonk in hunne wangen; zóó dat zij om te strijden, om het geloof te doen ontbranden, van het Evangelie alleen zich schild en speren maakten.

115 Nu gaat men met grappen en prullen aan het prediken; en als er maar goed gelachen wordt (door de hoorders) zwelt de monnikskap en naar meer wordt niet gevraagd.

118 Maar zulk een vogellijn (de duivel) nestelt in de kap (van zijn pij), dat, als het volk het zag,

het niet den aflaat, waarop het zóózeer vertrouwt, zou willen aannemen:

121 om welken de dwaasheid op aard zóózeer is gewassen dat, zonder bewijs van eenig getuigenis, men op elke belofte daarvan zoude toeloopen.

124 Daarmede mest Antonius het varken vet, en nog vele anderen, die erger dan beesten zijn, daar zij betalen met ongeldige munt (ijdelen aflaat enz.).

127 Maar omdat wij verre hebben uitgeweid, draai alsnu de oogen tot den rechten weg, zóódat de weg overeenkomstig den korten tijd, die ons nog rest, worde bekort.

130 Deze natuur (nl. die der engelen), klimt zóó hoog op in aantal, dat er nooit menschelijke sprake of gedachte was, die zóóver reikt of gaat of komt.

133 En zoo gij acht slaat op dat wat wordt onthuld door Daniël (cap. VII : 10), zult gij zien dat in zijn duizend duizendtallen een bepaald getal schuil gaat (dus niet op te geven is).

136 Het eerste Licht, dat haar (de natuur der engelen) bestraalt, wordt op zóóvele wijzen daarin opgevangen als er lichtglanzen zijn, met welke het zich vereenigt.

139 Vandaar dat, nademaal met de daad, welke Gods licht opvangt, de aandoening of het gevoel medegaat, de zoetheid der liefde verscheidenlijk in die natuur (der engelen) ziedend heet of lauw is.

142 Zie als nu de hoogheid en de mildheid der eeuwige Goedheid, welke, nadat zij zich zoovele spiegelen heeft gemaakt, waarin zij zich spiegelt, Eén in zich zelve blijft, gelijk te voren."

DERTIGSTE ZANG

Van Kristal-hemel tot Empyreum

De Engelenschaar verschiet voor de oogen van Dante; hij keert zich tot Beatrice, die hij zoozeer in schoonheid gegroeid vindt dat het alle begrip te boven gaat, en God alleen dat kan bevatten. Hij is reeds opgerezen tot het Empyreum: een weerlicht maakt hem bekwaam om de schatten Gods te zien: hij ziet eenen stroom van licht tusschen twee oevers, met lente-kleuren geschakeerd, van welke uitgaan vonken, die worden tot edelgesteenten en bloemen en vandaar weerkeeren tot de golven.
De Dichter blikt in deze en daaruit nieuwe kracht in de oogen gekregen hebbende, ziet hij dat de stroom cirkel-vormig is geworden en daar boven ziet hij een groot aantal treden in het rond in den vorm van eene roos oploopen, waar de zaligen gezeten zijn; en in het midden van dezen één troon klaargezet voor Keizer Hendrik.

1 Bij geval brandt op zesduizend mijlen afstands

voor ons (Italianen) de zesde ure (de middag) en deze wereld neigt reeds de schaduw naar het vlakke bed (het Westen, dus wordt het voor ons morgen)

4 wanneer het midden des diepen hemels voor ons aldus begint te worden, dat reeds een enkele ster kwijt ging haar zichtbaar zijn tot in deze diepte

7 en wanneer die klaarste dienstmaagd der Zon (de Dageraad) nader komt, sluit aldus de hemel het éêne na het andere gezicht voor ons totdat ook de schoonste (de Morgenster) niet meer te zien is;

10 niet anders werd de triomf, die altijd spele-meit rondom het Punt, dat mij verwon, schijnende ingesloten door dat wat het insluit,

13 geleidelijk voor mijn gezicht uitgedoofd; waarom het niets zien èn de liefde mij noopten met de oogen te keeren tot Beatrice.

16 Indien, al wat tot hier toe van haar gezegd wordt samengevat werd tot éénen lofzang, weinig ware het om deze beurt te vervullen.

19 De schoonheid die ik zag, overschrijdt niet alleen ons vermogen van waarneming, maar ik geloof dat alleen God haar in haar geheel geniet.

22 In deze passage (van mijn Gedicht) geef ik mij gewonnen, meer dan ooit door eenig punt van zijn thema verwonnen was of blij- of treurspeldichter.

25 Daar gelijk de Zon het gezicht, dat het zwakste is (eig. dat 't meest trilt), aldus de heugenis van den zoeten lach mijnen geest zich zelven doet ontvallen.

28 Van den eersten dag dat ik haar gelaat in dit leven zag tot dit gezicht, was het volgen daarvan aan mijnen zang niet ontzegd,

31 maar nu gevalt het dat mijn volgen moet afzien

van, dichtende, verder achter hare schoonheid
aan te gaan, gelijk elk kunstenaar de grens van
zijn kunnen bereikt.
34 Zoo schoon dat ik haar overlaat aan bazuin van
grooteren omvang dan de mijne, die haar moeie-
lijke stoffe haar eind nader brengt,
37 hèrbegon zij met gebaar en stem van vaardigen
gids: „Wij zijn uitgegaan uit het grootste lichaam
(den kristalhemel) tot dien hemel, die louter
licht is;
40 verstandelijk licht vol van liefde, liefde tot het
waarachtig goed, dat vol van blijdschap is; blijd-
schap, die te bovengaat alle zoetheid."
43 Hier zult gij zien de ééne (der engelen) en de
andere heir-schare van het Paradijs; en de ééne
(heirschare der zaligen) in die gedaanten, waarin
gij ze zult zien op den laatsten oordeelsdag."
46 Als een plotselinge flikkering, die de geesten des
gezichts verlamt zóódat zij het oog berooft van
de inwerking ook der krachtigst inwerkende voor-
werpen;
49 zóó ombliksemde mij een levend licht en het liet
mij ombundeld met zulk een sluier van blikseming,
dat niets mij verscheen.
52 „De Liefde, die dezen hemel tot bevrediging
brengt, verwelkomt altijd met dusdanigen groet
degenen, die tot hem komen, om de kaars geschikt
te maken tot hare vlam."
55 Niet eer waren deze korte woorden binnen in
mij gekomen, dan dat ik begreep dat ik mijn
eigen vermogen te boven ging.
58 En ik werd ontstoken van een nieuw licht, zóó-
danig dat geen licht zóó louter is, dat mijne
oogen er zich niet tegen zouden hebben geweerd.
61 En ik zag een licht in den vorm van een rivier,

goud-geel van bliksemvlikkeringen tusschen twee oevers, geschakeerd met wondere lentepracht.

64 En uit zóódanig een stroom kwamen levende vonken, en van allen kant mengelden zij zich met de bloemen, zoodat zij schenen robijnen in goud gezet.

67 Voorts, als dronken gemaakt door de geuren, verdiepten zij zich wederom in den wonderen kolk; en zóó er één inging, een ander ging er uit.

70 „De diepe begeerte, die nu u ontvlamt en noopt, om kennis te hebben van dat wat gij ziet, behaagt mij te meer als zij sterker is.

73 Maar van dat water voegt het dat gij drinkt, voordat zoo groote dorst in u worde gelescht"; zoo zeide de Zonne mijner oogen.

76 Ook voegde zij er aan toe: „De stroom en de topazen, die er in- en uit-gaan, en het lachen der kruiden zijn van hun waarlijk zijn slechts de schimmige voorredenen;

79 niet dat zij uit zich zelve bittere dingen zijn, maar het gebrek ligt aan uwen kant, daar gij de oogen nog niet trotsch genoeg hebt."

82 Er is geen kind, dat zóó plots zich stort met het aangezicht naar de melk, indien het wakker wordt veel later dan het pleegt,

85 als ik deed om betere spiegels van mijne oogen te maken, mij neigende tot de golf, welke daarom ontspringt opdat men er beter in worde,

88 En mèt dat de rand mijner oogleden ervan dronk, scheen zij mij van lang rond te zijn geworden.

91 Voorts, als luiden, die gemaskerd zijn geweest, anders blijken dan ze eerst schenen, zoo ze zich ontdoen van den schijn, waarin ze onherkenbaar werden;

94 aldus veranderden in grooter feestelijkheden de

bloemen en de vonken, zóódat ik beide de hoven des hemels openbaar zag worden.

97 O licht-glans van God, door welken ik zag den hoogen triomf des waarachtigen koninkrijks, geef mij deugd om te zeggen hoe ik dien zag.

100 Licht is daar omhoog, dat zichtbaar maakt den Schepper voor dat schepsel, dat alleen in hem te zien zijnen vrede heeft;

103 en dat strekt zich uit in cirkel-vorm tot zulke een wijdte, dat zijn omtrek der Zon een te wijde gordel zoude zijn.

106 Zijn aanschijn bestaat gansch uit een lichtstraal, die weerkaatst wordt op het oppervlak van het Primum Mobile, dat van daar leven en het vermogen krijgt (om verder het licht voort te planten)

109 en gelijk eene helling in het water aan haren voet, zich spiegelt, als ware het om zich zelve schoon te zien, hoe rijk getooid zij is met groen en bloemkens;

112 aldus zag ik, al-rond-om er boven staande in het licht, zich spiegelen in meer dan duizend rijen al degenen die van ons, stervelingen, daarom hoog zijn wedergekeerd.

115 En zoo de onderste trede zóó veel licht in zich verzameld heeft, hoe groot is de breedte van die roos in hare uiterste bladeren?

118 Mijn gezicht verdoolde niet in de wijdte en niet in de hoogte, maar omvatte gansch en al het hoeveel en hoedanig van die blijdheid.

121 Het vèr en dichtebij voegt noch toe, noch neemt iet af (van het zien); want daar, waar God onmiddellijk bestuurt, vermag de natuur-wet niets.

124 Tot in het geel (het midden) der eeuwige roze, welke zich verbreedt, in treden oprijst en uitwa-

zemt geuren van lofzang tot de Zon, welke eeuwig lente maakt,

127 daarheen als iemand, die zwijgt maar spreken wil, trok mij Beatrice, en zeide: „Schouw hoe groot de vergadering is der witte gewaden!

130 Zie onze stad (het hemelsche Jerusalem) hoe groot hare omtrek is; zie onze zetelen zoo zeer vol, dat nog maar weinig volks hier wordt gemist (want de Oordeelsdag is nabij).

133 Op dien grooten zetel, op welken gij de oogen gevest houdt om den krans, die er reeds op is gelegd, daar zal — voordat gij nog aan dezen bruiloftsdisch zult aanzitten —

136 zich de ziel nederzetten, die reeds daar omlaag zich verheven maakt, van den hoogen Hendrik, die komen zal om Italië in het rechte spoor te brengen, voordat zij daartoe bereid zal zijn.

139 De blinde hebzucht, die ulieden behekst, heeft u gemaakt gelijk aan het kind, dat van honger sterft en de voedster wegjaagt:

142 en alsdan zal er een stadhouder zijn op den goddelijken rechterstoel, die openlijk niet met hem denzelfden weg zal bewandelen als bedektelijk.

145 Maar slechts korten tijd zal hij door God geduld worden in het heilig ambt; daar hij neergestooten zal worden daarheen waar Simon Magus is tot zijn verdiende loon,

148 en waar hij dien van Alagna (Paus Bonifacius, zie Hel XIX) nog een eindje lager zal doen gaan."

EEN EN DERTIGSTE ZANG

Terwijl Dante den algemeenen vorm van het Paradijs in oogen-schouw neemt, stijgt Beatrice omhoog en zet zich in den zetel, die haar behoort. Sint Bernardus is de laatste gids des Dichters; hij noodt hem deel na deel de hemelsche roos te beschouwen, en tevens toont hij hem de glorieuse Moeder Gods.

1 In de gestalte alzoo eener witte roze vertoonde zich mij de hemelsche heir-schare, welke Christus in zijn bloed zich tot Bruid heeft gemaakt.
4 Maar de andere, die vliegende ziet en zingt de glorie Desgenen, die haar op zich doet verlieven en de Goedheid, die haar tot eene zoo groote heeft gemaakt,
7 deze, zooals een zwerm van bijen, die den eenen keer tot de bloem ingaat en den anderen keer wederkeert daarheen, waar zijn arbeid den zoeten smaak krijgt,
10 daalde neder in de groote bloem, welke zich tooit

met zoovele bloembladeren; en vandaar steeg zij
tot daar waar hare liefde altijd vertoeft.
13 De aangezichten hadden zij allen van levende
vlam, en de vleugelen van goud, en het overige
zóó wit dat geene sneeuw die grens van witheid
bereikt.
16 Wanneer zij nederdaalden in de bloem, deelden
zij van bank tot bank mede van hunnen vrede en
hunnen gloed, welke zij kregen, waaierend zich
de zijde.
19 En dat zóó groote menigte al vliegende zich stelde
tusschen Dengene, die er boven was, en de
Bloem, dit belemmerde geenszins het gezicht en
den lichtgloed;
22 daar het goddelijk licht is dringende door het
Heelal, al naar dit dat waardig is, zoodat niets
aan dat licht in den weg kan zijn.
25 Dit zorgeloos en vreugdevol koninkrijk, bevolkt
met lieden van vroeger, van later tijd, allen had-
den zij den blik en de liefde gericht op één
doelwit.
28 O drievuldig licht, dat in één éénige ster fon-
kelend voor hunnen blik, aldus ze tevreden-stelt,
schouw omlaag op onzen storm.
31 Zoo de Barbaren, komende van zulk een streek,
die elken dag door de groote Berin wordt ge-
dekt, welke ronddraait met haren zoon, naar wien
zij verlangen heeft,
34 Rome ziende en hare hooge werken, verstomd
stonden, wanneer het Lateraan de menschelijke
dingen te boven ging,
37 ik dan, die tot het goddelijke van het mensche-
lijke, tot het eeuwige van het tijdelijke was ge-
komen en van Florence tot een gerecht en ver-
standig volk,

40 van welke verbazing moest ik zijn vervuld! Voorzeker, verdeeld als ik was tusschen deze en de vreugde, gaf mij het hooren en sprakeloos staan geneugt.

43 En als de beevaartganger, die zich te goed doet rond-schouwende in den tempel van zijn verlangen; en hoopt weldra te verhalen hoe die zich bevond;

46 aldus, door het levend licht de reize makend, deed ik mijne oogen gaan langs de treden, nu opwaart, dan neerwaart en nu eens in 't ronde ze richtend.

49 En gezichten zag ik, manend tot barmhartigheid, verhelderd door Gods licht en hunnen eigenen lach; toegerust met gebaren van alle eerlijkheid.

52 Den algemeenen vorm des Paradijzen had mijn aanschouwen reeds in zijn geheel omvat, maar op geen punt nog den blik gevest;

55 en ik wendde mij met weder opnieuw ontbrande begeerte tot mijne Vrouwe, om haar te ondervragen over dingen, over welke mijn geest in twijfeling was gehangen.

58 Eene bedoelde ik, een ander antwoordde mij: ik geloofde Beatrice te zien en ik zag eenen Grijsaard, gekleed als de glorierijke luiden.

61 In de oogen en over de wangen was hij overgoten met welwillende blijheid, in vroom gebaren, zooals eenen liefhebbenden vader voegt.

64 En: „Zij, waar is zij?", zeide ik plots. Waarop hij: „Om een eind te maken aan uw begeeren deed Beatrice mij opgaan van mijne plaats.

67 En zoo gij opziet tot den derden cirkel van de hoogste orde zult gij haar zien op den troon, welken hare verdiensten haar hebben doen erlangen."

70 Zonder te antwoorden richtte ik de oogen omhoog, en ik zag haar, die zich eenen lichtkrans maakte, de eeuwige stralen van zich weerkaatsende.

73 Van dien hemelstreek, waarin de hoogste donder rolt, is geen enkel menschelijk oog, ook dat hetwelk zich het diepst in de zee zou nederlaten, zóóver verwijderd,

76 als dáár van Beatrice mijn gezicht verwijderd was; maar dat lette mij niets, daar haar beeltenis niet tot mij nederdaalde met eenige middenstof vermengd.

79 „O Vrouwe, in wie mijne hoop leeft, en die het doorstondt voor mijn heil uwe voetsporen in de Hel te laten;

82 van zoovele dingen als ik gezien heb, door uw kunnen en door uwe goedheid, herken ik de genade en de deugd.

85 Gij hebt mij van slavernij opgetogen tot vrijheid langs alle de wegen, op alle de wijzen, die gij in uwe macht hadt om dit te doen.

88 Bewaar uwe heerlijkheid in mij, zoodat mijne ziel, die gij gezond hebt gemaakt, aan u behagende, van het lichaam ontbonden worde."

91 Aldus bad ik; en zij zoo verre van mij, als zij mij zich vertoonde, glimlachte en blikte tot mij; voorts keerde zij zich tot de eeuwige lichtbron.

94 En de heilige Grijsaard: „Opdat gij volkomenlijk," zeide hij: „uwe reize voltooit, waartoe gebed en heilige liefde mij afvaardigden,

97 vlieg met de oogen door dezen heiligen hof, daar hem te zien u den blik zal bekwamen om nòg hooger te stijgen langs de goddelijke straal.

100 En de koningin des hemels, voor wie ik gan-

schelijk van liefde brand, zal ons alle genade doen, omdat ik haar trouwe Bernardus ben."

103 Gelijk degene is, die bij geval van Croätie komt om onze Veronica te zien (de doek met de beeltenis van Christus erop) daar zijn van lang her gevoelde honger niet anders verzadigd wordt,

106 maar in zijne gedachte zegt, zoolang die zich vertoont: „Heer mijn, Jezus Christus, waarachtig God, was aldus uw aanschijn geschapen?"

109 Aldus was ik, turende op de levende barmhartigheid desgenen, die in deze wereld, beschouwende, den vrede van gene proefde.

112 „Begenadigde zoon, deze gelukzaligheid," begon hij: „zal u niet bekend zijn, zoolang gij de oogen omlaag op den bodem houdt.

115 Maar beschouw de cirkelen tot op den verst verwijderden, totdat gij de Koningin ziet zitten, aan wie dit koninkrijk is onderworpen en toegewijd."

118 Ik hief de oogen op; en gelijk in den morgen de zijde des opgangs van den horizont te boven gaat die, waar de zon ondergaat;

121 aldus, als ware ik gaande van eene vallei tot eenen berg, zag ik met de oogen aan den uitersten rand één deel, dat in licht gansch het overig front overwon.

124 En gelijk daar, waar de dissel (des Zonnekars) welke slecht bestuurd werd door Phaëton, wordt verwacht, de hemel al meer ontvlamt, en aan deze en gene zijde (links en rechts) het licht afneemt;

127 aldus in het midden was in hel-levende kleuren die banier (Maria) en in gelijke mate aan alle kanten verflauwde de vlam.

130 En in dat midden zag ik meer dan duizend engelen, met de vleugelen gespreid, feest vieren-

de, een iegelijk verscheiden in flikkering en bedrijf.

133 Ik zag daar in hunne spelen en hunne zangen eene schoonheid lachen, die tot blijdschap werd in de oogen van alle de andere heiligen.

136 En zoo ik in het zeggen zóó grooten overvloed hadde als in het verbeelden, dan nog zoude ik mij niet vermeten het kleinste deel van hare heerlijkheid te beproeven te uiten.

139 Bernardus, mèt dat hij mijne oogen zag gevest en gericht op het heetst van zijne liefde, keerde de zijne met zóó groote genegenheid tot haar,

142 dat hij de mijne maakte meer brandend van begeerte om tot haar te zien.

TWEE EN DERTIGSTE ZANG

Sint Bernardus gaat voort den Dichter te vertoonen de rangschikking der gelukzaligen op de treden van het Paradijs, en lost een twijfel op, welke bij den Dichter opkwam bij het zien van de verscheidenheid der glorie in de kinderen, daar dezen noch meer noch minder verdienstelijk kunnen zijn.

1 Steeds gericht op zijn welbehagen, nam deze beschouwende het vrijwillig ambt van leeraar op zich, en begon deze heilige woorden:
4 „De wonde, welke Maria sloot en zalfde — zij, die zóó schoon is daar aan hare voeten (Eva) is degene, die haar opende en die haar stak.
7 Op de rij welke de zetelen der derde orde vormen, zit Rachel onder haar, met Beatrice, zooals gij ziet.
10 Sara, Rebecca, Judith en degene (Ruth), die overgrootmoeder was van den zanger (David) die uit smart over zijn feil zeide: „Erbarm U mijner,"
13 kunt ge aldus van dorpel tot dorpel naar beneden zien afdalen gelijk ik ze zie, die ze ieder bij haar eigen naam noemde, de Roze doorga, van blad tot blad afdalende.

16 En van de zevende rij naar omlaag, evengoed als tot die (zevende) rij, volgen elkander de Hebreeuwsche vrouwen, alle de looveren der bloemen in tweeën scheidende;

19 omdat, al naar den blik die hun geloof op Christus sloeg, zij, vrouwen, de muur zijn, overeenkomstig welken de heilige treden gedeeld worden.

22 Aan deze (de linker) zijde, waar de bloem rijp is en alle hare bladeren draagt, zijn gezeten degenen, die geloofden in Christus, die zoude komen.

25 Aan de andere zijde (de rechter) aan welke de half-cirkels zijn doorsneden door ledige plekken, bevinden zich degenen, die den blik hadden op den gekomen Christus.

28 En gelijk aan deze zijde de glorieuse zetel der Koningin des Hemels, en de andere zetelen onder haar zóó groote afscheiding maken;

31 aldus aan de overzijde die van den grooten Johannes, die altijd (van de geboorte af) heilig de woestijn en het martelaarschap doorstond en voorts de Hel gedurende twee jaren:

34 en om onder hem aldus een afscheiding te maken kregen hunne plaats Franciscus, Benedictus en Augustinus, en de anderen tot daar omlaag van cirkel tot cirkel.

37 Nu bewonder de hooge goddelijke voorzienigheid; daar de éêne en de andere aanblik des geloofs gelijkelijk dezen hof zal vullen.

40 En weet dat omlaag van die trede, welke halverwege de hoogte de twee afscheidingen klieft, zij die daar zitten, daar zitten niet door eigen verdienste,

43 maar door anderer verdiensten onder zekere

voorwaarden: daar alle deze geesten zijn van het lichaam ontbonden vóór zij de vrije verkiezing hadden.

46 Wel kunt gij het gewaar worden aan hunne aangezichten, en ook aan hunne kinderlijke stemmen, als gij ze goed aanziet en naar hen luistert.

49 Nu twijfelt gij, en twijfelende zwijgt gij, maar ik zal u den vasten strik ontbinden in welken uwe scherpzinnige gedachten u binden.

52 Binnen den wijden omvang dezes koninkrijks kan op geen enkel punt het toeval eene plaats vinden, evenmin als droefheid of dorst of honger;

55 daar bij eeuwige wet al wat gij ziet is vast gesteld, zóódat wil en uitvoering hier in elkaar sluiten, als de vinger in den ring,

58 en daarom is er onder deze allen, die zóózeer haast hadden om te geraken tot het waarachtig leven, geen enkele, die zonder reden meer of minder, met de anderen vergeleken, uitstekend is.

61 De Koning, door wien dit rijk rust in zóó groote liefde en in zóó groot genot, dat geene begeerte het gewaagd heeft meer te begeeren,

64 Hij, die alle deze zielen schiep om te zijn in zijnen blijden aanblik, begiftigt allen met genade naar zijn welgevallen verscheidenlijk: en hier volsta de uitslag.

67 En dit wordt uitdrukkelijk en duidelijk voor u opgeteekend in de Heilige Schrift bij die tweelingen (Jacob en Ezau) die in het lichaam der moeder reeds in toorn waren ontstoken (om hunne verscheiden bestemming).

70 Daarom voegt het, naar de kleur der haren (evenals bij Jacob en Ezau) van zoodanige gratie, dat het hoogste licht waardiglijk tot kronen wordt.

73 Dus, zonder belooning van hun gedrag, zijn zij

geplaatst op verschillende rangen, alleen verschillende naar hun oorspronkelijke scherpte van blik.

76 Aldus was in de jeugdige eeuwen om gered te worden voldoende, behalve de onschuld, alleen maar het geloof der ouders.

79 Nadat de eerste eeuwen waren vervuld, was het voor de onschuldigen van het mannelijk geslacht vereischt, dat zij deugd kregen door de besnijdenis.

82 Maar nadat de tijd der genade kwam, werd zonder den volkomen doop van Christus, zulke onschuld daar beneden (in de Voor-Hel) teruggehouden.

85 Schouw alsnu in dat gelaat (Maria) dat het meest op Christus gelijkt, daar hare klaarheid alleen u kan vaardig maken tot het zien van Christus."

88 Ik zag boven haar (Maria) zóó groote blijheid nederregenen, gedragen in de heilige zielen (der Engelen) welke geschapen zijn om daar over te vliegen door die hoogheid, (dezelfden die met bijen vergeleken zijn)

91 dat alwat ik te voren had gezien, mij niet deed hangen in zóó groote verwondering, noch mij iets vertoonde dat zoozeer op God geleek.

94 En die liefde (Gabriël) die het eerst daar nederdaalde, zingende: „Gegroet Maria, gij die vol genade zijt," spreidde vóór haar zijne vleugelen uit.

97 Den goddelijken zang (van Gabriël) beantwoordde van alle kanten het gelukzalig hof, zóódat elke aanblik er nog meer verhelderd door werd.

100 „O, heilige Vader, die door mij verdraagt hier omlaag te zijn, verlatende de zoete stede, op welke gij zit volgens de eeuwige lotbeschikking,

103 welke is die engel, die met zóóveel blijdschap

onze Koningin in de oogen ziet, zóó zeer verliefd, dat hij schijnt van vuur?"

106 Aldus keerde ik nog eens weder tot de leering van dengene, die schooner werd door Maria, gelijk de Morgenster schooner wordt door de Zon.

109 En hij tot mij: „Alle koenheid en blijheid, die in engel of in ziel kan zijn, die is in hem, en zoo willen wij, dat hij zij,

112 daar hij is degene die den palmtak naar omlaag bracht tot Maria, wanneer Gods zoon zich wilde beladen met onzen last (het menschelijk lichaam).

115 Maar volg mij alsnu met de oogen, zóó als ik sprekende zal gaan; en merk op de groote patriciërs van dit allerrechtvaardigst en vroomst Imperium.

118 Die twee die daar omhoog als de gelukkigsten zitten, omdat zij het dichtst bij Augusta zitten, zijn als 't ware de twee wortelen van die Roos.

121 Degene, die links van haar is neergezeten, is de vader (Adam) door wiens vermetel proeven het menschelijk geslacht zoo'n bitteren smaak te proeven kreeg.

124 Aan de rechterhand ziet gij dien ouden vader der heilige Kerk, wien Christus toevertrouwde de sleutelen van deze liefelijke bloem,

127 en degene (Johannes de Evangelist) die voor hij stierf alle de rampvolle tijden der schoone Bruid voorzag (in de gezichten der Openbaring) die verkregen werd door lans-stoot en spijkerslag (door Jezus met den marteldood)

130 zit hem ter zijde, en ter zijde des anderen zit die heertoog (Mozes) onder wien van manna leefde dat ondankbare, wispelturige en wederbarstige volk.

133 Tegenover Petrus ziet gij Anna zitten, zoo te-

vreden dat zij hare dochter (Maria) mag aanschouwen, dat zij de oogen niet verdraait om hosanna te zingen.

136 En tegenover den Aarts-vader zit Lucia, die uwe Vrouwe deed opgaan, wanneer gij de oogleden neersloegt, bereid om te vallen (zie Hel I, 6).

139 Maar nademaal de tijd vliedt, die u in dezen droom houdt, zullen wij hier stille houden, als een goed kleermaker, die het kleed maakt van al het laken, dat hij heeft;

142 en wij zullen de oogen richten op de Eerste Liefde, zóó dat gij, naar Hem blikkende, in Hem binnendringt zoover als mogelijk is, door Zijnen lichtgloed.

145 Maar opdat gij niet teruggeraakt, terwijl gij, meenende vóóruit te komen, de wieken rept, voegt het dat gij biddende u genade verwerft;

148 genade van degene (Maria) die u kan helpen; en met allen drang zult gij mij volgen, zoodat gij uw hart van mijn spreken niet laat afdolen,"

151 en hij begon dit heilig gebed.

DRIE EN DERTIGSTE ZANG

Op St. Bernard's innige bede tot Maria dat zij hem helpe God te aanschouwen en daarna van alle deze gezichten profijt te hebben, verkloekt zich Dante's gezichtsvermogen en hij ontwaart in eenen drie-vuldigen cirkel het onuitsprekelijk geheimenis der Drievuldigheid. In den middelsten cirkel ziet hij de menschelijke beeltenis; waardoor hij verlangen krijgt de wijze te leeren waarop de goddelijke natuur met de menschelijke is vereenigd. Een onvoorziene lichtglans doet hem die ontwaren; en hiermede heeft het gezicht een einde.

1 „Maagd, Moeder, Dochter van uwen Zoon; deemoedige en verhoogde meer dan eenig ander schepsel, eindpaal gevest door den Eeuwigen Raad,

4 gij zijt degene, die de menschelijke natuur aldus hebt veredeld dat haar Maker het niet te laag achtte zich tot haar maaksel te maken.

7 In uwen buik ontbrandde de liefde, door welker

hitte in den eeuwigen vrede aldus deze bloem is ontsproten.

10 Hier zijt gij de middagfakkel (Zon) der barmhartigheid; en omlaag, onder de stervelingen, zijt gij de levende bron der hoop.

13 Vrouwe, gij zijt zóó groot en vermoogt zóó veel, dat wie genade verlangt en niet tot u de toevlucht neemt, diens begeerte wil vliegen zonder vleugelen.

16 Uwe welwillendheid schiet echter niet toe alleen tot wie vraagt; maar vele malen snelt zij het vragen vrijelijk vooruit.

19 In u is medelijden, in u vroomheid, in u heerlijkheid, in u vereenigt zich alle goedheid, die in een sterveling is.

22 Deze, die van den ondersten plas des Heelals tot hier toe heeft gezien de geestelijke levens één voor één,

25 smeekt tot u, bij genade, om zóóveel kracht, dat hij met de oogen nog hooger kunne opprijzen tot het eindelijk heil.

28 En ik, die nooit voor mijn eigen zien meer brandde dan ik het doe voor het zijne, richt al mijne beden tot u en ik bid dat zij niet te kort schieten,

31 opdat gij hem elke wolk van zijne sterfelijkheid door uwe gebeden afneemt, zoodat het hoogst genot zich hem ontvouwe.

34 Nog bid ik u, Koningin, die kunt dat wat gij wilt, dat gij, na zoo groot een zien, hem zijne vermogens heel behoudt.

37 Moge uwe hoede (in D's nu volgend leven) de menschelijke aandriften verwinnen; zie hoe Beatrice en zoo vele zaligen voor mijne gebeden tot u de handen vouwen."

40 De oogen, door God bemind en vereerd, op den biddende gevest, bewezen mij hoe welgevallig de innige gebeden zijn.

43 Vandaar richtten zij zich tot het eeuwige licht, tot hetwelk niet geloofd kan worden dat door eenig sterveling zoo helder een blik kan worden toegezonden.

46 En ik die het eind van al mijne begeerten naderde, deed, zooals ik moest, den brand der begeerte in mijn eindigen.

49 Bernardus wenkte mij, en glimlachte, dat ik omhoog zoude zien; maar ik was reeds door mij zelven zóó als hij wilde:

52 daar mijn gezicht, meer en meer louter wordende, binnenging door den straal van het hooge licht, dat uit uit zich zelf waar is.

55 Van hier-aan was mijn zien grooter dan ons spreken, dat voor zulk een gezicht onderdoet; en de heugenis geeft zich gewonnen aan zoo groot een overmacht.

58 Gelijk degene is die droomende ziet, en bij wien na den droom de indruk der aandoening blijft, en het overige niet in den geest terugkomt,

61 zoodanig ben ik, daar bijkans het gansche gezicht van mij week, en toch de zoetheid in het hart mij drupt, welke daaruit geboren werd.

64 Aldus gaat de sneeuw voor de zon haar vormen kwijt, zoo ging voor den wind de spreuk der Sybille in de wufte bladeren te loor.

67 O hoogste licht, dat zóó hoog oprijst boven het menschelijk begrip, geef aan mijnen geest wederom een weinig te leen van dat wat daar verscheen;

70 en maak mijne tong zóó vermogend, dat ze

slechts een vonkjen van uwe glorie kunne achterlaten aan de komende geslachten:

73 daar, door maar even terug te komen tot mijne heugenis, en, door een weinig na te klinken in deze verzen, te meer zal worden begrepen van uwe victorie.

76 Ik geloof, door den flits, dien ik doorstond, van de levende straal, dat ik verbijsterd ware, als mijne oogen van hem waren afgewend.

79 En mij heugt, dat ik daardoor meer moed had het zoo lang uit te houden doordat ik mijnen blik vereenigde met de eeuwige Goedheid.

82 O overvloedige genade, waardoor ik het bestond zóó lang den blik te vesten in het eeuwig licht, dat ik mijn gezichtsvermogen daarin verbruikte!

85 In zijn diepte zag ik dat drievoudig vereenigd is, met liefde samen in éénen bundel gebonden, datgene wat door het heelal zich verspreidt (eig. in vieren zich verdeelt):

88 substantie (zelfstandigheid) en accidenten (bijkomstigheden) en hunne gedragingen, die allen aaneen gesmeed derwijze, dat dat, waarvan ik spreek, is één enkelvoudig licht.

91 Den algemeenen vorm van dien knoop geloof ik dat ik zag, omdat ik, wanneer ik dit zeg, te milder gevoel dat ik geniet.

94 Een enkel oogenblik alleen (sedert doorleefd) is voor mij grooter vergetelheid dan vijf en twintig eeuwen voor de onderneming welke Neptunus deed verwonderd zijn over de schaduw der Argo.

97 Aldus schouwde mijn geest, gansch daaraan hangende, onbewegelijk en aandachtig, en werd al meer en meer in het schouwen ontbrand van begeerte.

100 Bij dat licht wordt men zóódanig, dat het on-

mogelijk is dat men goedschiks daarvan zich afwendt tot eenigen anderen aanblik;

103 omdat al het goed, dat is voorwerp van het begeeren, zich daarin versaamt, en daar buiten gebrekkig is dat wat hier volmaakt is.

106 Alsnu zal mijne sprake, ook om wat ik mij herinner, korter zijn dan die van een kindje, dat nog de tong laaft aan de moederborst,

109 niet omdat er meer dan één eenvoudig voorkomen geweest ware in het levend licht, waarop ik schouwde, dat altijd zóódanig is als het te voren was;

112 maar door het gezicht, dat in mij, al schouwende, krachten won, drong éénе éénige verschijning, terwijl ik veranderde, tot mij door.

115 In den diepen en klaren ondergrond van het hooge licht verschenen mij drie kringen van drie kleuren en van éénen omvang;

118 En de Eén (de Zoon) scheen van den Ander, als Iris van Iris, de afkaatsing, en de derde (de Heilige Geest) scheen een vuur, dat van den Eenen als van den Anderen gelijkelijk uitstraalt.

121 O hoe gebrekkig en hoe zwak is mijn zeggen voor mijne voorstelling! en deze is, bij wat ik zag, zóó gering dat weinig te zeggen er niet voor volstaat.

124 O eeuwig licht, dat alleen op u zelven rust, alleen u zelven begrijpt (als Vader) en door u-zelven begrepen en u zelven begrijpende (als Zoon), u zelven bemint en toelacht (als Heilige Geest)!

127 Die kring (de Zoon), die aldus scheen voortgebracht door u, als weerkaatst licht, door mijne oogen wat langer bezien,

130 scheen mij binnen-in zich zelven, in zijne eigene kleur, beschilderd met onze beeltenis, waarom

mijn gezicht zich gansch in hem nederliet.
133 Gelijk de meetkunstenaar is, die zich gansch en al afmat om den cirkel te meten en maar niet, hoe hij peinst, dat beginsel hervindt, dat hij van noode heeft;
136 zoodanig was ik in dien nieuwen aanblik: zien wilde ik hoe dat beeld voegde in den cirkel, en hoe het juist daarin (in den cirkel des Zoons) zijne plaats vindt;
139 maar mijne eigene vleugelen waren daartoe niet voldoende; en ik hadde 't niet gezien, zoo niet mijn geest ware getroffen door een bliksem, in welken hem zijn verlangen gewerd.
142 Der hooge verschijning schoot hier het kunnen te kort; maar reeds werd mijn begeerte en mijn willen, zooals een rad, dat gelijkelijk wordt voortbewogen, gewenteld door
145 de Liefde, die de Zon en de andere sterren beweegt.

EINDE

AANTEEKENINGEN

EERSTE ZANG

16 de Parnassus heeft twee toppen, waarvan de éene wordt beschouwd als de woonplaats der Muzen, de tweede als die van Apollo; deze wordt verderop Cirrha genoemd, eig. de naam van een naburige stad.

19 Marsyas werd gevild door Apollo, omdat hij, de Sater, zich tot den wedkamp in den zang met hem had vermeten. De bedoeling is dat Apollo Dante zal aanblazen tot dezelfde kunstvaardigheid, die door hem zelf toen werd ten toon gespreid.

23 Met *„Goddelijke Deugd"*, (hier genomen in zijn oorspronkelijke beteekenis, die nog over is in deugen, deugdelijk en degelijk) wordt nog bedoeld Apollo. Hier wordt, evenals in dezen geheelen aanhef gezinspeeld op Apollo's Liefde voor *Dafne*, die om haren maagdom te behouden, op haar gebed werd veranderd in een *Laurierboom*. Zij was de dochter van den riviergod, Peneüs, vandaar Peneïsch loover, vs. 30.

37 *Mondingen* (eigenlijk: keelgaten) worden hier genoemd, die punten aan den horizont, waar de zon opkomt. In de lente komt de zon op in dat punt, waar zich vier cirkels kruisen, n.l. de horizont, de dierenriem of de zonneweg, de evenaar en de cirkel der dag- en nachtevening, welke vier cirkels een drievoudig kruis vormen.

43 *ter slinker zijde*, men bedenke dat dit alles voorvalt op het Zuidelijk-halfrond, dus wie naar het Oosten ziet, heeft de zon aan de linkerzijde.

73 dat deel, n.l. de ziel, die geschapen is later dan het lichaam. Vergel. *Lout. XXV*.

76 Al de hemelsferen draaien in eeuwige beweging door de begeerte om zich te vereenigen met de verste hemelsfeer,

den vasten hemel des vuurs, zelf onbewogen maar het al bewegend, de woonplaats van God. Deze beweging gaat gepaard met muziek of eene harmonie van tonen.

91 de woonstede des bliksems is de hemel des vuurs.

99 met deze lichte lichamen wordt de lucht bedoeld.

106 de hooge wezens, de zaligen.

133 vuur uit den hemel, dus tegen zijn aard.

TWEEDE ZANG

9 *nieuwe* (nove) Muzen, of volgens andere uitleggers *negen* Muzen.

30 *de eerste sterre,* — de maan.

40 *Het wezen,* n.l. van de maan, dus een deel van het godvormig rijk, waarmee de ziel zich vereenigt.

43 waarheid, n.l. de eerste of grondwaarheden, zooals evidenties en axioma's.

49 Kain meende men immers met een bundel hakhout te zien als het mannetje in de Maan; zie Hel XX 126.

58 Dante meent uit hetgeen hij ziet, op te maken dat de vlekken veroorzaakt worden door het verschil in dichtheid en ijlheid.

70 *formeele beginselen,* terminologie van Aristoteles, volgens wien de in elk ding te onderscheiden beginselen zijn, de eigenschaplooze stof en de vorm of de formeele beginselen. Zoo dus de hemellichten alleen verscheiden waren naar ijlheid of dichtheid, zouden alle verschillen behalve dit eene te niet zijn gedaan.

94 instantie in de scolastische beteekenis van: argument, opgeworpen ter bestrijding van een repliek.

115 De hemel der vaste sterren. Deze sterren worden hier oogen genoemd.

DERDE ZANG

12 te loor gegaan, *perso,* dat ook paars kan beteekenen.

18 n.l. Narcissus, die zijn beeld in het water voor een werkelijken persoon hield.

79 *noodwendig-eigen,* eigenlijk: *formeel*: de forma is wat de onbepaalde stof tot iets bepaalds maakt, dus het wezen der zaak. (Aristoteles en de scolastiek.)

97 Bedoeld wordt Sint Clara, die onder de leiding van den heiligen Franciscus een klooster stichtte en dus

voorschriften gaf voor kleeding en sluiering van monniken en nonnen. — Verhemelt, in de letterlijke beteekenis.

106 Mannen, Corso Donati en de zijnen, die haar en hare zuster dwongen te huwen. Zie XXIV vs. 10.

118 Barbarossa, Hendrik V en Frederik II zijn de drie keizers uit het huis van S., in Italië gekomen. In het Italiaansch staat vento, dat zoowel kan beteekenen „gekomen" als „wind". Misschien doelt wind op het ongestadige van hun heerschappij. Aangaande keizerin Constantia was dit praatje uitgestrooid om haar zoon tot den waren Antichrist te maken, die uit een gewezen non moest geboren zijn.

VIERDE ZANG

13 Daniël legde immers N's droom uit vóór deze hem dien had verteld. N's toorn was gericht tegen de Chaldeeuwsche wichelaren, die hem den droom niet konden verklaren.

22 Plato in den Timaeüs 42 B.

27 „gal" of bitterheid, wegens den waan waartoe zij D. leidt.

33 meer of minder jaren, gelijk Plato zegt, die de zielen weer tot sterfelijk leven laat wederkeeren.

49 Timaeüs (hoofdpersonen van Plato's Dialoog van dien naam) spreekt *niet* symbolisch gelijk de Bijbel.

54 *vorm*, zie vorig canto.

136 *unster*, eigenlijk unistatera, = weegschaal. Dit woord is gekozen wegens gelijkheid van afleiding met het Italiaansch stadera.

VIJFDE ZANG

19—84 De strekking van deze dorre passage is deze: Bij het aangaan van een belofte doet iemand afstand van zijn hoogste goed, den vrijen wil; hij zie dus wel toe of die belofte kan zijn naar den wil van God. Jefta en Agamemnon hadden dit verzuimd.

48 *hierboven* — zie vers 31—33.

49 Het is den Joden veroorloofd zekere voorgeschreven offers door andere te vervangen. Deut: cap. 12 en 27.

52 die u als stof is bekend = dat wat geofferd wordt.

57 *witte en gele sleutel* — eigenlijk de sleutels van den

Louteringsberg — zie Lout. IX—118. Maar hier wordt bedoeld de toestemming van den paus als stadhouder van Petrus.

64 *loensch*, zonder goed te onderscheiden.

79 de Jood, n.l. wanneer die u minder onderricht. Zie in de H. Schrift.

123 goden worden de zaligen genoemd omdat zij deel hebben aan de goddelijke wijsheid.

ZESDE ZANG

Dante vindt hier gelegenheid zijne voorstelling van het Romeinsche Rijk en diens roeping uitvoerig, maar bondig te laten uitspreken door keizer Justinianus. Het Rijk laat hij hier voorstellen door den Adelaar, het veldteeken der Romeinsche Legioenen. Hij laat hem geboren worden te Troje en door Aeneas, den Trojaan, gebracht worden naar Italië. Immers, Aeneas ontkomt aan den brand en verwoesting van Troje; en gaat naar Italië en na veel strijd huwt hij Lavinia, de dochter van koning Latinus, en sticht Lavinium. Zijne nakomelingen worden koningen van Alba Longa. Romulus, de stichter van Rome, is zoon van een Vestaalsche Maagd (dochter van een koning van A. Longa). Voorts wordt melding gemaakt van de uitbreiding van de Romeinsche wapenen. Onder den tweeden Keizer (Augustus) werd Christus geboren, onder den derden (Tiberius) werd de zondenval van Adam, dus de erfzonde der menschheid, gewroken in Christus. Door Titus, die Jeruzalem innam, wordt de dood van Christus gewroken op de Joden, de voltrekkers der goddelijke wraak. Later worden Karel de Groote en na hem de Duitsche Keizers gedacht het Romeinsche Rijk te hebben voortgezet.

10 Justinianus, Keizer van het Oostersch-Romeinsche rijk, liet de Romeinsche wetten in één wetboek (Corpus Juris) verzamelen.

16 Paus Agapitus kwam te Constantinopel den Keizer onderrichten van de valschheid dier ketterij, volgens welke Christus alleen de menschelijke natuur had.

19 Hier wordt bedoeld de regel der logica, volgens welke elke bewering of valsch of waar is: tertium non datur: een derde is niet mogelijk.

31 Wie zich hem toe-eigent zijn de Ghibellijnen, die hoewel voor het gezag des Keizers ijverend, toch de belangen van het Rijk aan de hunne onderwerpen; die zich tegen hem kanten, zijn de Pausgezinden.

34 D. i.: sinds Aeneas zich vestigde in Italië.

37 Het gevecht tusschen de drie Romeinsche en de drie Albaansche broeders, waarin de eenig overgebleven Horatius het won, maakt een einde aan de onafhankelijkheid van Alba.

52 *den heuvel,* nl. het stadje Fiesole, door de Romeinen verwoest. Zie Inl. Hel, pag. XII.

55 Bedoeld wordt de geboorte van Christus, maar ook de instelling der Romeinsche alleenheerschappij, naar het voorbeeld van de alleenheerschappij van God in den hemel.

58 *Varus,* grens-rivier tusschen Gallië en Italië, Isar = Isère en Arar = Saone.

67 Over Ptolomaeüs. Zie Hel, XXXIII, 124.

70 Juba, Koning van Mauritanië, met wien Caesar's tegenpartij zich verbonden had;
westwaarts van u; naar Spanje, waar Caesar de nederlaag van Pompejus' partij voltooide.

73 *den tweeden vaandrig:* is Augustus.

100 De éëne: d. i.: de Guelf begunstigt Karel II, koning van Apulië, uit het huis van Frankrijk; de ander is de Ghibelijn.

106 Met den nieuwen Karel wordt ook Karel II bedoeld.

127 Romeo, (eig. de naam van elken pelgrim, daar pelgrims naar Rome gaan) werd, van de pelgrimaadje terugkeerende, opgenomen door Ramond B., graaf van Provence, en aangesteld om diens goederen te beheeren. Waarom wordt hij juist hier geplaatst? De eerzucht, die hem zoo zeer zich deed gekrenkt voelen, was zijn hoofdtrek.

ZEVENDE ZANG

4 *Deze substantie* is nog Justinianus; het dubbele licht is de roem van zijne wapenen en van zijne wetgeving.

67 Hier begint de onderscheiding tusschen datgene wat onmiddellijk door God geschapen is (nl. den hemel, de engelen en de menschelijke ziel), en datgene wat middellijk geschapen is, of voortgekomen uit de geschapen materie (n.l. de natuurlijke lichamen).

105 In Psalm XXIV worden de twee wegen Gods genoemd die der Waarheid en die der barmhartigheid.

ACHTSTE ZANG

1 Tot verklaring van de eigen beweging van elk der planeten, kende het systeem van Ptolemaeüs aan elke een bij-cirkel (epicylcus) toe, met eene eigen beweging van west naar oost.

55 Die hier spreekt is Carel Martel, zoon van Karel, koning van Napels. Zijne moeder was Maria van Hongarije. Door den dood van zijn grootvader, werd hij in 1290 Koning van Hongarije, hoewel slechts in naam. Zijn vader, vindend dat Carel Martel reeds genoeg had aan dit koningschap, benoemde tot zijn erfgenaam zijn derden zoon, terwijl de tweede geestelijke was geworden en weldra bisschop van Tolouse. Carel Martel was gehuwd met Clementia, dochter van Rudolf van Habsburg. Uit dit huwelijk was geboren Carlo Roberti of Caroberto; voor hem eischte Carel het recht op de opvolging in de Staten van Napels en Provence. De Paus als scheidsrechter deed uitspraak ten voordeele van den eerstgenoemden pretendent. Carel stierf in 1295, nog bij het leven van zijn vader.

76 Aan Roberts hof bevonden zich vele arme Catalonische edellui, die hem uit Catalonië waren gevolgd, waar hij als gijzelaar voor zijnen vader had vertoefd.

118 De maatschappij wordt eerst mogelijk gemaakt door de verscheidenheid van den aanleg der menschen.

124 Met deze vier typen worden bedoeld de wetgever, de heerscher, de priester en de uitvinder (Daedalus, die zijnen zoon Icarus verloor).

NEGENDE ZANG

25 Hier spreekt Cunizza, zuster van Ezzelino, dien zij „een fakkel" noemt en dien wij gezien hebben in de rivier des bloeds, Hel XII vs. 110. Op den heuvel in vs. 28 beschreven lag zijn kasteel Romano.

43 De schare, welke. . omsluiten: d. i. de Mark Trevigi.

61 Met de spiegelen of tronen worden Engelen bedoeld, die Gods gerechtigheid weerspiegelen. Zie zang XXVIII. De boetpredikatiën, door de zaligen uitgesproken, zijn dus de afspiegeling der Gerechtigheid Gods.

67 de andere, d. i. Folco da Marsiglia, van wien reeds in vs. 37 sprake is geweest (schoon niet genoemd).

82—87 Beschrijving van de Middellandsche zee, beschouwd als de grootste zee, behalve of na den oceaan. Zij strekt zich zóóver uit van O. tot W., dat de zon nog aan haar Oostelijk einde den middagcirkel maakt en haar gezichtseinder aan het W. uiteinde. Zie het begin van Louteringsberg. Zang XXII.

88 Hier wordt Marseille aangeduid. Bugia ligt in Algiers op denzelfden meridiaan als Marseille.

93 *heet van bloed*, herinnering aan het gevecht in de haven ten tijde van Caesar.

94 deze hemel, nl. die van Venus, voelt den invloed van mijne liefde-zangen, gelijk ik onder zijnen invloed leefde.

123 „met de éene en de andere handpalm", hiermede wordt bedoeld de dood aan het kruis.

124 Den Paus wordt verweten dat hij Jericho in handen der Saracenen laat.

127 Van het verwijt, den Pausen gedaan, gaat Folco over tot de voornaamste oorzaak van al het kwaad: de geldzucht vooral bevorderd door den florijn, te Florence gemunt. Fl. heet de stichting van Mars (zie Hel XIII), en deze evenals andere heidensche godheden, wordt veréénzelvigd met Satan.

133 Tegenover den Bijbel worden de Decretalen gesteld, de kerkvoorschriften, volgens welke allerlei boetegelden worden geïnd.

139 Een van de vele profetieën van een naderende kerkhervorming, die in het Paradiso voorkomen. Met het overspel wordt bedoeld de neiging des Pausen en der andere kerkvorsten voor wereldsche macht, weelde en genot.

TIENDE ZANG

1 Men lette er op dat hier als bij de schepping betrokken wordt voorgesteld de Drie-éénheid n.l. God de Vader (hier het laatst genoemd), de Zoon en de Liefde of Heilige geest.

4 *door* eig. voor.

7 De zon staat (zie I 37) in den *Ram*, het punt waar de Equator den Dierenriem kruist, dus „de éene kracht tegen de andere stoot". Men bedenke dat met de zon

de planeten evenwijdig loopen, en de vaste sterren (en dus de kristal-hemel) met den Equator.

103 *Forum*, eig. het F. Romanum, de plaats waar recht gesproken en gepleit werd, vandaar: het Recht. Gratianus bracht het Kerkelijk en Wereldlijk Recht in overeenstemming.

106 Petrus van Lombardije, wiens woord aldus aanheft: „Wenschende iets van onze armoede in de schatkamer des Heeren te brengen".

134 Sigieri, leeraar in de theologie. De stroo-str. „Rue du fouarre", aldus genaamd naar de stroozakken, waarop zijn leerlingen zaten, bij verbod van elken anderen zetel.

ELFDE ZANG

25 Terugwijzing naar den vorigen Zang vs. 114, dus op St. Franciscus en Salomo.

28 God heeft aan de Kerk (die de bruid van Christus werd, toen deze met een luiden kreet den geest gaf Math. C. 27) twee geleiders gegeven, nl. St. Franciscus en St. Dominicus.

53 Ligging van Assisi, Franciscus' geboorteplaats. In Umbria, tusschen de riviertjes Tupino en Chiassi ligt een berg; voor de Etrurische stad Perugia hangen koude en warmte af van de gesteldheid van dien berg; sneeuw er op geeft koude winden, de weerkaatsing der zonnestralen hevige hitte.

67 bij Lucanus leest men dat vlak bij Pharsalus een arme visscher, onbewust van wat er om hem gebeurde, sliep en niet hoorde toen Caesar bij hem klopte.

103 Ik weet niet waarmee Fr. hier vergeleken wordt, met den gaardenier die het genot heeft van het gras, door het te maaien, of met het rund, dat er van graast.

106 Franciscus kreeg van Christus de „Stigmata" nl. de litteekenen van diens wonden.

112 En deze was onze patriarch: Immers degene die hier spreekt, Thomas v. Aquino, behoorde tot de orde van de Dominikanen.

115 Fr. wilde ook in armoede sterven en begraven worden daar waar de terechtgestelden werden begraven.

125 Fr. en D. hadden hunnen volgelingen verboden kerkelijke bedieningen aan te nemen; tegen dit verbod wordt nu gezondigd.

TWAALDE ZANG

46 Callaroga, in Oud-Castilië. Het wapen van den Koning van Castilië wordt in vs. 52 beschreven: het heeft twee kasteelen, het éene met een leeuw er boven op, het andere een kasteel met een leeuw er onder.

55 *getrouwe*, aldus heb ik *drudo* vertaald, dat als subst. gelijk staat met ons *dienaar*, maar een verbastering is van het duitsche treu.

57 De moeder van St. D. droomde voor zijn geboorte dat zij een hond ter wereld bracht, wit en zwart en met een brandende fakkel in den bek. Later werd dit symbool het kenmerk der Dominicaner-orde.

64 Dominicus' petemoei droomde dat op zijn voorhoofd en zijn rug een ster verscheen als zinnebeeld van het licht dat naar Oost en naar West van hem uitging.

91 *zes* met *twee* of *drie*, nl. het recht om groote diefstallen of verduisteringen goed te maken met kleinere giften aan de Kerk gedaan.

100 *Daar de wederstand het grootste was*, vooral te Toulouse, tegen de Albigenzen.

112 *Schimmel*, als kenmerk van verzuurden wijn; *wijnsteen*, als kenmerk van goeden wijn.

118 *dravik*, onkruid. Hiermede worden bedoeld die Franciscaners, die in de Hel terecht komen en niet in den Hemel.

136 *de eerste kunst;* nl. de Grammatica die met Dialectiek, en Rhetoriek, de trits der elementaire wetenschappen vormt.

142 De gewone verklaring laat „paladijn" slaan op St. Franciscus en dan zoude *wedijveren* (inveggiare) moeten worden verklaard als „in wedijver prijzen".

DERTIENDE ZANG

10 *den bek*, nl. de twee sterren van den Kl. Beer, die het verst staan van de poolster, welke het uiteinde van zijn staart vormt. Zoo heeft men dus 15+7 (Gr. Beer) +2 = 24 sterren, die twee kransen vormen gelijk de krans van Ariadne.

61 De scholastieke termen, hier gebruikt, zijn: *mogelijkheden* = elementen daar zij de mogelijkheid tot alles in zich bevatten; *toevalligheden*, = *onvolmaakte schepselen*, die ook wel anders hadden kunnen zijn, daar zij niet volmaakt zijn.

64 *zonder zaad*, zie Louteringsberg XXVIII, 115.

82 *de aarde*, nl. de stof waaruit Adam werd geformeerd.

92 Zie Koningen III : 5.

97 Salomo vroeg niet om de wetenschappen, elk van welke hier met een bijzonder haar eigen vraagstuk wordt aangeduid nl. 1. de kennis des hemels, 2. de dialectiek; 3. de metaphysika; 4. de meetkunde (nl. het vraagstuk, of in een halven cirkel een driehoek met de middellijn als zijde anders kan gemaakt worden dan rechthoekig).

127 *zwaarden*, men zou eerder verwachten: oneffen spiegels.

VEERTIENDE ZANG

16 *wederom zichtbaar geworden*, door de opstanding des vleesches.

79 Zie I vs. 9.

95 *Elios* doet denken aan het grieksche woord voor *Zon* en een Hebreeuwsch woord voor God.

100 Men stelle zich Mars voor *hol als een nis*, en daarvoor vier quadranten of twee middellijnen, die elkaar rechthoekig snijden.

VIJFTIENDE ZANG

46 *in mijn zaad*, wordt gemeenlijk verklaard: „jegens". Mij dunkt 't niet mogelijk 't zóó op te vatten dat bedoeld wordt dat God zich *in* Dante zoo heusch vertoont.

55 De zaligen krijgen kennis van alles door de gedachten van God, in wien alle dingen besloten zijn, gelijk in de éénheid alle veelheden.

73 God wordt de eerste Gelijkheid genoemd omdat bij hem elke wil en elk vermogen met elkaar in evenwicht zijn.

109 *Montemale*, eig. Mons Marius te Rome, tegenover het Vaticaan, gaf het beste uitzicht op de weidsche gebouwen van die stad; zoo de Ucellatoio, te Florence.

142 Dante geeft den Paus de schuld dat de Mohammedanen heerschen op dit land der Saracenen, Palestina, dat rechtens den Christenen toekomt.

ZESTIENDE ZANG

10 In het oude Rome werd niemand met *Vos* aangesproken; toch kwam het in Rome het eerst in zwang,

waarschijnlijk tengevolge van het „Nos" der Keizers. „Duldde" zegt Dante omdat het een bewijs was van het verloren gaan der burgerlijke gelijkheid.

37 Volgens Dante is het omwentelingsjaar van Mars tweemaal in een zonnejaar, dus werd C. geboren in 1106. Aan het einde van elke omwenteling staat Mars weer in den Leeuw.

40 Florence was oudtijds in *zes* wijken ingedeeld; de hier genoemde kern is de eigenlijke kern van de stad, waar nu nog Dante's huis wordt getoond. Deze kern lag tusschen de Brug over den Arno, waarop zich het beeld van Mars bevond en de doopkapel van Sint Jan.

94 bij de poort van Sint Pieter wonen *nu* (in D's tijd) de Cerchi Donati, hoofden der Witten en Zwarten, door hunne partijtwisten naar Dante's oordeel schuldig aan landverraad.

96 Ook hier gelijk XX. 90 en op zoo menige plaats wordt de schuld van alle kwaad geweten aan de Pausen. Hier kan men het aldus nader afleiden: „Het Hof der Pausen, centrum der Ghibellijnsche partij, is oorzaak van de partij-twisten; deze van de tweedracht; deze van de troebele toestanden in welke de geruïneerden en wanhopigen gingen visschen.

124 Dit is bedoeld als staaltje van afwezigheid van alle ijverzucht, daar men die eer aan de familie Pera gunde.

127 De gr. baroen is Hugo, stadhouder van Keizer Otto. Hij verleende ridderlijke rechten en als bewijs daarvan 't recht een deel van zijn wapen te dragen. D. was daarmee ingenomen als met een erkenning van 's Keizers gezag.

136 Zie Hel XXVIII, 106.

151 Florence's wapen was een witte lelie op een rood veld: toen de Guelfen de overhand kregen maakten zij er van een roode lelie op wit veld.

ZEVENTIENDE ZANG

1 Phaëton kreeg van zijn vader Apollo (aan wiens vaderschap hij getwijfeld had) de zonnekar voor éénen dag te leen; waardoor hij omkwam.

37—42 Vergelijk Milton. P. L. III. 118
Over „gebeurlijkheden". Zie XIII 63 en v. Hier staat het tegen „noodwendig".

61 Dit *gezelschap* zijn de andere verbannen Ghibellijnen die zullen trachten op slinksche of gewelddadige manier in Florence terug te keeren.

76 Hier wordt voorspeld de gastvrijheid genoten bij de Scagliori, vader en zoon, heeren van Verona, die als stadhouders der keizers den h. v. d. i. den adelaar in 't schild voerden.

82 Paus Clemens. Zie Hel XIX. 82.

111 dat ik me niet overal vijanden make door mijne gedichten, zoodat ik ook van elders worde verstooten.

ACHTTIENDE ZANG

1 *van zijn woord:* nl. zonder het uittespreken, dus door zijn overpeinzingen voort te zetten.

61 Dit is de overgang tot Jupiter. Elke hoogere sfeer is wijder.

63 vgl. Dante zelf in zijn „Gastmaal": „Jupiter is een star van gematigden aanblik tusschen de koelheid van Saturnus en de hitte van Mars."

91 Dit is de aanhef van het Boek der Spreuken van Salomo.

133 Johannes de D. was afgebeeld op de te Florence geslagen floreinen.

NEGENTIENDE ZANG

28 Koninkrijk: hier = sfeer, hemelkoning.

40 Vgl. Spreuken VIII: 27, toen hij een cirkel over het vlakke des afgronds beschreef.

49 een te nauw vat: d.w.z. niet in staat om te begrijpen.

115 Keizer Albrecht (L. VI 97) overheerde in 1303 Bohemen en gaf het platgebrand en uitgemoord aan zijn schoonzoon.

118 Philips de Schoone betaalde zijn leger met valsche munt.
N.B. Men lette er op hoe omzichtig Dante is in het beantwoorden van de vraag: of het mogelijk is om ook zonder Christus te kennen zalig te worden. Men bedenke dat D. degenen die Christus verwacht hebben, niet minder hoog stelt dan degenen, die hem gekend hebben.

145 Als onderpand van de geloofwaardigheid van de voor-

spelling van het onheil, dat Navarra bedreigt door den twist van pretendenten, kan dienen het ongeluk, waarin Cyprus verkeert door den twist tusschen twee broeders.

TWINTIGSTE ZANG

1—4 Dante meent dat alle, ook de vaste sterren, haar licht aan de zon ontleenen.

49 Hiskia, II Kon. 20 en Jesaia 38. Hij vernam van Jesaia zijn aanstaanden dood en kreeg op zijn bed uitstel daarvan tot over tien jaren. Nu ziet hij in dat God dat toch reeds zóó besloten had.

55 Door Rome voor Constantinopel te verlaten, bracht C. het rijk (mij = den adelaar) onder den Paus en maakte zoo den oorsprong voor de wereldlijke macht van den Paus.

94 vgl. Matthaeüs 11, 12 en Luc. 16, 16.

101 zoodat haar wil enz. hetwelk niet mogelijk ware geweest zoolang de ziel van het lichaam was gescheiden.

EEN EN TWINTIGSTE ZANG

25 Saturnus onder wiens heerschappij de gouden eeuw op aarde was, zie Hel XIV 96, *haren leider*, uit het Ital. „suo" kan men niet opmaken of hier bedoeld wordt „haren", n.l. v.d. wereld, of „zijnen" n.l. van dat kristal of die planeet.

106 Pieter Damiano uit Ravenna, van arme ouders, leefde lange jaren in zelfkastijding en afzondering in 't klooster van Avellano en werd tegen zijn wil tot Bisschop van Ostia gemaakt. Geestverwant van Gregorius den Groote, zeer hervormingsgezind, schreef hij Liber Gomorrhanus, over de verdorvenheid der geestelijkheid.

TWEE EN TWINTIGSTE ZANG

13 Deze wraak werd dus voorspeld door den donderslag aan het slot van den vorigen zang.

37 Sint Benedictus, uit Norsia, in 480 geboren, de stichter der orde en daardoor van het monniksleven i.h. Westen, predikte het Christ. op Monte Cassino, waarop voorheen een tempel van Apollo en Diana had gestaan.

49 St Marcus uit Alexandrië, schreeef een boek met voor-

schriften voor het kloosterleven, leefde in de 5e eeuw; Romualdus uit Ravenna, 5e eeuw, stichtte een orde.

64 vgl. Dante's Convito III, 15. De begeerte is niet bestaanbaar met de zaligheid, omdat de zaligheid eene volmaakte, en de begeerte eene onvolkomene zaak is.

DRIE EN TWINTIGSTE ZANG

12 „het minst haast," vgl. L. XXXIII, 103 „en met tragere schreden."

VIER EN TWINTIGSTE ZANG

46 „om haar vol te houden" geeft te kennen dat de geëxamineerde niet van zins is om een ander antwoord te geven dan de examinator verwacht.

64 In den brief van Paulus aan de Hebreeuwen XI, I.

124 zie Ev. v. Johannes XX 3—6.

VIJF EN TWINTIGSTE ZANG

1 Deze hoop van D. heeft zich bij zijn leven niet verwezenlijkt. Wel is ongeveer twee eeuwen na zijn dood zijn beeltenis in de Dookapel van St. Johannes bekranst.

16 De Apostel Jacobus heet begraven te zijn in Campostella in Galicia (Spanje). Zie Hooft's Ned. Hist. V. pag. 172.

37 „de bergen" wederom één van die weinige plaatsen, waar D. zich metaphorisch uitdrukt. Het wordt verklaard als eene toespeling op de uitdrukking waarin de Apostelen de bergen worden genoemd, op welke de Kerk gevestig is.

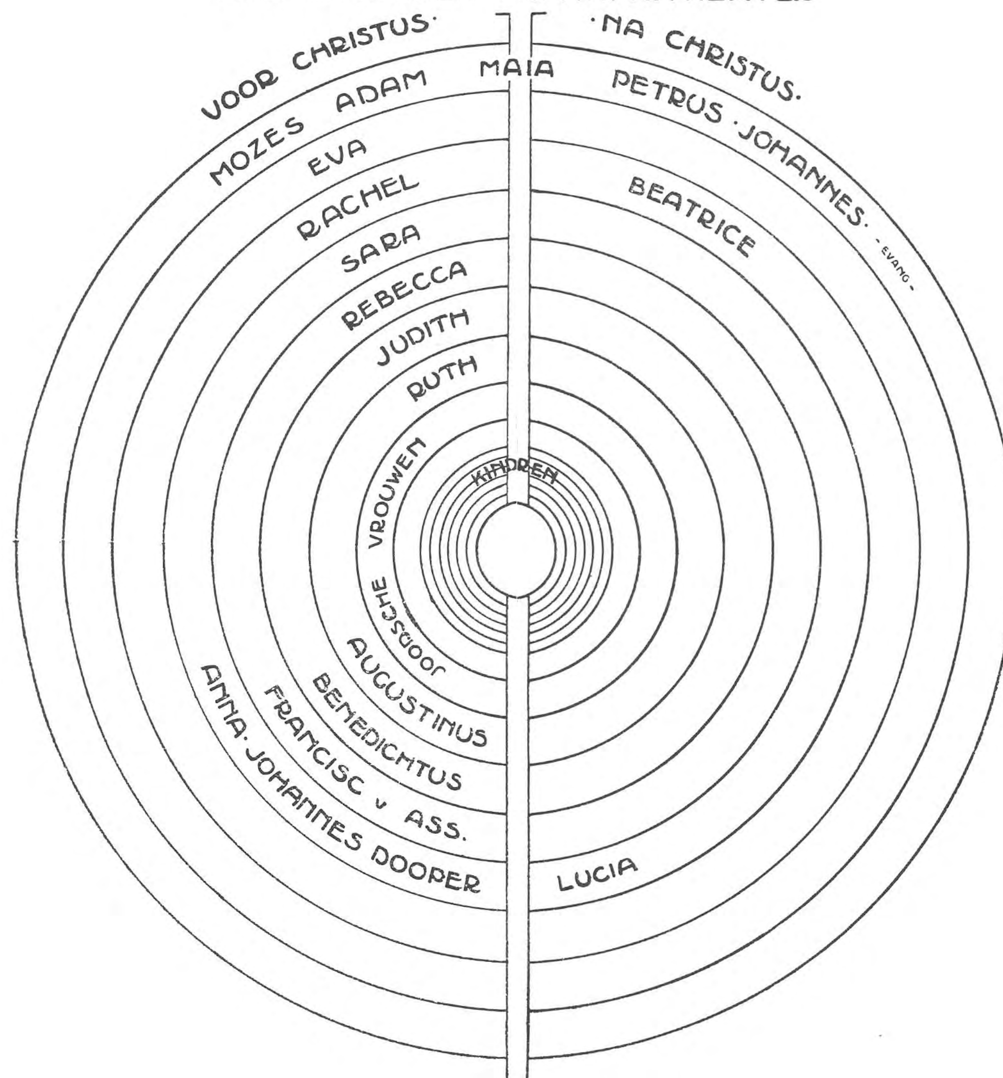
49 Waarom B. hem vóórkomt wordt duidelijk uit 61—63.

67 Spreuken III 26.

91 Jesaia 61—7. Met het „dubbele kleed" bedoelt de dichter lichaam en ziel.

94 Openb. 7 : 2. Na deze zag ik, en zie, een groote schare, die niemand tellen konde, uit alle natiën en geslachten, en volken en talen, staande voor den troon en voor het Lam, bekleed zijnde met lange witte kleederen, en palmtakken waren in hunne handen.

100 De Kreeft komt in den mid-winter op bij zonsondergang en blijft dus den ganschen nacht aan den hemel.

PLAN VAN HEMELROOS
ZICH TE DENKEN AS AMPHITHEATER
·VOOR CHRISTUS·
·NA CHRISTUS·
MAIA
ADAM
MOZES
PETRUS ·JOHANNES·
·EVANG·
EVA
RACHEL
BEATRICE
SARA
REBECCA
JUDITH
RUTH
VROUWEN
JOODSCHE
KINDREN
AUGUSTINUS
BENEDICHTUS
FRANCISC v ASS.
ANNA·JOHANNES DOOPER
LUCIA

112 Zie Ev. v. Joh. XIX: 6 en 27, waar Christus aan J. opdraagt om als een zoon voor Maria te zijn.

121 Uit Christus' woorden (Joh. XXI: 22, „indien ik wil dat hij blijve tot ik kome, wat gaat het u aan?") was door velen afgeleid dat Johannes' lichaam nooit gestorven was.

ZES EN TWINTIGSTE ZANG

10 Ananias, zie Handelingen IX 10—17.

37 Welke der Heidensche filosofen hier geciteerd wordt is niet zeker, wèl dat hier bedoeld wordt dat *God* de eerste liefde is van al de engelen.

42 Zie Exodus XXXIII: 19.

70 Om te begrijpen wat met „den geest des gezichts" bedoeld wordt, vergelijke men wat ik uit de „Vita Nuova" heb aangehaald op XVI van mijn Inleiding tot de Hel.
Met „sluier tot sluier" worden bedoeld de huidlagen der oogleden.

131 dus van *Zons* opgang tot één uur na den middag. Men denke zich het etmaal verdeeld over 4 kwartieren, twee van den nacht, twee van den dag. In het tweede komt dus de zon met den middag.

ZEVEN EN TWINTIGSTE ZANG

13 Men vergelijke wat boven (XIV 56 en XVIII 68) is gezegd over de roodheid van Mars en de witheid van Jupiter.

79 Volgens deze voorstelling wordt de afstand tusschen Equator en Pool verdeeld in 24 klima's. Elke klima vormt dus een boog. Dante is daarlangs voortbewogen van den Meridiaan tot aan de westelijke grens van het reeds meermalen aangeduide half-rond.

85 Dante is in de Tweelingen en de Zon staat in den Ram. Het oostelijk gedeelte van dat halfrond is dus in 't duister.

143 Volgens de Juliaansche tijdrekening werd geen rekening gehouden met dat gedeelte van een uur (1/100 van een dag) dat een jaar korter is dan 365 dagen en 6 uren. Na een zeer lang tijdsverloop zou dus 1 Jan. in de lente vallen. Door Paus Gregorius is dat verholpen. Voorspellingen van den wreker. Vgl. Hel I, 100.

ACHT EN TWINTIGSTE ZANG

28 Zie Hel VII, 74 (over Fortuna) en Hemel II 112 (over het Primo Mobile) en VIII 35 over de Intellegentiën.

79 Boreas, de Noorden-wind met twee wangen, N. O. en N. W., de laatste luwer dan de eerste.

109 Het was een kwestie der scolastiek of de gelukzaligheid bestaat of zich grondt op het zien dan wel op het liefhebben van God. Dante beslist hierin in denzelfden zin als Thomas van Aquino.

121 Godinnen, Johannes: „Zij zijn goden (en godinnen) tot wie God gesproken heeft."

124 Met opzet heb ik tripudio letterlijk n.l. door driesprong vertaald, omdat D. blijkbaar groot gewicht hecht aan het getal 3 bij deze indeeling.

124 Deze indeeling, volgens de Hierarchia Coelestis van Dionyses Areopagita, is ook te vinden in Vondel's „Lucifer," vs. 240:

In dryderhande ry, een negenvouwige orden;
De hooghste in Serafijn en Cherubijn en Troon,
Die zitten in Godts Raet en stercken zijn geboôn.
De middenry bestaet uit Heerschappyen, Krachten,
En Machten, die op 't woord van Godts geheimraedt
[wachten,
Tot 's menschen nut en heil, en hulp in 't algemeen.
De derde en laeghste ry, gewyt aan Vorstenheên,
En groote Aartsengelen, en Engelen, moet duicken
Voor 't woord der middel-rye en laten zich gebruicken
Beneden het gewelf van zuiver kristallijn,
In hun byzondren last, zoo wyt 't gestarrent schyn'.

NEGEN EN TWINTIGSTE ZANG

1 Bedoeld is het oogenblik bij lente- en herfst-dag en nachtevening, wanneer zon en maan, de eerste ondergaande, de tweede opkomende, beide recht tegenover elkaar aan den horizont en dus evenver van het zenith staan.

Ik geloof dat deze tijdaanduiding juist hier gegeven is omdat B. op het punt staat den oorsprong van het kwaad mede te deelen; dus om ons een voorstelling te geven van het kort oogenblik dat de schepping in evenwicht was vóór te rebellie der engelen.

97 Spitsvondigheden ter verklaring van de duisternis bij

de kruisiging. Het Joodsche paaschfeest, één dag voor Christus' dood, wordt gevierd bij volle maan; dus had de maan om een zonsverduistering te veroorzaken 14 dagen terug moeten gaan.

124 Antonius wordt gemeenlijk afgebeeld met een varken n.l. den door hem overwonnen duivel. Hier wordt het varken genomen als zinnebeeld der vetgemeste monniken.

DERTIGSTE ZANG

De omtrek der aarde wordt door D. berekend op 21,600 mijlen, dus een kwart op 5400. In den tijd der evening zijn dus middag en ochtend zoó ver van elkaar. D. noemt hier met opzet meer, omdat hij het begin van den dageraad wil aanduiden.

TWEE EN DERTIGSTE ZANG

70 Zie Genesis XXV: 22. Het hoogste licht (uit God stroomende) wordt tot kronen of kransen door de zielen, die de Roos vormen. De rangschikking die zij krijgen hangt af van de genade, die evenmin afhangt van de vrije verkiezing als de kleur der haren.

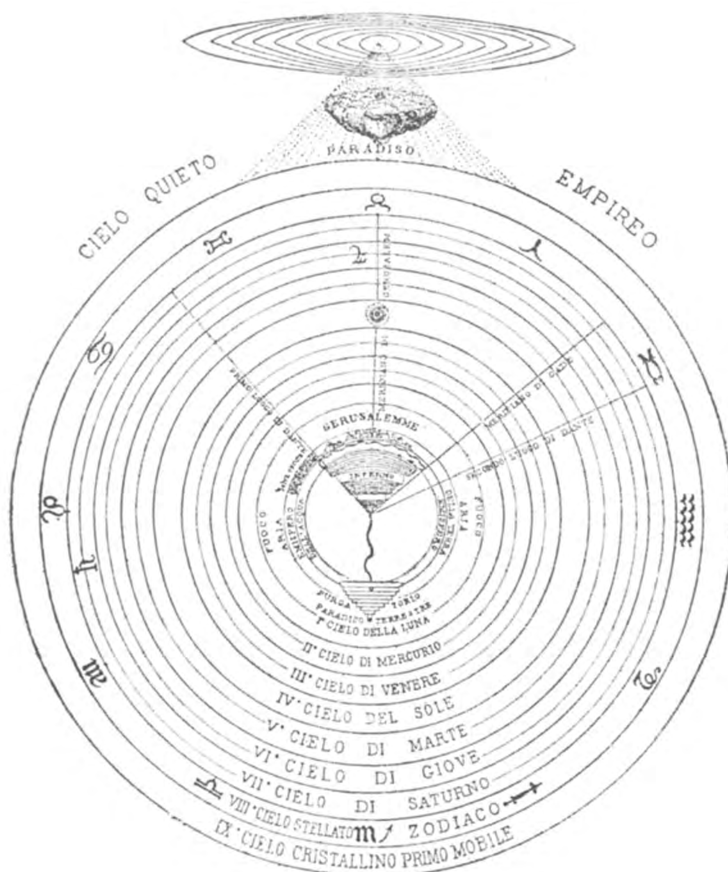
73 Met scherpte van blik wordt bedoeld het vermogen om God te zien, de genade.

115 Met opzet laat ik hier staan de latijnsche termen, ontleend aan het Romeinsche Imperium of Rijk door Dante zoo consequent gebruikt, dat hij Maria zelfs den naam geeft van Augusta, de echtgenoote van Augustus.

INHOUD

DE AARDE MET DE HEL

Algemeene Kaart bij

EN DE HEMEL-SFEREN
het geheele Werk

VERKLARENDE WOORDENLIJST

CIELLO QUIETO / EMPIREO	=	Stilstaande Hemel of Empyreum
PRIMO LUOGO DI DANTE	=	Eerste Standplaats van Dante.
MERIDIANO DI GERUSALEMME	=	Meridiaan van Jerusalem.
MERIDIANO DI GADE	=	„ „ Cadix.
SECONDO LUOGO DI DANTE	=	Tweede Standplaats van Dante.
GERUSALEMME	=	Jerusalem.
FUOCO	=	Vuur.
ARIA	=	Lucht.
SELVA OSCURA	=	't Donkere Woud.
EMISFERO DELLA TERRA	=	Half-rond van Land.
„ DELL' ACQUA	=	„ „ Water.
INFERNO	=	Hel.
PURGATORIO	=	Louteringsberg.
PARADISO TERRESTRE	=	't Aardsch Paradijs.
I° CIELO DELLA LUNA	=	Hemel-sfeer der Maan.
II° „ DI MERCURIO	=	„ van Mercurius.
III° „ DI VENERA	=	„ „ Venus.
IV° „ DEL SOLE	=	„ „ Zon.
V° „ DI MARTE	=	„ „ Mars.
VI° „ DI GIOVE	=	„ „ Jupiter.
VII° „ DI SATURNO	=	„ „ Saturnus.
VIII° „ STELLATO ZODIACO	=	„ der Vaste Sterren en dierenriem.
IX° „ CRISTALLINO PRIMO MOBILE	=	„ van Kristal. ('t Eerst Bewegelijke.)